

عنوان و نام پدیدآور: چراغ آسمان؛ روش‌های تدریس احکام در مدارس / تهیه‌کننده اداره کل قرآن، عترت و نماز وزارت آموزش و پرورش
مشخصات نشر: تهران: وزارت آموزش و پرورش، معاونت پرورشی، موسسه فرهنگی منادی تربیت، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۱۷۶ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۰-۱۷۹-۷
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: تعلیمات دینی اسلامی
موضوع: Islamic religious education
موضوع: تدریس اثربخش
موضوع: Effective teaching
شناسه افزوده: ایران. وزارت آموزش و پرورش. اداره کل قرآن، عترت و نماز
شناسه افزوده: ایران. وزارت آموزش و پرورش. موسسه فرهنگی منادی تربیت
رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ / ۷ / ۷ / ۷ / ۷
رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۰۷۶
شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۸۵۴۰۳

اداره کل قرآن، نماز و عترت
معاونت پرورشی و فرهنگی
وزارت آموزش و پرورش

موسسه فرهنگی
منادی تربیت

چراغ آسمان، روشهای تدریس احکام در آموزش و پرورش

گردآورنده: اداره کل قرآن، عترت و نماز

ناشر: مؤسسه فرهنگی منادی تربیت

چاپ اول: ۱۳۹۷

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: دقت

ISBN 978-600-390-179-7

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۰-۱۷۹-۷

WWW.monadi.org

Emai: info@monadi.org

۲. تهران. خیابان استادنجات الهی. بین چهارراه سمیه و طالقانی. کوچه بیمه. پلاک ۲۶

تلفن فروشگاه: ۸۸۹۳۱۸۵۲ تلفن پخش: ۸۸۸۹۴۲۹۲ نامبر: ۸۸۸۹۴۲۹۰

چراغ آسمان

روشهای تدریس احکام در آموزش و پرورش

چراغ آسمان

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۹	ضرورت توجه به روش‌های موثر و کارآمد آموزش احکام در آموزش و پرورش
۱۱	رویکرد و راهبرد اساسی در آموزش احکام
۱۳	طراحی آموزشی و مراحل آن
۱۴	طراحی آموزشی ویژه یک موضوع درسی
۱۴	تدوین اهداف آموزشی و پرورشی
۲۰	اهداف کلی درسی
۲۱	هدف‌های رفتاری و عملکردی
۲۷	انواع ارزشیابی
۳۰	انواع تکلیف شب
۳۰	الف) از نظر محتوا
۳۳	ب) از منظر ساختار و شیوه‌ی ارائه
۳۷	مدل و الگوی طرح درس (ویژه معلمان و مربیان)
۴۰	ارزشیابی از طرح درس و اجرای تدریس (خودارزیابی یا دیگرارزیابی)
۴۰	الف: ارزیابی طرح درس
۴۴	ب: ارزیابی از اجرای تدریس معلم
۴۵	جدول شرح حد انتظار از معلم و نحوه امتیازدهی (راهنمای داوران جهت ارزیابی)
۴۵	الف: ارزیابی از طرح درس معلم
۵۱	ب: ارزیابی از اجرای تدریس معلم
۵۸	نگاهی به روش‌های تدریس فعال و اکتشافی
۵۸	روش‌های تدریس فعال و مشارکتی و اکتشافی
۵۹	مهارت‌های سه‌گانه فراشناخت:

۶۵. کلیات و مراحل روش‌های تدریس.....

۶۵..... روش سخنرانی.....

۶۹..... روش تمرین و تکرار.....

۷۰..... روش نمایشی.....

۷۳..... روش ایفای نقش.....

۸۰..... روش استقرایی.....

۸۸..... روش مناظر.....

۹۰..... روش پروژه.....

۹۴..... روش حل مسئله.....

۹۷..... روش نقشه‌کشی یا طراحی برای حل مسئله.....

۱۰۲..... روش پرس و جو.....

۱۰۴..... روش مباحثه‌ای.....

۱۱۰..... روش گردش علمی.....

۱۱۱..... روش اردوی آموزشی.....

۱۱۵..... روش قصه‌گویی.....

۱۱۸..... روش کارت‌های احساس.....

۱۲۰..... روش یاد سپاری.....

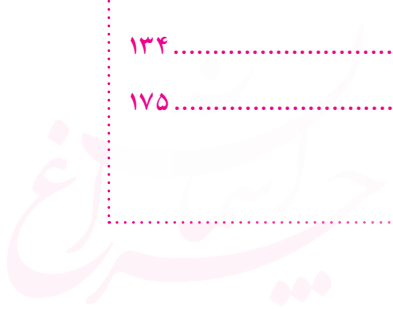
۱۲۵..... روش بازی‌های تربیتی.....

۱۲۹..... روش‌های تدریس تلفیقی.....

۱۳۱..... نقش تربیتی معلمان (آموزش احکام).....

۱۳۴..... نمونه روش‌های اجرا شده برای بعضی درس‌ها.....

۱۷۵..... منابع و مآخذ.....

مقدمه:

در فرهنگ انسان‌ساز اسلام، نماز، به عنوان ستون دین ۱، تعالی بخش انسان ۲ و بازدارنده از کژی‌ها و پلشتی‌های فردی و اجتماعی ۳ می‌باشد و برپایی این فریضه الهی و بسط و گسترش فرهنگ آن، مورد تأکید فراوان قرار گرفته به‌گونه‌ای که رسالت خطیر حکومت دینی، اقامه نماز ۴ معرفی شده است.

در راستای اجرای راهکار ۳-۱ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، اداره کل قرآن، عترت و نماز با تأکید بر سیاست‌های کلی نظام اداری - ابلاغی مقام معظم رهبری (مد ظله العالی)، سیاست‌های کلی نظام و برنامه‌های ابلاغی مقام عالی وزارت و توجه به راهبردهای حوزه پرورشی و فرهنگی براساس سند جامع نماز اقدام به توانمند سازی مدیران، مربیان و معلمان محترم نموده است.

در این کتاب سعی شده است متولیان امر تعلیم و تربیت بیش از پیش با مفاهیم و آموزه‌های بلند قرآن کریم و احکام دین مبین اسلام آشنا شده و زمینه جذب حداکثری و مشارکت همه جانبه را در توسعه و تعمیق معارف قرآن و فرهنگ اقامه نماز در مدارس و مراکز آموزشی فراهم سازند.

بدیهی است شناسایی و آموزش فرهنگیان فرهیخته با استفاده از

۱ - قال رسول الله: الصلوة عمود الدین - وسائل الشیعة، ج ۴ - صفحه ۲۷

۲ - قال رسول الله: الصلوة معراج المؤمن - اعتقادات، علامه مجلسی، صفحه ۲۹، به نقل از سرالصلوة امام خمینی رحمه الله - صفحه ۷

۳ - ان الصلاة تنهى عن الفحشاء والمنکر - سوره عنکبوت - آیه ۴۵

۴ - الذين ان مكناهم في الارض اقام الصلوة - سوره حج - آیه ۴۱

شیوه‌ها و روش‌های نوین باعث ایجاد شور و انگیزه، معرفت علمی، خلاقیت و نوآوری می‌شود. امید است معلمین، مربیان و مدیران خلاق و مسئولیت پذیر به عنوان سرمایه‌های اجتماعی در نقش کارشناسان عملیاتی، توسعه دهندگان با نشاط، حامیان فعال و پویا و اثر بخش بتوانند موفق‌تر از گذشته عمل کنند و موجبات تعالی فرهنگ و ایجاد تغییر و تحول در نظام تعلیم و تربیت باشند. انشاءالله.

در ضمن از زحمات و تلاش‌های فرهیخته ارجمند جناب آقای استاد دکتر منوچهر فضلی‌خانی و جناب آقای استاد حجت الاسلام والمسلمین دکتر زینتی که در تالیف این مجموعه نقش ارزنده‌ای داشتند و همچنین همکاران اداره کل قرآن، عترت و نماز تشکر و قدردانی می‌شود. در خاتمه از اساتید، اندیشمندان و صاحب‌نظران گرانسنگ، تقاضا داریم نظرات اصلاحی و تکمیلی این نوشتار را به اداره کل قرآن، عترت و نماز و یا به ایمیل (namaz@medu.ir) ارسال نمایید.

اداره کل قرآن، عترت و نماز
معاونت پرورشی و فرهنگی
وزارت آموزش و پرورش

ضرورت توجه به روش‌های موثر و کارآمد آموزش احکام در آموزش و پرورش

معمولا در نظام یاددهی و یادگیری، سه حوزه مهم مورد تاکید قرار می‌گیرد.

۱- چیستی مطلب

۲- چرایی مطلب

۳- چگونگی مطلب

بدیهی است که هرکدام از حوزه‌های فوق ارزش و اهمیت بالایی دارند ولی متناسب موضوع و جنس مطلب اهمیت هرکدام مشخص می‌شود.

در آموزش احکام به دلیل مرتبط بودن آن با عقاید، باورها و اعتقادهای فرد، چرایی آموزش از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا به عمل تبدیل شدن و رفتاری شدن دانش‌ها به درک درست چرایی وابسته است. یعنی اگر فردی اراده لازم برای عملی داشته باشد (با فرض نبود دانش لازم) می‌تواند به طرق گوناگون آن را کسب کند و به اجرا گذارد. مشکل عمده آموزش احکام در جوامع ناکافی بودن اطلاعات نیست بلکه فلسفه و چرایی اجرای احکام است اگر این مطلب به خوبی در ذهن و قلب دانش‌آموزان نهادینه شود ما شاهد آموزش موثرتر احکام و پایبندی بیشتر به احکام دین در زندگی خواهیم بود.

تدریس و آموزش احکام برای نوجوانان و جوانان لازم و ضروری است، اما اگر مربی آموزش لازم را ندیده و از توان بالایی در این زمینه برخوردار نباشد، تدریس و آموزش احکام برای دانش‌آموزان حالتی خشک و

خسته کننده به خود می‌گیرد؛ به طوری که آنان برای فراگیری احکام و مسائل شرعی علاقه چندانی از خود نشان نمی‌دهند. و این مهم از طریق روش‌های بدیع و انگیزه آفرین قابل ترفیع است.

در سیره و روش عملی معصومین علیهم السلام - که بهترین راهکار در این زمینه است - می‌توان به وضوح نوآوری و استفاده از شیوه‌های مختلف در ارائه احکام الهی را مشاهده نمود. به عنوان مثال:

سلمان فارسی می‌گوید: همراه با رسول خدا «صلی الله علیه و آله و سلم» در سایه درختی نشسته بودیم، حضرت شاخه‌ای از آن درخت را تکان دادند - به طوری که برگ‌هایش ریخت و فرمودند: آیا نمی‌پرسید که چرا این کار را انجام دادم؟ و سپس ادامه دادند: «مؤمن وقتی نماز می‌خواند گناهانش همچون برگ‌های درخت می‌ریزد.»^۵

یکی از مهمترین اصول آموزش و تدریس احکام، ایجاد انگیزه و علاقه در کودکان، نوجوانان و جوانان است، چرا که ممکن است برخی از دانش‌آموزان - که در جلسات احکام شرکت می‌کنند - دارای انگیزه‌ای ضعیف و یا حتی بی‌انگیزه برای فراگیری احکام باشند، از این رو مربی محترم باید در همان جلسات نخستین بویژه جلسه اول چنان انگیزه و علاقه‌ای برای فراگیری احکام ایجاد کند که دانش‌آموزان تشنه بیان احکام توسط او باشند.

هیچ گاه نباید احکام الهی را برای کودکان و نوجوانان در الفاظی پیچیده و دور از ذهن بیان نمود، چرا که امیرالمؤمنین «علیه السلام»

می‌فرماید: «البلاغة ما سهل على المنطق وخف على الفطنة»؛ سخن رسا آن است که به آسانی بر زبان جاری شود و براحتی فهمیده گردد. «امیرالمؤمنین «علیه‌السلام» در این زمینه چه زیبا فرموده‌اند که «احسن الكلام ما لا تمجحه الاذان ولا يتعب فهمه الافهام»^۶؛ آراسته‌ترین سخن آنست که برای گوش‌ها، ناخوشایند و ناآشنا نباشد و فهم آن برای فهم‌ها رنج‌آور نبوده و افراد [در فهم آن] به زحمت نیفتند. استفاده از شیوه‌ها و روش‌های نو و جذاب می‌تواند، مریبان محترم را در رسیدن به هدف فوق‌یاری رساند.

حضرت امام رضا «علیه‌السلام» در این باره چه زیبا فرموده‌اند که: «هر کس در پی کاری از راه و روش آن رود نمی‌لغزد و اگر بلغزد راهکار رهایی‌اش را نیز بیابد»^۷.

رویکرد و راهبرد اساسی در آموزش احکام:

همانگونه که می‌دانیم بخشی از احکام صبغهی تبعیدی دارد و بر دانش تقلیدی استوار است.

از سوی دیگر رویکردهای آموزش علوم جدید مبتنی به رویکرد اکتشافی و ساختن‌گرایی است.

این دو مطلب در تعارض هم هستند یعنی نمی‌شود تمام مسایل احکام را با روش اکتشافی، تفکر و تحلیل عقلی آموزش داد.

به عنوان مثال: چرا نماز صبح دو رکعت است؟

— چرا باید قبل از نماز وضو گرفته شود؟

۶. غررالحکم، ص ۱۱۱

۷. غررالحکم، ص ۴۶۴

۸. بحارالانوار ج ۷۰ ص ۳۴۰

- چرا مراحل و اعمال غسل به این شکل است؟

- چرا؟

و سوال‌های بیشماری از این جنس، قابل بحث و تفکر و اکتشاف نیست. این مسائل برای مکلف حکم، دستور الهی است و لازم‌الاجرا. بدیهی است که روش‌های اکتشافی، فعال و خلاقیتی برای آموزش مسائل فوق مقرر نخواهد بود.

ولی سوال اینجاست که آیا بعضی احکام را می‌توان به روش‌ها و شیوه‌های اکتشافی تدریس کرد؟

پاسخ مثبت است. به عنوان مثال:

۱- آموزش جهت‌یابی قبله از طریق حل مسئله و روش عملی یعنی در یک محیط واقعی (مدرسه-پارک-اردوگاه و ...) بخواهیم دانش‌آموزان گروه‌بندی شوند و جهت قبله را به روش‌های گوناگون جست‌وجو و کشف کنند.

۲- اقسام نمازها را به روش استقرایی فهرست و طبقه‌بندی کنند و با هدایت معلم به اقسام آن پی ببرند.

۴- ضرورت گفت و گو با خدای عالم (نماز) را به روش اکتشافی و با روش فکری جست‌وجو کنند چه بسا مصداق‌های بهتری برای این عمل پیدا نمایند.

۵- فوائد روزه را با روش پروژه بررسی کنند و ابعاد فیزیولوژیکی - اجتماعی-اقتصادی- فرهنگی- اعتقادی و . . . را تجزیه و تحلیل و جمع‌بندی نمایند.

طراحی آموزشی و مراحل آن

برای انجام دادن هر فعالیت هدفمند و پیچیده، طرح یا نقشه‌ای لازم است تا مراحل و اقدامات اجرایی، در آن به خوبی مشخص شود. هر کار هدفمندی، الزاماً به برنامه‌ی صحیحی همراه با ملاحظه‌ی همه‌ی جوانب نیاز دارد. این موضوع در امر آموزش بسیار قابل اهمیت است و معلمان، در مقام طراح آموزشی، باید برای تدوین یک برنامه‌ی مناسب، مهارت و توانایی کافی داشته باشند. در این زمینه، وظایف مهم یک معلم کارآمد عبارت از:

۱. توانایی و صلاحیت کافی برای طراحی فرآیند تدریس؛
۲. توانایی و مهارت کافی برای اجرای برنامه‌ی تدوین شده؛
۳. آگاهی و مهارت کافی برای کنترل و ارزشیابی آموخته‌های دانش‌آموزان.

می‌گویند معلمی هنراست. به باور مؤلف، هنر معلمی در چگونگی طراحی و اجرای سه وظیفه‌ی بالاست. پس معلم، فقط یک مهندس آموزش، یا معمار نیست؛ بلکه خود طراح، مجری و کنترل‌کننده است. این حوزه‌ی فعالیت در کمتر شغلی دیده می‌شود و همین امر، ضرورت طراحی صحیح آموزشی را بیش از پیش نمایان می‌سازد.

قبل از طراحی آموزشی ده سوال اساسی در ذهن طراح آموزشی وجود دارد که با پاسخگویی به آنها فرایند طراحی آموزشی شکل می‌گیرد.

- ۱- چه چیز؟ (اهداف، محتوا)
- ۲- چرا؟ (فلسفه یادگیری و آموزش)
- ۳- به چه کسی؟ (تحلیل مخاطب، نیازسنجی و...)
- ۴- چگونه؟ روش‌های آموزشی (نظام یادگیری - یاددهی)
- ۵- چه زمان؟
- ۶- چه مکان؟ (فضا، مدل کلاس و فرصت‌های یادگیری)
- ۷- با چه مواد و وسایلی؟ (مواد، رسانه‌ها و...)
- ۸- چگونگی انگیزه‌سازی و تشویق؟
- ۹- چگونگی فعالیت‌های تکمیلی و تعمیقی؟
- ۱۰- چگونگی ارزشیابی؟

طراحی آموزشی ویژه یک موضوع درسی

۱. تدوین اهداف آموزشی و پرورشی

انواع هدف‌های تعلیم و تربیت

هدف‌های تعلیم و تربیت از نظر ساختار کلی، درجات و سطوح

متفاوتی دارد که با توجه به حوزه‌ی عملکرد آن‌ها، طبقه‌بندی‌هایی ارائه

شده است. بعضی از آن‌ها کلی هستند و جنبه‌ی آرمانی دارند. برخی از آن‌ها آن‌قدر جزئی و خردند که در کلاس درس و در رفتارهای ظریف فراگیرندگان متجلی می‌گردند. با عنایت به این‌که همه‌ی این اهداف در جایگاه خود امتیازات برجسته‌ای دارند و مورد استفاده‌ی طراحان آموزشی قرار می‌گیرند، شایسته است طبقه‌بندی مطلوبی از آن‌ها ارائه دهیم:

الف) هدف‌های آرمانی: هدف‌های آرمانی آن دسته از هدف‌ها هستند که در فلسفه‌ی تعلیم و تربیت جامعه قرار دارند و مقاصد بسیار کلی، از طریق آن‌ها بیان می‌شود. اهداف آرمانی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، رویکردی اسلامی و دینی است و برسیدن به ویژگی‌های متعالی و الهی دلالت دارد و سعادت دنیوی و اخروی را مورد توجه قرار می‌دهد و برخی اهداف آرمانی عبارت است از:

۱- تحکیم ایمان به خدای یکتا و اختصاص حاکمیت و تشریح او و لزوم تسلیم در برابر امر او؛ (اجرای احکام دینی)

۲- تربیت انسان‌هایی صالح، درست‌کار و معتقد، بر اساس معیارهای الهی؛ از طریق رعایت احکام دینی

۳- افزایش ارزش‌های اسلامی در جامعه جهت رسیدن به یک انسان

متعالی؛

ب) هدف‌های کلی تعلیم و تربیت: هدف‌های کلی تعلیم و تربیت آن مقاصدی است که برای رسیدن به اهداف آرمانی تدوین شده‌اند و مقاصدی را نشان می‌دهند که نظام تعلیم و تربیت می‌تواند از طریق آن به اهداف غایی برسد. این اهداف، ذیل آرمانی قرار دارند؛ ولی کلی بودن آن‌ها تا حدودی نمایان است.

الف ۱) اهداف اعتقادی: این اهداف در اعتقادات و عقاید جامعه و افراد ریشه دارند در جوامع اسلامی، اهداف اعتقادی و ارزشی، بالاترین درجه رتبه را دارند اگر این گونه اهداف در جوامع و افراد ایجاد و تولید شود، یک جامعه‌ی سالم، انسانی، کامل و به دور از هرگونه خطا به وجود خواهد آمد. نمونه‌هایی از اهداف اعتقادی به قرار زیر است:

تقویت ایمان و اعتقاد به مبانی اسلامی و بسط بینش الهی بر اساس قرآن کریم و سنت پیامبر و ائمه‌ی معصومین. «سلام الله علیهم اجمعین» پرورش روح عبودیت و بندگی خداوند و روحیه‌ی مبارزه با کفر، شرک، نفاق و همه‌ی مظاهر آن.

پرورش روحیه‌ی جهاد، ایثار و شهادت در راه حفظ عزت و بقای اسلام.

الف ۲) اهداف اخلاقی: تقویت اخلاقیات در افراد جامعه و تحکیم و بسط الگوهای مطلوب اخلاقی در این اهداف مورد نظر است. هر جامعه‌ای بر اساس ویژگی‌های مکتبی و ارزش‌های حاکم بر آن دارای مبانی اخلاقی و هنجارها و ارزش‌های خاصی است که در آن جامعه مورد قبول قرار می‌گیرد. حفظ و گسترش این اخلاق باید از طریق نظام‌های آموزشی صورت گیرد و به این سبب، در اهداف کلی درسی در برنامه‌های آموزشی گنجانده می‌شود. نمونه‌هایی از اهداف اخلاقی را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

شناخت، پرورش و هدایت استعداد‌های افراد در جهت اعتلای فرد و جامعه.

پرورش روحیه‌ی تعبد آگاهانه، یاد خدا و التزام عملی به احکام و آداب اسلامی.

الف ۳) اهداف علمی و آموزشی: با گسترش روزافزون علوم و فنون در عرصه‌ی جهانی و جایگاه توسعه‌ی علمی و صنعتی در دنیای کنونی، تقویت اهداف علمی و آموزشی در مراکز تعلیم و تربیت بیش از گذشته احساس می‌شود و هم‌سویی با رشد و توسعه‌ی جهانی در امور علمی، لازمه‌ی یک زندگی مطلوب است.

نمونه‌هایی از اهداف علمی و آموزشی به قرار زیر است:
تقویت روحیه‌ی حقیقت‌جویی، تعقل و تفکر، مطالعه، بررسی، تعمق، تحقیق، نقادی و ابتکار در تمام زمینه‌های اسلامی، فرهنگی، علمی و فنی.

تقویت روحیه‌ی تعلیم و تربیت مستمر و فراهم آوردن زمینه‌ای مناسب برای آن.

شناخت اسرار جهان آفرینش و قوانین طبیعت در حکم آیات الهی به منظور پیش‌برد دانش، معرفت و استفاده از علوم و فنون و تجارب پیش‌رفته بشر.

الف ۴) اهداف فرهنگی و هنری: جلوه‌ی فرهنگ و هنر در جوامع انسانی، بیانگر قدمت تاریخی، فرهنگی، عقاید و سنن حاکم بر آن است. تقویت و ارزش‌گذاری بنیان‌های فرهنگی و هنری به وحدت فرهنگی منجر می‌شود که خود یکی از عوامل مؤثر در استقلال فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است.

برخی از اهداف فرهنگی و هنری را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:
شناخت، پرورش و هدایت ذوق و استعداد های هنری و زیباشناختی.

شناساندن زیبایی‌های جهان آفرینش به منزله‌ی مظاهر جمال و کمال الهی.

شناساندن هنر اسلامی و هنرهای ملی و جهانی و پرورش روحیه‌ی حفظ میراث فرهنگی.

الف (۵). اهداف اجتماعی:

آشنایی دانش‌آموزان با اصول و قوانین اجتماعی و رعایت آن‌ها، در نهایت به یک جامعه‌ی سالم منتهی می‌شود و نوع دوستی، احترام به حقوق دیگران و رعایت قوانین، از دست‌آوردهای جامعه خواهد شد. اهداف زیر، در زمره‌ی اهداف اجتماعی است:

- پرورش روحیه‌ی پاسداری از قداست و استواری بنیان روابط خانواده بر پایه‌ی حقوق و اخلاق اسلام.

- پرورش روحیه‌ی تحقق بخشیدن به قسط و عدالت اجتماعی و اقتصادی اسلام و پاسداری از آن.

- پرورش روحیه‌ی پذیرش نظم در روابط گروهی.

الف (۶). اهداف سیاسی و نظامی: تثبیت اصول سیاست‌های

داخلی و خارجی و گسترش آن‌ها در جهت منفعت دینی و ملی و پاسداری از سیاست‌های کشور، لازمه‌ی اقتدار یک نظام است. هرگاه حفظ و حراست از آرمان‌های یک ملت مورد توجه باشد، تبیین و معرفی اهداف سیاسی و نظامی در حکم یک راهبرد نگهدارنده و مدافع، مطرح می‌شود. افزایش آگاهی‌های سیاسی و دخالت در سرنوشت کشور انتقاد سازنده از سوی شهروندان و بلوغ سیاسی آنان، از اهداف مهم یک کشور آزاد است. برخی از اهداف سیاسی و نظامی به قرار زیر است:

تربیت روحیه‌ی پذیرش حاکمیت مطلق خداوند به جهان و انسان و آشنایی با روش‌ها و شیوه‌های اعمال این حاکمیت در جامعه براساس اصل ولایت فقیه.

ایجاد روحیه‌ی اعتقاد به ائتلاف و اتحاد و تلاش در جهت تحقق الفت و وحدت فرهنگی، سیاسی، نظامی، اقتصادی مسلمانان و تعهد برادرانه نسبت به همه‌ی آنان و حمایت از مستضعفان جهان.

الف . ۷) اهداف اقتصادی: رشد اقتصادی یکی از جلوه‌های جامعه‌ی پیش‌رفته و توسعه‌یافته به حساب می‌آید. داشتن اقتصاد سالم و مطلوب، علاوه بر تأمین نیازهای انسان و رفع مشکلات متعدد روانی و اجتماعی، به عدالت اجتماعی نیز کمک می‌کند. سلامت جامعه و نبود فسادهای اخلاقی و مالی، با وضعیت اقتصادی ارتباط زیادی دارد. برخی از اهداف اقتصادی به قرار زیر است:

توجه به اهمیت رشد اقتصادی در حکم وسیله‌ای برای رسیدن به رشد و تکامل معنوی.

ایجاد آمادگی و توانایی به تناسب سن، جنس، استعداد و علاقه در جهت اشتغال مولد در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات.

ایجاد روحیه‌ی ساده زیستن، صرفه‌جویی، قناعت و پرهیز از اسراف و تبذیر و مصرف‌زدگی و تجمل‌گرایی.

الف . ۸) اهداف جسمی زیستی: سلامت جسمی لازمه‌ی زندگی است و کم‌تر فعالیت‌هایی به کمک جسم صورت می‌پذیرد. در ادیان گوناگون، از جمله دین مبین اسلام، بر تقویت سلامت بدنی برای رسیدن به ابعاد معنوی و اخلاقی تأکید شده است. همین عبارت «عقل سالم در بدن

سالم است» بیانگر اهمیت موضوع است. برخی از اهداف زیستی عبارت است از:

تأمین سلامت جسمی و روانی از طریق فراهم آوردن لوازم، شرایط و محیط مناسب برای تربیت بدنی، ورزش، بهداشت جسمی و روانی و تفریحات سالم.

آموزش و رعایت بهداشت فردی و جمعی.

بررسی روحیه‌ی توجه به ورزش و بهداشت جسمی و روانی به مثابه زمینه‌ای برای رشد معنوی انسان.

۲. اهداف کلی درسی

در اهداف کلی درسی، مقاصد و انتظارات با واژه‌های غیررفتاری و مبهم، اما قابل دسترس، بیان می‌گردد. اهداف کلی درسی، هدف‌های درسی را در همه‌ی ابعاد یادگیری (شناختی، عاطفی و روانی-حرکتی) مشخص می‌کند. این هدف‌ها برای برنامه‌ریزان و طراحان آموزشی اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا اکثر فعالیت‌های آن‌ها بر این اهداف بنا شده است و رسیدن به اهداف کلی درسی در یک تدریس، نیازمند رسیدن به اهداف جزئی آن است که فرآیند نسبتاً پیچیده‌ای است.

برخی از اهداف کلی درسی، به شرح زیر ارائه می‌شود:

دانش آموز احکام دینی را درک کند.

به آثار اجرای احکام دینی پی ببرد.

مفهوم تقلید را بداند.

مفاهیم و اصول دینی را در موقعیت جدید به کار بندد.

از انجام اعمال دینی لذت ببرد.

توجه: اهداف کلی درسی از طریق افعال غیررفتاری بیان می‌شود. با عنایت به این‌که طراحان آموزشی و درسی برای تدوین و استخراج اهداف کلی درسی به افعال متعددی از نوع غیررفتاری نیاز دارند،

۳. هدف‌های رفتاری و عملکردی

هدف‌های رفتاری از اهداف کلی سرچشمه می‌گیرد؛ اما در مقایسه با آن‌ها محدودتر و مشخص‌تر است. یکی از ویژگی‌های مهم اهداف رفتاری، قابل اندازه‌گیری و قابل سنجش بودن آن‌هاست. به همین دلیل، آخرین مرحله‌ی تجزیه اهداف کلی به اهداف رفتاری یا عملکردی منجر می‌شود. در این نوع هدف، انتظارات به صورت مشخص و رفتاری از فراگیرندگان خواسته می‌شود و حتی میزان تحقق این اهداف براساس یک ملاک مشخص می‌گردد. هر یک از اهداف کلی درسی به تعدادی هدف رفتاری تجزیه و با واضح‌ترین عبارات و افعال رفتاری بیان می‌شود. عده‌ی زیادی از دانشمندان علوم تربیتی، به لزوم توجه به اهداف رفتاری اعتقاد دارند؛ زیرا این اهداف، برای اندازه‌گیری میزان یادگیری فراگیرندگان، معیار مناسبی است.

برخی از اهداف رفتاری به قرار زیر است:

دانش‌آموزان بتوانند مفهوم تقلید را تعریف کنند؛

بتوانند مراحل وضو را رسم کنند؛

بتوانند شکایات نماز را طبقه‌بندی کنند؛

بتوانند در خصوص احکام دینی انشا بنویسند؛

به تدریس معلم خود با دقت گوش دهند؛
از تلاش معلم خود به صورت کلامی تقدیر به عمل آورند؛
در جهت کمک به معلم خود، برای درس آموزش احکام پیش قدم شوند؛

■ روش تدریس

یکی از عناصر مهم برنامه‌ی درسی و طراحی آموزشی، انتخاب و اجرای روش مناسب تدریس است. شاید بتوان گفت که این عنصر، در همه‌ی الگوهای طراحی آموزشی جایگاه ویژه‌ای دارد و مهم‌ترین قسمت به حساب می‌آید؛ زیرا محتوا، رسانه‌ها، ارزش‌یابی و کلیه‌ی مراحل تدریس در جای جای روش و الگوی تدریس تاثیر می‌گذارد و ما را به همه‌ی اهداف می‌رساند. هنر معلم نیز در چگونگی انتخاب و اجرای روش‌های تدریس نمایان می‌شود.

■ مدل کلاس و گروه‌های کاری

یکی از وظایف مهم معلمان برای اجرای قوانین تدریس، ایجاد شرایط مناسب از نظر مدل کلاس درس و تشکیل گروه‌های دانش‌آموزی است. در الگوهای جدید تدریس، تشکیل گروه‌های درسی برای واگذاری بخشی از وظایف به دانش‌آموزان، جایگاه خاصی دارد. بنابراین انتظار می‌رود که معلمان در قسمت اول طراحی آموزشی، مدل کلاس و فضای تدریس (مدل سنتی، فضای باز، پارک، اردوگاه، کتاب‌خانه، کارگاه، آزمایشگاه و...) را مشخص سازند و براساس آن، دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنند.

■ رسانه‌های یادگیری

در اکثر مدل‌های طراحی آموزشی، تعیین و تولید رسانه مورد توجه است و معلمان با همکاری دانش‌آموزان، وسایل و تجهیزات مورد نیاز را تهیه می‌کنند و در جریان تدریس، از آن‌ها برای تسهیل یادگیری بهره می‌گیرند. در مدل طراحی فوق، به وسایل و رسانه‌های ویژه‌ای اشاره شده است؛ زیرا رسانه‌هایی مانند معلم، کتاب، تخته سیاه و... به طور معمول در اکثر درس‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. اما تعدادی از رسانه‌ها صرفاً برای درس ویژه‌ای کاربرد دارند.

■ ایجاد ارتباط و انگیزه‌سازی

لازمه‌ی هر شروعی، ایجاد ارتباط مطلوب و فضا‌سازی است. فرآیند یاددهی - یادگیری امری دوسویه است و به توافق هر دو طرف نیاز دارد. به این ترتیب، معلم نمی‌تواند بدون توجه به انگیزه و علاقه‌ی دانش‌آموزان، تدریس را شروع کند؛ زیرا تدریس، تزریق نیست. با این حساب، مهارت داشتن معلم در این مرحله، بسیار مهم است و نقطه‌ی شروع تدریس به هنرمندی خاصی نیاز دارد تا انگیزه‌ای توأم با هدفمندی و نشاط در دانش‌آموزان به وجود آورد.

امام صادق علیه السلام فرمودند: «هنگامی که دل‌ها نشاط یافتند، علم و کمال را در آن‌ها به ودیعه بگذارید و هرگاه از نشاط تهی و گریزان شدند، آن‌ها را وداع کنید؛ زیرا دل‌ها در چنین حالتی آماده‌ی فراگیری علم نیستند.»^۹ جان دیویی، دانشمند معروف تعلیم و تربیت نیز در مورد علاقه و انگیزه‌های درونی فراگیرندگان می‌گوید: «علاقه جرقه‌ای

است که بدون آن، شعله‌ی یادگیری فروزان نمی‌شود.» او علاقه‌ی کودک را در چهار بخش دسته‌بندی می‌کند:

۱. علاقه به گفتگو و برقراری ارتباط.
۲. علاقه به سردرآوردن از چیزها.
۳. علاقه به ساختن.
۴. علاقه به کارهای هنری.

مهارت‌های انگیزه‌ساز آغازین بسیار فراوان است و در زیر، به بعضی از آن‌ها اشاره می‌شود:

۱. نمایش دادن یک فیلم کوتاه.
۲. نشان دادن چیزی جذاب.
۳. یک اقدام غیرعادی و سؤال برانگیز.
۴. نقل داستانی کوتاه.
۵. بهره‌گیری از افراد خارج از کلاس.
۶. ارائه‌ی یک گزارش کوتاه.
۷. استفاده از شعر و تمثیل.
۸. پرسش تحریک‌آمیز.
۹. تغییر زمان و مکان تدریس.
۱۰. اجرای یک نمایش کوتاه.

■ فعالیت‌های معلم و دانش‌آموزان

به انجام رساندن این فعالیت‌ها مهم‌ترین قسمت تدریس محسوب می‌شود. معلم و دانش‌آموزان کلیه‌ی راهبردها و وسایل آموزشی را به کار می‌گیرند و در یک تعامل چندجانبه، اهداف مورد نظر مشخص و قواعد،

قوانین، اصول و مفاهیم کشف می‌شود. در جریان تدوین فعالیت‌ها، توجه به موارد زیر تدریس را فعال و مؤثر می‌کند:

- به‌کارگیری مناسب و مطلوب رسانه‌ها.
- هدایت دانش‌آموزان به سوی مشارکت مطلوب در گروه.
- توجه به مهارت‌ها و دست‌ورزی‌های دانش‌آموزان.
- ایجاد فضا و زمینه‌ی مناسب برای تفکر دانش‌آموزان.
- زمینه‌سازی برای کشف اصول و مفاهیم، به جای انتقال آن‌ها.
- رعایت ترتیب و توالی در تدریس.
- توجه به ابداعات و خلاقیت‌های فراگیرندگان.
- به‌کارگیری روش‌های مطلوب تشویق.
- بررسی تحقیقات دانش‌آموزی و توجه به آن‌ها.
- چگونگی ارزش‌یابی تکوینی
- (انتخاب ابزارهای مناسب و شیوه اجرای مطلوب).
- هدایت فراگیرندگان با هدف دست‌یافتن به زمینه‌های کاربردی.
- اعتباربخشی به فعالیت‌ها و تحقیقات دانش‌آموزان.

.....

در فرآیند تعاملی تدریس، انتظار می‌رود که معلم چند ویژگی مهم را رعایت کند:

- تسهیل‌کردن و جان‌بخشیدن به یک فرآیند.
- تبدیل کتاب به یکی از واسطه‌ها برای انگیزش شاگردان.
- بهینه‌سازی فرصت‌ها و امکانات یادگیری ادراکی و مؤثر بر جامعه.
- استفاده از روش‌های یادگیری تعاملی.

استفاده از شیوه‌های متنوع و رویکردهای متفاوت یادگیری. ایجاد محیطی غیررسمی، توأم با انسان‌دوستی و سرشار از صفا و صمیمیت.

داشتن دید مثبت نسبت به توانایی‌های بالقوه‌ی شاگردان و اشتیاق آنان به یادگیری که در این صورت، کودک تجربیات غنی و دیدگاه‌های پر ارزشی به محل یادگیری می‌آورد و خود موضوعی برای یادگیری می‌شود. کلاس درس، با دنیای واقعی رابطه برقرار سازد.

■ ارزش‌یابی

ارزش‌یابی عبارت است از:

« گردآوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل، مقایسه‌ی آن‌ها با معیارهای معین و در نهایت، ارزش‌گذاری و تصمیم‌گیری در مورد آن‌ها. »

این تعریف علاوه بر جامعیت، مراحل ارزش‌یابی را نیز شامل می‌شود. بدیهی است که هرگونه قضاوت و تصمیم‌گیری به یک رشته اطلاعات نیاز دارد. زیرا این اطلاعات به دست آمده، پشتوانه‌های اصلی قضاوت هستند و هرچه از طریق درست و با ابزارهای صحیح جمع‌آوری شده باشند، قابل اعتمادترند و قضاوت در مورد آن‌ها آسان و دور از ابهام خواهد بود. اکنون این سؤال مطرح می‌شود که چگونه این اطلاعات را جمع‌آوری کنیم؟ پاسخ، اندازه‌گیری است و به این سبب، به تعریف اندازه‌گیری می‌پردازیم.

■ تعریف و مفهوم اندازه‌گیری

به دست آوردن اطلاعات کمی و رفتاری در مورد خصایص یا ویژگی‌های دانش‌آموز با استفاده از روش‌های علمی است.

اقدامات لازم برای اندازه‌گیری نیز عبارت است از: تعریف صفت اندازه‌گیری (قد، وزن، پیشرفت تحصیلی و . . .)، تهیه‌ی وسیله (قدسنج، ترازو، آزمون و . . .) و تهیه‌ی مقیاس (عدد و کمیت مورد نظر).

انواع ارزشیابی:

الف) ارزش‌یابی تشخیصی

پس از آن‌که از آمادگی فراگیرندگان برای همکاری با معلم و مشارکت در تدریس اطمینان نسبی حاصل شد، ارزش‌یابی تشخیصی مدنظر قرار می‌گیرد و مشخص می‌شود که نقطه‌ی شروع کار معلم کجاست؟ زمینه‌های قبلی دانش‌آموزان چیست؟ آیا اطلاعات آنان همگن و تقریباً هم‌اندازه است؟ این‌جاست که معلم از طریق یک ابزار اندازه‌گیری مانند پرسش‌های شفاهی، پیش‌دانسته‌های دانش‌آموزان را می‌سنجد و پیش‌زمینه‌های موضوع تدریس را مطرح می‌کند و نتایج آن‌را در طول اجرای تدریس مورد توجه قرار می‌دهد.

ب) ارزش‌یابی مرحله‌ای (تکوینی)

ارزش‌یابی مرحله‌ای در جریان فعالیت‌های معلم و دانش‌آموز نقش مهمی ایفا می‌کند و به ویژه، سبب تقویت حس مشارکت و تعامل مؤثر می‌شود و این امکان را به وجود می‌آورد که معلم بر بازخورد فعالیت‌های کلاسی به صورت مستمر نظارت داشته باشد. هدف از اجرای ارزش‌یابی تکوینی، تشخیص میزان تحقق انتظارات آموزش و پرورش از یک‌ایک مراحل تدریس است.

بدیهی است که این نوع اندازه‌گیری و ارزش‌یابی از طریق مشاهده، آزمون‌های شفاهی و پرسش‌های موردی به صورت کوئیز صورت می‌گیرد.

بنابراین، ارزش‌یابی تکوینی در بطن فرآیند طراحی - آموزشی قرار دارد و انتظار می‌رود که معلمان، ضمن اجرای هر یک از مراحل تدریس، ارزش‌یابی تکوینی مناسبی را اجرا و نقایص احتمالی آن را برطرف کنند.

پ) ارزشیابی پایانی (مجموعه‌ای)

پس از اجرای روش تدریس و پایان یافتن یاددهی - یادگیری (اجرای مراحل)، تعیین میزان تحقق اهداف و پیشرفت دانش‌آموزان اهمیت زیادی دارد. در نتیجه، به نظر می‌رسد بررسی تأثیر روش تدریس و تبادل تجربیات بر دانش‌آموزان و در جهت نیل به انتظارات آموزشی، جزء اصلی آموزش است و ارزش‌یابی پایانی برای رسیدن به این مهم اجرا می‌شود. ارزش‌یابی جزء اصلی ولاینفک آموزش و پرورش است و باید با دقت و اهتمام، به این مقوله نظر داشت. انتخاب روش‌های اندازه‌گیری و ارزش‌یابی یکی از نشانه‌های خلاقیت معلمان است. در عین حال، عواملی چون عنایت به اهداف درس مورد نظر، انتخاب روش تدریس و روش مناسب اندازه‌گیری نیز اهمیت بسیار دارد. روش‌های اندازه‌گیری، کلیه اهداف شناختی، مهارتی و نگرشی را کنترل می‌کنند. برای کیفیت بخشیدن به امر ارزش‌یابی در پیشرفت تحصیلی، روش‌های اندازه‌گیری زیرپیشنهاد می‌شود:

پ ۱. روش مشاهده: این روش به دلیل آن‌که دانسته‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌های دانش‌آموزان را به نحو مطلوب شناسایی و ارزش‌یابی می‌کند، اهمیت زیادی دارد. مشاهده‌ی مستقیم، عمل‌کرد دانش‌آموزان را در موقعیت‌های کنترل شده و طبیعی یادگیری، واقعی تر نشان می‌دهد و برای قضاوت در مورد آنان، اعتبار بیشتری دارد.

پ ۲. **آزمون (شفاهی، کتبی، عملی):** این روش‌ها در ارزش‌یابی کاربرد زیادی دارند و معمولاً به سبب سهولت ساخت ابزار و نحوه‌ی اجرای آزمون کتبی، به آن‌ها توجه بیشتری می‌شود. این روش‌ها برای ارزش‌یابی از مهارت‌های عملی و نگرشی مناسب نیستند؛ ولی برای ارزش‌یابی مهارت‌های شناختی مفیدند.

پ ۳. **نگرش‌سنجی (پرسش‌نامه):** یکی از محورهای مهم یادگیری، ایجاد و تقویت طرز فکر است. برای بررسی شناخت و اندازه‌گیری طرز تفکر دانش‌آموزان در مورد یک موضوع، از روش نگرش‌سنجی استفاده می‌شود. به دلیل اهمیت ویژه‌ی نگرش‌ها و عقاید یادگیرندگان در جریان آموزش و پرورش، انتظار می‌رود معلمان برای ساخت ابزارهای مناسب اندازه‌گیری، اقدامات لازم را انجام دهند.

پ ۴. **گزارش دانش‌آموزی:** امروزه، فرآیند آموزش و پرورش و فعالیت‌های پروژه‌ای به صورت فردی یا گروهی، فزونی یافته است. دانش‌آموزان، با استفاده از روش‌های تحقیقی مناسب، به بررسی و تفحص در موضوعات درسی می‌پردازند و فعالیت‌های عملی خود را طی یک گزارش جامع، به آگاهی همکلاسان می‌رسانند و معلم نیز مقدمات، فرآیند و نتایج حاصل از تحقیق را، که در گزارش آمده است، بررسی و ارزش‌یابی می‌کند.

پ ۵. **مصاحبه:** یکی دیگر از روش‌های مؤثر در ارزش‌یابی، مصاحبه است و از آن، برای تشخیص عمق یادگیری و مهارت‌های کلامی استفاده می‌شود. بدین صورت که دانش‌آموز در مقام مصاحبه‌شونده، به سؤالات مصاحبه‌کننده پاسخ می‌دهد. مصاحبه‌کننده در مقام ارزش‌یاب ظاهر

می‌شود و اطلاعات، قدرت بیان و مهارت‌های کلامی مصاحبه‌شونده را ارزش‌یابی می‌کند. بدیهی است که این مهارت‌ها، از طریق آزمون کتبی و گزارش‌نویسی قابل ارزش‌یابی نیست.

■ تکلیف دانش‌آموزی (تکلیف شب)

هریس کوپریکی از پژوهش‌گران و دانشمندانی است که در خصوص تکلیف شب تحقیقاتی انجام داده است و تکلیف را چنین تعریف می‌کند: «وظیفه‌ای است که معلم برای دانش‌آموزان تعیین می‌کند تا آن‌را در ساعات خارج از مدرسه انجام دهند.»

انواع تکلیف شب

تکلیف شب دو بخش ساختار و محتوا، تقسیم‌بندی می‌شود:

الف) از نظر محتوا

مطالعه‌ی منسجم ادبیات در حوزه‌ی تکلیف شب، نشانه‌ی این امر است که بسیاری از متخصصان در صدد برآمده‌اند انواع تکلیف شب را طبقه‌بندی کنند. پروفیسورلی پرویت، پس از بررسی و جمع‌بندی پژوهش‌ها، طبقه‌بندی مفید و جامعی از انواع تکلیف شب ارائه داده که به‌طور وسیعی مورد استفاده معلم، محققان، کارشناسان و علاقه‌مندان به امر تعلیم و تربیت قرار گرفته است. او انواع تکلیف شب را در چهار دسته اصلی قرار داده است:

الف ۱) تکالیف تمرینی: این تکالیف مهارت‌ها و دانش‌های کسب شده را تقویت می‌کند، معمولاً به‌صورت کتبی ارائه می‌گردد و برای تثبیت یادگیری و فعالیت‌های خواندن و کارهای تمرینی و انفرادی به‌کار گرفته می‌شود. شاید این نوع تکلیف، از قدیمی‌ترین و باسابقه‌ترین

انواع تکلیف شب باشد. با وجود این، از نظر تأثیرگذاری و سودمندی، برای شاگردان سؤال برانگیز است.

اکثر تکلیف‌های تمرینی، غیرتحلیلی، غیرخلاق، تکراری و خسته‌کننده است. زیرا مؤثرترین نوع تکلیف، آن‌هایی هستند که برای انجام‌دادنشان، از شاگرد خواسته می‌شود آموخته‌های جدید خود را با روش شخصی و به‌طور مستقیم به‌کار ببرد. برای مثال، می‌توان از دانش‌آموزانی که انواع ابرها را مطالعه کرده‌اند، خواست عکس‌های قبلی ابرها را مورد مطالعه قرار دهند و نوع ابرها را در آن‌ها مشخص سازند.

الف ۲) تکالیف آماده‌سازی و آمادگی: این نوع تکالیف برای آماده کردن شاگردان جهت درس‌های روزهای بعد به‌کار می‌رود و معمولاً به صورت مطالعه‌ی خارج از کتب درسی، جمع‌آوری مطالب و مواد قبل از کنفرانس در کلاس درس، حفظ کردن، از رو خواندن و از قبل خواندن دروس انجام می‌پذیرد. به گفته‌ی پروفیسور دوویل باربر، هدف غایی از ارائه‌ی این نوع تکالیف «همانا وادار کردن دانش‌آموزان به کسب زمینه‌ی مناسب اطلاعاتی جهت آماده شدن برای دروس و مباحثه‌های روز بعد است.» این نوع تکلیف زمانی سودمندی و کارایی دارد که ابتدا رهنمودها و راهنمایی‌ها و دستورات عمل‌های لازم در مورد چگونگی و چرایی انجام‌دادن آن، کاملاً برای دانش‌آموزان تبیین شود و ابتکار عمل، قدرت تخیل و روش شخصی آن‌ها حفظ شود.

الف ۳) تکالیف بسطی و امتدادی: این نوع تکلیف شاگرد را به فراسوی کارها و فعالیت‌های کلاسی سوق می‌دهد و سبب یادگیری ایده‌ها و مهارت‌ها در موقعیت‌های جدید می‌شود. برای مثال، ممکن

است درس کلاس درباره‌ی ناپلئون باشد. در این حالت، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود در مورد بعضی احکام بررسی و دلیل و فلسفه آن را در کلاس ارائه دهند. همچنین امکان دارد معلم مقاله‌ای بدهد و از شاگردان بخواهد آن را بخوانند و خلاصه کنند یا فرم‌های مخصوصی برای کودکان دبستانی تهیه کند و از آنان بخواهد هنگام دیدن تلویزیون، فرم‌ها را تکمیل و در کلاس درباره‌ی آن صحبت کنند.

الف (۴). تکلیف خلاقیتی: وقتی دانش‌آموز مفاهیم و مهارت‌های مکتسب در کلاس درس را با هم ترکیب کند و در یک راه یا راه‌های جدید و متفاوت به‌کار بندد، تکلیف خلاقیتی انجام داده است. امکان دارد تکالیف خلاقیتی به صورت کتبی یا شفاهی یا به صورت انجام دادن کاری صورت پذیرد. برای مثال، پیدا کردن قبله به روشی خلاقانه یا سؤال کردن به صورت شفاهی، مانند این‌که چرا باید همه به سمت خانه خدا نماز بخوانند؟ قدرت خلاقیت، ابتکار شخصی، تخیل و خودراهبری را در شاگردان پرورش می‌دهد.

البته باید اذعان داشت که این چهار نوع تکلیف، همیشه به طور مجزا به شاگردان ارائه نمی‌شود. بلکه گاهی ممکن است شاگرد برای حل یک مسئله و خلق و بسط ایده‌ی خود، از هر چهار نوع تکلیف استفاده کند. مانند وقتی که معلم از او می‌خواهد هنگامی که با والدینش به تفریح یا مسافرت می‌رود، خلاصه‌ای از مسائل قابل مشاهده و تجربیات خود را به صورت انشا به هم‌کلاسی‌هایش ارائه دهد. به این ترتیب، با ایجاد تنوع در تکالیف شب، می‌توان موجبات تثبیت، آماده‌سازی، مداومت و خلق مفاهیم و مهارت‌ها را در فرآیند تعلیم و تربیت فراهم آورد.

ب) از منظر ساختار و شیوهی ارائه

تکالیف را می‌توان از نظر شیوهی ارائه به دانش‌آموزان و ملاحظات

اهداف کتاب‌های درسی، در سه مدل خلاصه کرد:

ب ۱) تکالیف عمومی: منظور از تکالیف عمومی آن دسته از فعالیت‌ها و تمرین‌هایی است که الزاماً به عموم فراگیرندگان ارائه می‌شود و اغلب از نوع تمرینی یا آماده‌سازی است. بنابراین، مخاطب این نوع تکالیف، همه‌ی دانش‌آموزان هستند و باید آن‌ها را بر اساس اهداف مهم درس و توانایی‌های همه‌ی شاگردان طراحی کرد. مفاهیم، اطلاعات و اهداف فردی باید در قالب این تکالیف داده شود و حجم آن‌ها نیز زیاد نباشد. اگر در انتخاب و ارائه‌ی این نوع تکالیف بی‌دقتی شود، ممکن است دانش‌آموزان آن را کسل‌کننده تلقی کنند.

ب ۲) تکالیف گروهی: امروزه، فعالیت‌های گروهی در فرآیند یاددهی-یادگیری جایگاه ارزشمندی دارد و با توجه به این اصل، در کشورهای توسعه یافته، یکی از راه‌کارهای پیشرفت آموزشی به حساب می‌آید. در دهه‌های اخیر، تفکر جمعی و مشارکت افراد در ساختار یک گروه کاری، دست‌آوردهای مهمی داشته است. بنابراین، کمتر کلاسی را می‌توان یافت که برای مطالعه، تحقیق و علم‌آموزی، تشکل‌های جمعی و گروهی نداشته باشد. بدین سبب، تشکیل گروه کاری برای دانش‌آموزان، از ضروریات تدریس در کلاس‌های پویا و فعال است. اگر این فرض پذیرفته شود، لزوم توجه به تکالیف گروهی، که به صورت پروژه‌های تحقیقی ارائه می‌شود، بیش از پیش احساس می‌گردد.

در تکلیف گروهی، معلم بر اساس توانایی هر یک از گروه‌ها،

موضوعات مناسبی مطرح می‌کند و هر گروه نیز با برنامه‌ریزی و اجرای اهداف مورد نظر معلم، امر آموزش را متحقق می‌سازد. تکلیف گروهی با توجه به مشارکت دانش‌آموزان و علایق آنان ارائه می‌شود و معلم برای هر گروه چند موضوع تعیین می‌کند و آن‌ها از طریق تصمیم جمعی، یکی از موضوعات را انتخاب و اجرا می‌کنند.

ب. ۳) تکالیف انفرادی: شناسایی تفاوت‌های فردی و توجه به آن‌ها، از موضوعات مهم در آموزش و پرورش است. ایجاد وضعیتی برای بروز خلاقیت‌ها و نوآوری‌های فردی، از وظایف مهم مدارس به حساب می‌آید. شاید بتوان گفت که فلسفه‌ی وجودی تربیت، شناسایی و تقویت و پرورش انسان‌هاست. یعنی فرآیند «شدن» و تبدیل توانایی‌های بالقوه به توانایی‌های بالفعل.

یکی از روش‌های توجه و کمک به شکوفایی فردی، دادن تکالیف انفرادی به دانش‌آموزان است. معلم برای ارائه‌ی این نوع تکالیف، توانایی‌ها، علایق و بنیان‌های ذهنی و فکری فراگیرندگان را در نظر می‌گیرد و بر اساس آن، فعالیت‌هایی طلب می‌کند. البته هیچ الزامی نیست که همه‌ی دانش‌آموزان، تکالیف انفرادی را انجام دهند. بلکه بر اساس زمینه‌های قبلی و شناخت و صلاح‌دید معلم، این نوع تکلیف به عده‌ای از آن‌ها واگذار می‌شود.

چگونه باید معلمان برای موضوع مورد نظر روش تدریس انتخاب کنند؟
همانطور که در طراحی آموزشی ارائه شده است برای اجرای تدریس عناصر ذیل را باید طراحی و سپس اجرا شود:

۱- تعیین موضوع

۲- تشخیص اهداف

۳- تحلیل مخاطب

۴- فضا و مدل کلاس

۵- وسایل و رسانه آموزش

۶- انگیزه سازی

۷- ارزشیابی تشخیصی، فرایندی و پایانی

۸- ارائه درس (نظام یاددهی-یادگیری)

۹- تکلیف و فعالیت های تکمیلی

بدیهی که برای تعیین و انتخاب روش تدریس باید سه عنصر: موضوع، اهداف (محتوا) و مخاطب بررسی و تحلیل شود و بر اساس مقتضیات سه عنصر فوق روش تدریس مناسب انتخاب گردد.

اول: موضوع تدریس یکی از مواردی است که بدون شناخت مفهوم و ابعاد آن نمی توان روش تدریس انتخاب کرد. هر موضوعی نیاز به یک روش متناسب دارد لذا معلم با توجه به آن شیوه تدریس را مشخص می کند.

دوم: اهداف و محتوای درس یکی دیگر از موارد لازم برای انتخاب روش تدریس است. چون روش تدریس به دنبال استقرار اهداف و تعلیم محتوای آموزش می باشد. اگر متناسب با آن انتخاب نشود، قطعاً کارآمدی لازم را نخواهد داشت. یعنی هر محتوایی روش خاص خود را می طلبد. چون مراحل و شاکله روش باید هم سو با محتوا و اهداف درس باشد.

سوم: قابلیت ها، توانایی ها و علایق دانش آموزان و مخاطبین در تعیین روش ضروری است در واقع روش تدریس به قصد تعلیم متربی و فراگیر به کار می رود پس باید با ویژگی ها و قابلیت های او همسو باشد.

یکی از مهارت‌ها راه حل معلم تشخیص توانایی‌ها و علایق فراگیران است و این مهم اگر به خوبی اتفاق افتد انتخاب روش تدریس موفقیت آمیز خواهد بود.

مطالبی که در بخش طراحی آموزشی مطرح شد ناظر بر فرایند طراحی آموزشی بدون مصداق قرار دادن درس خاص بود و برای هر ماده درسی از جمله آموزش احکام قابل تسری است طبیعی است که در بخش مصداقها موضوعات مربوط به احکام مطرح خواهد شد.

مدل و الگوی طرح درس (ویژه معلمان و مربیان)

دوره تحصیلی: پایه تحصیلی: ماده درسی:
عنوان یا موضوع: نام معلم (طراح):

عناصر	ملاک‌ها	شرح عناصر
اهداف کلی درسی	<ul style="list-style-type: none"> ۱- تشخیص اهداف راهبردی و مهم درس ۲- تناسب اهداف تعیین شده با اهداف و محتوای درس ۳- رعایت حوزه‌های سه‌گانه یادگیری ۴- رعایت اهداف فرایندی ۵- توجه به اهداف اولیه و ثانویه 	

شرح عناصر	ملاک‌ها	عناصر
	۱- انتخاب روش تدریس مناسب با محتوای درس ۲- انتخاب روش با رویکرد اکتشافی ۳- انتخاب روش با رویکرد تعاملی و گروهی ۴- انتخاب خلاقانه در روش تدریس	روش‌های یاددهی- یادگیری
	۱- بهره‌گیری و استفاده بهینه از منابع محیطی ۲- نحوه چیدمان کلاس درس ۳- تنوع بخشی به محیط یادگیری	فضا و مدل کلاس
	۱- تناسب وسایل و رسانه‌ها با اهداف و روش تدریس ۲- تناسب وسایل و رسانه‌ها با نیازها و توانایی فراگیران ۳- استفاده از وسایل دانش آموز ساخته ۴- استفاده از فناوریهای نوین در آموزش	وسایل و رسانه آموزشی
	۱- تناسب راهبرد انگیزه‌سازی با محتوای درس ۲- بهره‌گیری از مهارت‌های متنوع ۳- قدرت برانگیختن فراگیران برای یادگیری	انگیزه‌سازی و مهارت شروع
	۱- انتخاب روش ارزشیابی مناسب (مبتنی بر هدف و محتوای درس) ۲- خلاقیت و نوآوری در طراحی و اجرای ارزشیابی	ارزشیابی تشخیصی

شرح عناصر	ملاک‌ها	عناصر
	<p>۱- فعالیتهای گروهی متناسب با روش و سازماندهی کلاس درس (تشکیل گروه و...)</p> <p>۲- تعیین اقدامات معلم در جریان فرآیند یاددهی. یادگیری</p> <p>۳- تعیین انتظارات از دانش‌آموزان (فعالیت دانش‌آموزان)</p> <p>۴- خلاقیت و نوآوری در جریان فعالیت یاددهی یادگیری</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>
	<p>۱- انتخاب روش ارزشیابی مناسب (مبتنی برهدف و محتوای درس)</p> <p>۲- طراحی و ساخت ابزار اندازه‌گیری مناسب</p> <p>۳- رعایت ملاک‌های فنی در طراحی آزمون‌ها</p> <p>۴- طراحی نظام بازخورد اصلاح‌گر به مخاطبان</p> <p>۵- خلاقیت و نوآوری در طراحی و اجرای ارزشیابی</p> <p>۶- توجه به ارزشیابی فرایندی</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
	<p>۱- تناسب فعالیت و تکلیف با محتوا و اهداف درسی</p> <p>۲- خلاقیت در متنوع‌سازی محتوای تکالیف</p> <p>۳- تنوع تکالیف (آماده‌سازی - بسطی - خلاقیتی و...)</p> <p>۴- توجه به انواع شیوه‌های ارائه تکالیف درسی (فردی عمومی گروهی)</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

ارزشیابی از طرح درس و اجرای تدریس (خود ارزیابی یا دیگر ارزیابی)

نام و نام خانوادگی:

استان:

دوره تحصیلی:

عنوان طرح درس:

پایه تحصیلی:

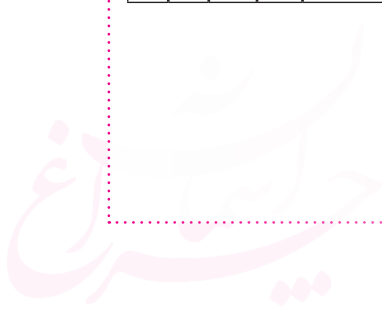
الف: ارزیابی طرح درس

امتیازات				ملاک‌های ارزیابی	شخص
۱	۲	۳	۴		
				تشخیص اهداف راهبردی و مهم درس بر اساس محتوا؛ منظور اهداف اساسی و کلیدی درس است یعنی اهدافی که آموزش و یادگیری موضوع درسی به واسطه رسیدن به آنها انجام میگیرد نه اهداف فرعی، واسطه‌های و غیرضروری.	تشخیص اهداف
				رعایت حوزه‌های سه گانه یادگیری: منظور این است که اهداف نوشته شده در سه حوزه دانش، نگرش و مهارت باشد بنابراین فقط یک یا دو حوزه مد نظر گرفته نشود.	
				انتخاب روش تدریس متناسب با محتوای درس: بدیهی است که باید روش تدریس انتخاب شده با محتوا و اهداف درس تناسب داشته باشد بالاخره هر محتوا و هدفی روش تدریس خاص خود را میخواهد لذا باید ماهیت روش و مراحل آن محقق کننده اهداف و محتوا باشد.	انتخاب روش تدریس
				انتخاب روش با رویکرد اکتشافی توجه به روشهایی که منجر به کشف مفاهیم گردد.	
				انتخاب روش با رویکرد تعاملی و گروهی توجه به فعالیتهای گروهی در کلاس درس	

امتیازات				ملاک‌های ارزیابی	ردیف	شاخص
۱	۲	۳	۴			
				تناسب وسایل و رسانه‌ها با محتوای درس .	۶	انتخاب وسایل و رسانه‌های آموزشی
				تناسب وسایل و رسانه‌ها با نیازها و توانایی فراگیران رعایت توانایی فراگیران در انتخاب رسانه	۷	
				انتخاب فناوریهای نوین در آموزش	۸	
				نحوه چیدمان کلاس درس چیدمان کلاس براساس روش تدریس	۹	منابع محیطی و مبلان کلاس درس
				تناسب راهبرد انگیزه‌سازی با محتوای درس	۱۰	مهارت انگیزه‌سازی
				فعالیت‌های گروهی متناسب با روش و سازماندهی کلاس درس (تشکیل گروه و ...).	۱۱	طراحی فرآیند یاددهی یادگیری
				تعیین اقدامات معلم در جریان فرآیند یاددهی یادگیری در این بخش معلم با توجه به اهداف محتوا و روش مورد نظر خود تمامی اقدامات خود را به صراحت شرح میدهد و ضمن پیشبینی عکسالعمل‌های دانش‌آموزان آنان را به سوی اهداف آموزشی هدایت مینماید و مبیایست تمامی فعالیتها با توجه به تواناییهای فراگیران امکانات و تجهیزات کلاسی فضای محیطی روش تدریس و ... پیشبینی و طراحی شود (منظور سناریونویسی نیست)	۱۲	

امتیازات				ملاک‌های ارزیابی	شخص
۱	۲	۳	۴		
				تعیین انتظارات از دانش‌آموزان (فعالیت دانش‌آموزان) در این بخش معلم تمام‌انتظاراتی را که از دانش‌آموزان در هر مرحله از اجرای تدریس خود اعم از انجام آزمایش پاسخ به سوالات اجرای نمایش بازدید و . . . دارد را به صراحت با تمام‌جزئیات بیان مینماید. و میبایست تمام‌انتظارات با توجه به تواناییهای فراگیران امکانات و تجهیزات کلاسی فضای محیطی روش تدریس و . . . پیشبینی و طراحی شود	طراحی فرآیند یاددهی یادگیری
				خلاقیت و نوآوری در جریان فعالیت یاددهی یادگیری هر یک از معلمان به جهت جذابیت تدریس خود از راهبردهایی استفاده میکنند که خاص و ویژه همان موقعیت و فضا و دانش‌آموزان است که میتواند محیطی شاداب و برانگیزاننده برای فراگیران فراهم نماید	
				انتخاب روش ارزشیابی مناسب (مبتنی بر هدف و محتوای درس)	ارزشیابی (تشخیصی، تکوینی، پایانی)
				طراحی نظام بازخورد اصلاح‌گر به مخاطبان جهت رشد همه جنبه فراگیران بازخورد پاسخی است که معلم به عملکرد دانش‌آزانه ارائه میکند. بازخورد باید وضعیت فعلی دانش‌آموز را به او نشان داده سپس نقطه هدف را که دانش‌آموز باید به آنجا برسد را برای او مشخص میکند و برای رسیدن به هدف چگونه حرکت کردن و انجام دادن فعالیت خاص را آموزگار با نوشتن یا گفتن و یا بصورت علامتی و کشیدن اشکال خاص و . . . به دانش‌آموزان منتقل میکند. هدف از ارائه بازخورد در فرآیند آموزش به جهت ویژگی ممتاز اصلاح‌کنندگی آن است.	
				توجه به ارزشیابی فرایندی و مستمر	

امتیازات				ملاک‌های ارزیابی	نمره	شاخص
۱	۲	۳	۴			
				تناسب فعالیت و تکلیف با محتوا و اهداف درسی معلم با توجه به انواع تکالیف موجود (تمرینی- بسطی و امتدادی)- خلاقیتی و آماده‌سازی) و هدف تدریس، نسبت به انتخاب بهترین نوع تکلیف و ارائه متنوع آن به دانش‌آموزان اقدام میکند تا شاهد تثبیت و تعمیق یادگیری در دانش‌آموزان باشید.	۱۸	تکالیف و فعالیت‌های تکمیلی
				تنوع تکالیف (آماده‌سازی - بسطی - خلاقیتی و...) در ارائه تکالیف دانش‌آموزی بر اساس اهداف و محتوا از انواع تالیف بهره‌گیری نماید.	۱۹	
				پنوجه به انواع شیوه‌های ارائه تکالیف درسی (فردی عمومی‌گروهی) معلم به استفاده متنوع در شیوه ارائه علاقه‌مند بوده و در مواقع نیاز از تکالیف فردی و گروهی یا عمومی‌استفاده نموده است	۲۰	
				جمع امتیازات ستون‌ها		
				جمع کل		

ب: ارزیابی از اجرای تدریس معلم

رتبه	ملاک‌های ارزیابی	امتیازات			
		۱	۲	۳	۴
۱	نام خدا و درود بر پیامبر و اهل بیت (ع)				
۲	هدایت فراگیران به سوی مشارکت و انجام فعالیتهای گروهی				
۳	توجه به مهارت عملی دانش‌آموزان				
۴	زمینه سازی برای تفکر، کشف اصول و مفاهیم				
۵	به کارگیری مناسب وسایل، رسانهها و فناوریهای جدید				
۶	بکارگیری روشهای متنوع تشویق				
۷	هدایت فراگیران به زمینههای کاربردی دروس				
۸	ایجاد انگیزه و شوق یادگیری (برانگیختن فراگیران)				
۹	قدرت بیان و ارائه مطالب				
۱۰	توانایی تسلط اجرای مراحل اجرای روش تدریس				
۱۱	ابداع و نوآوری در جریان تدریس				
۱۲	ترغیب دانش‌آموزان به نکات اسلامی و اخلاقی				
۱۳	تسلط معلم به مطالب درسی				
۱۴	تناسب فعالیتهای یادگیری با اهداف درسی				
۱۵	زمینه‌سازی مناسب جهت شادابی و نشاط فراگیران				
۱۶	توانایی در درگیر کردن دانش‌آموزان با مسئله				
۱۷	ارتباط موثر با دانش‌آموزان جهت جذب بهتر				
۱۸	میزان استفاده از روشهای ارزشیابی متنوع (مشاهده - عملکرد - مصاحبه و ...)				
۱۹	مدیریت زمان				
۲۰	پاسخ به سوالات داوران				
جمع امتیازات ستون‌ها					
جمع کل					

جدول شرح حد انتظار از معلم و نحوه امتیاز دهی (راهنمای داوران جهت ارزیابی)

الف: ارزیابی از طرح درس معلم

شرح انتظار و امتیاز دهی	ملاک‌ها	شماره ملاک
حد انتظار از معلم: تعدادی هدف راهبردی و مهم را مدنظر قرار بدهد و از طرح اهداف فرعی و کم ارزش پرهیز نماید.	تشخیص اهداف راهبردی و مهم درس بر اساس محتوا.	۱
نحوه‌ی امتیازدهی: هر هدف غیرمهم ۰.۵ امتیاز کسر شود.		
حد انتظار از معلم: در نوشتن اهداف از سه نوع هدف استفاده نماید (دانشی، مهارتی، نگرشی)	رعایت حوزه‌های سه گانه یادگیری	۲
نحوه‌ی امتیازدهی: در صورت نبود هدف از هر یک از حوزه‌های سه گانه یک امتیاز کسر شود.		
حد انتظار از معلم: روش تدریسی انتخاب نماید که تناسب زیادی با محتوای درس مربوطه داشته باشد.	انتخاب روش تدریس متناسب با محتوای درس	۳
نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.		

شماره ملاک	ملاک‌ها	شرح انتظار و امتیازدهی
۴	انتخاب روش با رویکرد اکتشافی	حد انتظار از معلم: روش‌های تدریسی انتخاب نماید که رویکرد اکتشافی و فعال داشته باشد.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۵	انتخاب روش با رویکرد تعاملی و گروهی	حد انتظار از معلم: روش‌های تدریسی انتخاب نماید که از طریق بحث و خرد جمعی و کارگروهی انجام می‌شود.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۶	تناسب وسایل و رسانه‌ها با محتوای درس	حد انتظار از معلم: وسایل، رسانه‌ها و تجهیزاتی انتخاب نماید که تناسب بیشتری با محتوای درسی داشته باشد.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۷	تناسب وسایل و رسانه‌ها با نیازها و توانایی فراگیران	حد انتظار از معلم: وسایل، رسانه‌ها و تجهیزاتی انتخاب نماید که تناسب بیشتری با نیازها و توانایی‌های دانش‌آموزان داشته باشد. (سنی، جنسی و...)
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.

شرح انتظار و امتیازدهی	ملاک‌ها	شماره ملاک
حد انتظار از معلم: از فناوری‌های جدید (کامپیوتر، اینترنت، پاورپوینت، مولتی مدیا، کلیپ و . .) استفاده نماید.	انتخاب فناوری‌های نوین در آموزش	۸
نحوه‌ی امتیازدهی: به انتخاب هر یک از فناوری‌های جدید ۱ امتیاز داده شود.		
حد انتظار از معلم: چیدمان و مبلمان کلاس را بر اساس روش تدریس سازماندهی نماید.	نحوه چیدمان کلاس درس	۹
نحوه امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.		
حد انتظار از معلم: مهارت شروع و راهبرد انگیزه‌سازی مناسبی انتخاب نماید که بتواند انگیزه و جذابیت ایجاد کند.	تناسب راهبرد انگیزه‌سازی با محتوای درس	۱۰
نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.		
حد انتظار از معلم: در فرآیند آموزش فعالیت‌های گروهی سازماندهی نماید.	فعالیت‌های گروهی متناسب با روش و سازماندهی کلاس درس (تشکیل گروه و . .)	۱۱
نحوه امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.		

شرح انتظار و امتیاز دهی	ملاک‌ها	شماره ملاک
<p>حد انتظار از معلم: اقدامات و راهبردهای اساسی خود را تیتروار بیان نماید به نوعی که هر معلم دیگری بر اساس طرح درس وی قادر به اجرای درس باشد. (سناریونویسی منظور نیست.)</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: کامل بودن مراحل روش تدریس و اقدامات نمره کامل، در صورت داشتن کمبود ارزیاب به تشخیص خود نمره کسر نماید.</p>	<p>تعیین اقدامات معلم در جریان فرآیند یاددهی یادگیری</p>	<p>۱۲</p>
<p>حد انتظار از معلم: فعالیت‌هایی که انتظار دارد دانش‌آموزان باید انجام دهند را تیتروار بنویسند. (البته پیش بینی است.)</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.</p>	<p>تعیین انتظارات از دانش‌آموزان (فعالیت دانش‌آموزان)</p>	<p>۱۳</p>
<p>حد انتظار از معلم: معلم در جریان آموزشی بر اساس موقعیت کلاس خلاقیت و نوآوری داشته باشد و انعطاف لازم را برای اصلاح فرایندها داشته باشد.</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.</p>	<p>خلاقیت و نوآوری در جریان فعالیت یاددهی یادگیری</p>	<p>۱۴</p>
<p>حد انتظار از معلم: در انتخاب روش‌های ارزشیابی (آزمون، مصاحبه، مشاهده، پروژه و...) بر اساس اهداف محتوای درسی مبادرت نماید.</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: به هر روشی دو امتیاز داده شود. (جمع ۴)</p>	<p>انتخاب روش ارزشیابی مناسب (مبتنی برهدف و محتوای درس)</p>	<p>۱۵</p>

شماره ملاک	ملاک‌ها	شرح انتظار و امتیازدهی
۱۶	طراحی نظام بازخورد اصلاح گریه مخاطبان جهت رشد همه جانبه فراگیران.	حد انتظار از معلم: در فرآیند آموزش بر اساس ارزشیابی تکوینی فعالیت‌هایی بر اساس بازخورد اصلاحی اقدام نماید و اشکالات دانش‌آموزان را اصلاح نماید.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۱۷	توجه به ارزشیابی فرایندی ومستمر	حد انتظار از معلم: در فرآیند آموزشی (همه مراحل آموزشی) از روش‌های ارزشیابی فرایندی بهره‌گیری نماید (یعنی آموزش و سنجش در هم تنیده است)
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۱۸	تناسب فعالیت و تکلیف با محتوا و اهداف درسی	حد انتظار از معلم: فعالیت‌های ارائه شده را متناسب با محتوا و اهداف طراحی و به عنوان تکلیف ارائه دهد.
		نحوه‌ی امتیازدهی: هر یک فعالیت غیرمرتبط با محتوا و هدف یک امتیاز کسر شود.
۱۹	تنوع تکالیف (آماده‌سازی - بسطی - خلاقیتی و ..)	حد انتظار از معلم: در ارائه تکلیف از انواع تکلیف استفاده نماید. (تمرینی، خلاقیتی، بسطی و ...)
		نحوه امتیازدهی: به هر یک نوع تکلیف یک امتیاز داده شود.

شرح انتظار و امتیازدهی	ملاک‌ها	شماره ملاک
<p>حد انتظار از معلم: در ارائه روش تکلیف از سه نوع روش ارائه استفاده نماید. (عمومی، گروهی، انفرادی)</p>	<p>توجه به انواع شیوه‌های ارائه تکالیف درسی (فردی عمومی گروهی)</p>	<p>۲۰</p>
<p>نحوه امتیازدهی: نبود هر یک نوع یک امتیاز کسر شود.</p>		

ب: ارزیابی از اجرای تدریس معلم

شماره ملاک	ملاک‌ها	شرح انتظار و امتیازدهی
۱	نام خدا و درود بر پیامبر و اهل بیت (ع)	حد انتظار از معلم: شروع کلاس و آموزش با نام خدا و ذکر نام ائمه اطهار (ع) به روشهای مورد تشخیص و سلیقه معلم (ذکر نام - حدیث - روایت - شعرو...)
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۲	هدایت فراگیران به سوی مشارکت و انجام فعالیتهای گروهی	حد انتظار از معلم: سازماندهی گروه در کلاس فعال‌سازی آن
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۳	توجه به مهارت عملی دانش‌آموزان	حد انتظار از معلم: در جریان تدریس و فعالیت‌ها به کار عملی و مهارت عملی و دست‌ورزی توجه نماید و دانش‌آموزان را به ارتقاء مهارت هدایت نماید
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.

شرح انتظار و امتیاز دهی	ملاک‌ها	شماره ملاک
<p>حد انتظار از معلم: در فرایند آموزش زمان لازم برای تفکر فراهم کند تا امکان کشف مفاهیم فراهم شود.</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.</p>	<p>زمینه‌سازی برای تفکر، کشف اصول و مفاهیم</p>	۴
<p>حد انتظار از معلم: به موقع، به هنگام و بجا از وسایل و فناوری‌های جدید استفاده نماید.</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.</p>	<p>به کارگیری مناسب وسایل، رسانه‌ها و فناوری‌های جدید</p>	۵
<p>حد انتظار از معلم: در فرایند آموزش برای بالا بردن انگیزه فراگیران از روشها و مصداق‌های متنوع تشویق استفاده نماید.</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.</p>	<p>بکارگیری روش‌های متنوع تشویق</p>	۶
<p>حد انتظار از معلم: فقط به جنبه‌های نظری مطالب اکتفا نکند بلکه زمینه برای فراهم شدن کاربرد در مدرسه یا منزل مهیا شود.</p> <p>نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.</p>	<p>هدایت فراگیران به زمینه‌های کاربردی دروس</p>	۷

شماره ملاک	ملاک‌ها	شرح انتظار و امتیازدهی
۸	ایجاد انگیزه و شوق یادگیری (برانگیختن فراگیران)	حد انتظار از معلم: مهارت شروع و راهبرد انگیزه سازی مناسبی انتخاب و در کلاس اجرا نماید که بتواند انگیزه و جذابیت ایجاد کند. این اقدام نباید مقطعی باشد بلکه در کل جریان تدریس لحاظ گردد.
		نحوه‌ی امتیازدهی: به انتخاب هریک از فنآوری‌های جدید امتیاز داده شود.
۹	قدرت بیان و ارائه مطالب	حد انتظار از معلم: بکارگیری کلمات مناسب، شیوایی بیان، زبان بدن و . . .
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۱۰	توانایی و تسلط اجرای مراحل اجرای روش تدریس	حد انتظار از معلم: آنچه را که در طرح درس ارائه شده است به خوبی و منطبق بر آن اجرا نماید.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد. (وجود هر مغایرت یک امتیاز کسر شود.)
۱۱	ابداع و نوآوری در جریان تدریس	حد انتظار از معلم: معلم در جریان آموزشی بر اساس موقعیت کلاس خلاقیت و نوآوری داشته باشد و انعطاف لازم را برای اصلاح فرایندها داشته باشد.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.

شرح انتظار و امتیازدهی	ملاک‌ها	شماره ملاک
حد انتظار از معلم: فراهم‌سازی آموزش‌های اخلاقی-دینی اعتقادی و تربیتی بصورت غیر مستقیم در جریان آموزش	ترغیب دانش‌آموزان به نکات اسلامی و اخلاقی	۱۲
نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.		
حد انتظار از معلم: تسلط کامل بر محتوای درس	تسلط معلم به مطالب درسی	۱۳
نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد. (هر اشتباه و مغایرتی یک امتیاز کسر شود.)		
حد انتظار از معلم: مرتبط و هم راستا بودن فعالیت‌ها با اهداف و محتوای درس (نپرداختن به حاشیه‌ها و موارد جزئی)	تناسب فعالیت‌های یادگیری با اهداف درسی	۱۴
نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد. (هر اشتباه و مغایرتی یک امتیاز کسر شود.)		
حد انتظار از معلم: بکارگیری راهبردهای مناسب برای نشاط کلاس (در کل جریان تدریس و در هم تنیده)	زمینه‌سازی مناسب جهت شادابی و نشاط فراگیران	۱۵
نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.		

شماره ملاک	ملاک‌ها	شرح انتظار و امتیازدهی
۱۶	توانایی در درگیر کردن دانش‌آموزان با مسئله	حد انتظار از معلم: در فرآیند آموزش با ایجاد سوال‌های راهبردی دانش‌آموزان برانگیخته نماید.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۱۷	ارتباط موثر با دانش‌آموزان جهت جذب بهتر	حد انتظار از معلم: با رفتار و منش مناسب رابطه موثر با فراگیران برقرار نماید.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.
۱۸	میزان استفاده از روش‌های ارزشیابی متنوع (مشاهده مستمر- عملکرد- مصاحبه و ..)	حد انتظار از معلم: در انتخاب روش‌های ارزشیابی (آزمون، مصاحبه، مشاهده، پروژه و...) بر اساس اهداف محتوای درسی مبادرت نماید.
		نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.

شرح انتظار و امتیازدهی	ملاک‌ها	شماره ملاک
حد انتظار از معلم: رعایت زمان پیش‌بینی شده و توزیع آن نسبت به فعالیتها	مدیریت زمان	۱۹
نحوه‌ی امتیازدهی: امتیاز بر اساس تشخیص ارزیاب می‌باشد.		
حد انتظار از معلم: نحوه پاسخگویی به سوالات فراگیران (از ارایه مستقیم پاسخ‌ها پرهیز شود بلکه هدایت شود تا خود به پاسخ برسد.)	پاسخ به سوالات داوران	۲۰
نحوه‌ی امتیازدهی: رعایت نشدن هر مورد یک امتیاز کسر شود.		

یاد آوری مهم:

با توجه به اینکه معمولا ارزیابی طراحی آموزشی و اجرای تدریس‌ها توسط چند نفر انجام می‌شود و یا نتایج و امتیازات افراد شرکت‌کننده با مقایسه امتیازات مقدور خواهد بود بنابراین لازم است که اعتبار امتیازها بالا بوده و هماهنگی لازم را داشته باشد. این موضوع زمانی محقق می‌شود که شاخص‌های ارزیابی قبل از اجرا توسط اعضاء ارزشیاب تنظیم و هماهنگ شود. به عنوان مثال: فرض کنید که قرار است ملاک ذیل (بند اول جدول الف) توسط چند نفر داور امتیاز دهی شود:

- تشخیص اهداف راهبردی و مهم درس: امتیاز ۴-۳-۲-۱

ممکن است هر داوری به تشخیص خود امتیاز دهی نماید در این صورت مقایسه بین افراد مشکل‌ساز می‌شود. برای رفع این مشکل باید سنج‌های جزئی ملاک تعیین و در اختیار داوران قرار گیرد به عنوان مثال مشخص شود که به ازای هر هدف غیر مهم ۱ امتیاز کسر شود با همین راهنمایی ساده همه داوران می‌دانند که چه امتیازی باید بدهند.

برای رفع این مشکل پیشنهاد می‌شود که داوران محترم قبل از شروع داوری طی یک جلسه مختصر یک‌ایک ملاک‌ها را ریز نموده و در خصوص نحوه امتیاز دهی با هم هماهنگ شوند.

نگاهی به روش‌های تدریس فعال و اکتشافی

روش‌های تدریس فعال و مشارکتی و اکتشافی

در طول تاریخ تعلیم و تربیت، دو طرز تفکر وجود داشته که سبب تدوین و انتخاب راه‌کارهای اساسی شده است:

۱. ذهن انسان همانند یک ظرف خالی است: این تفکر، معلمان و دست‌اندرکاران را عامل انتقال اطلاعات به ذهن خالی و سفید فراگیرندگان می‌دانست و تمام تلاش فرآیند تدریس، صرف پرکردن یک جعبه‌ی خالی می‌شد. روش‌های تدریس مورد استفاده هم اغلب از نوع سنتی، غیرفعال و یک‌سویه بود.

۲. ذهن انسان فعال است و می‌تواند در مقابل اعمال و محرکات واکنش نشان دهد: ذهن جعبه‌ی خالی نیست؛ بلکه ظرفیت‌هایی دارد. بنابراین، معلمان باید سعی کنند ذهن فراگیرندگان را تحریک کنند تا تفکر پویای آنان در جریان آموزش، مشارکتی فعالانه داشته باشد. در زمینه‌ی این تفکر، امروزه مسائل جدیدی در گستره‌ی آموزش و یادگیری مد نظر است که به اختصار، به آن اشاره می‌شود:

کلاس درس به قایقی شباهت دارد که سرنشینان آن در جستجوی ساحل‌اند. به این سبب، همه‌ی افرادی که در این قایق هستند، باید موتورهای حرکتی خود را روشن کنند تا مسیر حرکت و سرعت آن قابل قبول باشد. متأسفانه در اغلب کلاس‌ها، این تنها معلم است که با موتور خود، قافله‌ی علم را به حرکت درمی‌آورد و دانش‌آموزان در مسیری خلاف او پارو می‌زنند.

مهارت‌های سه گانه فراشناخت:

باید موتورهای خودراهبری دانش‌آموزان فعال شود. برای این‌که دانش‌آموزان موتورهای خودراهبری را روشن کنند و فعالانه در مسیر اهداف به حرکت درآیند، معلم باید راه‌کارهای مهم و اساسی زیر را در مورد آنان اعمال کند:

الف) مهارت خودآغازگری

اکثر آموزش‌ها با یک نفر به نام معلم آغاز می‌شود. اما طبق دست‌آوردهای جدید، توصیه می‌شود که معلمان اجازه بدهند همگی بچه‌ها فعالیت را شروع کنند. او به جای این‌که بگوید: «من این آزمایش یا این درس را شروع می‌کنم، خوب گوش کنید تا یاد بگیرید»، باید بگوید: «بیایید این فعالیت را شروع کنیم. همه باید آن را تجربه کنیم و برای رسیدن به هدف‌ها بکوشیم.»

ب) مهارت خودمشاهده‌گری

دومین راه‌کار برای رسیدن به قدرت خودراهبری، خودمشاهده‌گری است. در این راه‌کار، همگی بچه‌ها باید به‌طور شخصی و گروهی، رخ‌دادها و پدیده‌های آموزشی را تجربه کنند و مشاهدات دست‌اول داشته باشند تا بتوانند در جریان چالش‌های ایجاد شده، فهم و درک خود را افزایش دهند. متأسفانه برخی از معلمان، وقایع و روی‌دادهایی را که مشاهده کرده‌اند، برای دانش‌آموزان تعریف می‌کنند. در صورتی‌که این نوع ارتباط، فراگیرندگان را غیرفعال می‌کند.

ب) مهارت خودکنترلی و خودقضاوتی

■ هرگاه معلمان اجازه دهند دانش‌آموزان آغازگر باشند و خود فرآیندها را مشاهده کنند، باید اجازه دهند که خود آنان، اعمال خویش را کنترل و در مورد آن‌ها قضاوت کنند. در آموزش فعال و مشارکتی، تنها معلم حق ندارد دانش‌آموزان را ارزش‌یابی کند؛ زیرا در این شیوه، مهارت و توانایی کنترل خود در دانش‌آموزان تقویت می‌شود.

برای نیل به این اهداف و روی‌کردها، مربیان باید ویژگی‌ها و خصوصیات روش‌های تدریس و یاددهی - یادگیری فعال و مشارکتی را بدانند و برای دست‌یابی به آن‌ها اهتمام ورزند. در این روش‌ها، موارد زیر قابل ذکر است:

■ فراگیرندگان روش‌های یادگیری را می‌دانند. بنابراین، مطالب و مفاهیم را از طریق اجرای روش‌های انتخابی کشف می‌کنند. در حقیقت، دانش‌آموزان در جریان آموزش، خود به برنامه‌ریزی و اجرا و ارزش‌یابی می‌پردازند و در این میان، نقش معلم، تسهیل یادگیری و راهنمایی شاگردان است.

بیشتر فعالیت‌ها به صورت گروهی است و فعالیت فرد در گروه معنا پیدا می‌کند.

دانش‌آموزان و معلم هر دو مسئول یادگیری هستند. منابع و امکانات آموزشی، با راهنمایی معلم و تلاش دانش‌آموزان، انتخاب یا تولید می‌شود.

مهارت‌هایی چون اندیشیدن، حل مسئله، تفکر و خلاقیت اهمیت ویژه دارد.

انگیزه‌ی درونی دانش‌آموزان بسیار زیاد است؛ زیرا آنان خود شریک و بنیان‌گذار فعالیت‌ها هستند.

زمینه‌های کاربردی و کاربرست علوم شناسایی می‌شود.
 مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی افراد افزایش می‌یابد.
 براعتماد به نفس و حس مسئولیت‌پذیری فراگیرندگان افزوده می‌شود.
 روحیه‌ی جستجوگری و تفحص در افراد تقویت می‌شود.
 ارزش‌یابی از عملکرد به صورت فرآیندی است و نتیجه و پایان مسئله مورد نظر نیست.

فضای کلاس به یک کارگاه عملی تبدیل می‌شود.
 مهارت‌های کلامی دانش‌آموزان تقویت می‌شود.
 دانش‌های نظری، به نحو مطلوب با واقعیت‌ها و روی دادهای عملی در خارج از مدرسه مرتبط می‌شود.
 ذهن فراگیرندگان فعال و سیال می‌شود.
 کلاس درس، محل ایجاد فرصت‌های یادگیری و تبادل تجربیات می‌شود.

ارزش‌یابی از عملکرد دانش‌آموزان، از طریق واگذاری پروژه‌های عملی و تحقیقی و آزمون‌های هنجاری انجام می‌شود.
 تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به صورت انفرادی و گروهی است.
 در فرآیند آموزش و تدریس، دانش‌آموزان با سؤالات زیادی روبه‌رو می‌شوند، برای سؤالات ایجاد شده فرضیه‌سازی و آن‌ها را بر اساس روش‌های مناسب بررسی می‌کنند.
 معلم شرایط یادگیری را فراهم می‌آورد.

فرآیند تدریس سرشار از شور و شوق و همراه با تفریح است. عادت به تفکر دقیق و حساسیت نشان دادن به استدلال منطقی را تقویت می‌کند.

سبب گسترش سازوکارهای یادگیری فراگیرندگان می‌شود (راه‌های متعدد چگونه یادگرفتن).

مهارت‌های فراشناختی مانند خودآغازگری، خودمشاهده‌گری و خودقضاوتی تقویت می‌شود.

قابلیت قرارگرفتن در نقش (موقعیت) دیگران و درک و فهم دیدگاه‌های آنان تقویت می‌گردد.

انتظار می‌رود خوانندگان محترم پیش از مطالعه و بهره‌گیری از روش‌ها و نمونه‌های تدریس، به موارد زیر توجه فرمایند:

هدف از اجرای نمونه‌ی عملی روش‌های ارائه شده این است که خوانندگان محترم با عنایت به ساختار روش‌ها، نحوه‌ی کاربرد آن‌ها را بشناسند و عملاً مهارت‌های اجرایی خویش را بهبود بخشند. بنابراین، اعمال سلیقه‌ی معلمان، که بر مبنای تجارب ارزشمند آموزشی است، در جهت کیفیت بخشی مجاز شمرده می‌شود. البته این اقدامات نباید موجب تغییر ساختار اصلی الگوها شود.

باتوجه به این‌که مواد درسی دوره‌های تحصیلی و سرفصل‌های آموزشی بسیار متنوع و ده‌ها برابر روش‌هاست، در این کتاب، امکان اجرای هر روش برای همه‌ی دروس وجود ندارد. در نتیجه، معلمان محترم می‌توانند همانند نمونه‌ی تدریس‌ها و دروس و موضوعات گوناگون، به تعمیم دست بزنند.

در بیشتر روش‌های اجراشده، مراحل طراحی آموزشی، مانند اهداف، فضا و مدل کلاس، انگیزه‌سازی، ارزش‌یابی و ارائه‌ی تکلیف آمده است. هدف از این اقدام، آشنا کردن طراحان آموزشی و معلمان با مقوله‌ی مهم و ضروری طراحی آموزشی در فرآیند یاددهی-یادگیری است.

فعالیت و مشارکت مستمر دانش‌آموزان در قالب گروه‌های کاری، یکی از محورهای اصلی روش‌های ارائه شده است. امید است که مدرسان و معلمان گران‌قدر، این مهم را مورد عنایت خاص قرار دهند.

در بیشتر روش‌های ارائه شده، دریافت و درک مفهوم بر اکتشاف فردی و گروهی مبتنی است. بنابراین، تا جایی‌که امکان دارد، کلیه‌ی خدمات آموزشی باید در جهت زمینه‌سازی برای کشف مطالب به‌کار گرفته شود و از ارائه‌ی مفاهیم و مطالب به‌طور مستقیم خودداری گردد.

نظر به این‌که نظریه‌های حاکم بر تدوین روش‌های تدریس در این کتاب، بر نظریه شناخت و فراشناخت مبتنی است، تقاضا می‌شود در کلیه‌ی فعالیت‌ها سه اصل مهم خودآغازگری، خودکنترلی و خود ارزش‌یابی رعایت شود و کلاس تنها با معلم و چند دانش‌آموز خاص آغاز نگردد و به پایان نرسد.

بعضی از روش‌های تدوین شده برای اولین بار به‌مثابه روش تدریس آمده است. بنابراین، امیدواریم برای تکمیل و اصلاح آن‌ها اهتمام ورزید و در غنای آن بکوشید.

بکارگیری روش‌های فعال ممکن است در اوایل، سخت و پیچیده به نظر برسد زیرا معلمان و دانش‌آموزان تجربه کافی و عادت لازم را کسب

نکرده‌اند ولی پس از اجرای چند روش فعال و مشارکتی، فرایند یاددهی - یادگیری روان و آسان خواهد شد.

در روش‌های فعال تدریس دانش‌آموزان فعال هستند لذا معلم باید سعی کند توانایی‌های آنان را سامان دهی نموده و حتی الامکان به ارایه مستقیم مفاهیم بپردازد.

در فرایند یاددهی - یادگیری مشارکتی و اکتشافی، کلاس درس با مسأله و سؤال آغاز و با بحث و گفتگو و پژوهیدن ادامه می‌یابد و در جریان این فرایند دانش‌آموزان به تجارب دست اول آموزشی نایل می‌آیند. لازمه اجرای روش‌های فعال، گروه‌بندی در کلاس درس و واگذاری فرایند بحث و گفتگو به آنان است لذا تشکیل گروه و فعالیت‌های گروهی مهمترین بستر برای یادگیری خواهد بود.

برای ایجاد تنوع در کلاس‌های درس توصیه می‌شود تا برای تدریس بعضی موضوعات از تلفیق چند روش بهره‌گیری شود. در این خصوص ابتکارات معلمان و شرایط فضای آموزشی حائز اهمیت است.

یاد آوری مهم: در این قسمت تعدادی روش تدریس برای آگاهی معلمان و مربیان آورده شده است که در بخش پایانی کتاب مصداق‌های مربوط به احکام در قالب طراحی آموزشی و طرح درس نویسی ذکر شده است بنابراین فرض شده است که مطالعه کنندگان این کتاب ابتدا با پدآگوزی تربیت آشنا شوند و در گام بعدی توانایی مصداق‌سازی را کسب نمایند.

کلیات و مراحل روش‌های تدریس

روش سخنرانی

روش سخنرانی از زمان‌های بسیار قدیم معمول بوده است و به معنی خواندن بود و سالیان دراز که کتاب در دسترس عموم قرار نداشت، معلمان مطالب را از روی کتاب می‌خواندند و دانش‌آموزان یادداشت می‌کردند. امروزه روش سخنرانی را در روشی که معلم از طریق آن، اصول، حقایق و مفاهیم درس را به طور شفاهی ارائه می‌دهد.

رهنمودها و مهارت‌های علمی

- ۱- منظم کردن مطالب درسی، مدت و نحوه تدریس. ۲- شروع جالب.
- ۳- مشخص کردن هدف‌های یک درس. ۴- مطرح کردن سئوالاتی در خلال تدریس.
- ۵- مشغول کردن دانش‌آموزان با تصاویر و جدول‌های کتاب.
- ۶- استفاده مناسب از وسایل کمک آموزشی.
- ۷- ساده کردن مطالب درسی. ۸- نشان دادن علاقه به تدریس. ۹-

ارائه خلاصه درس در پایان کلاس و پاسخ گویی به سوالات ۱۰- معرفی منابع و مأخذ مفید برای افزایش اطلاعات. ۱۱- استفاده از آموخته های قبلی دانش آموزان جهت طرح ریزی درس. ۱۲- یاد آوری کاربرد مطالب و ارتباط آن با دروس کلاس های بالاتر.

امتیازهای این روش :

- ۱- تناسب با وقت محدود کلاس. ۲- به کارگیری تجارب و دانش و تدبیر. ۳- توانایی تدریس برای تعداد بیشتر دانش آموزان و حجم بیشتر از مطالب درسی ۴- تقویت حس شنوایی و توجه به گفته های دیگران
- ۵- احترام و مقام واقعی معلم با انتقال دانش و تجربیات خود.

محدودیت ها :

- ۱- مفید نبودن این روش برای دانش آموزان که به گوش دادن و یادداشت برداشتن عادت ندارند. ۲- یک طرفه بودن ارتباط بین معلم و دانش آموز، دانش آموز ساکت و معلم متکلم وحده است. ۳- ارزشیابی از میزان ضمن تدریس بسیار مشکل است. ۴- پیشرفت فعالیتها به میل معلم بستگی دارد تا توانایی و علاقه دانش آموزان. ۵- تاکید بر انتقال دانش تا کاربرد و نحوه به کارگیری آنها. ۶- توجه بیشتر معلم به ارائه مطالب تا جلب علاقه دانش آموزان. ۷- نامناسب بودن برای آموزش مهارتهای عملی. ۸- خستگی شنوندگان و کاهش میزان توجه. در مورد روش سخنرانی انتقادهایی مطرح شده و آن را روشی غیرفعال، انفعالی و ناکارآمد توصیف کرده اند. اما جالب این جاست که اکثر معلمان و استادان دانشگاه، به این روش توجه دارند و از این طریق تدریس می کنند. آیا به راستی روش سخنرانی ناکارآمد است؟

برای پاسخ‌گویی به این سؤال، باید به این مسئله توجه کرد که تدریس چه نوع اهدافی را دنبال می‌کند؟ اگر قرار باشد در یک جلسه‌ی آموزشی یک سلسله اطلاعات به محققان داده شود، آیا روش دیگری به اندازه‌ی روش سخنرانی مقرون به صرفه خواهد بود؟

در این کتاب، کوشیده‌ایم این روش را، به مثابه روشی مطلوب و فعال، با مشارکت نسبی دانش‌آموزان مطرح کنیم. به این سبب، ابتدا تعریفی از آن ارائه می‌دهیم. روش سخنرانی روشی است که معلم از طریق آن، اصول، حقایق، مفاهیم و اطلاعات را به صورت شفاهی و توضیحی ارائه می‌دهد. از این روش، در بیشتر آموزش‌ها استفاده می‌شود و بدون آن، آموزش بسیار مشکل است. زیرا معلم در هر حال به دادن اطلاعاتی در مورد موضوع و اهداف تدریس خود نیاز دارد که به روش سخنرانی انجام می‌شود. بنابراین، اگر از این روش به تناسب مطلب و بر اساس توصیه‌های ارائه شده استفاده شود، کارآیی لازم را خواهد داشت.

مراحل روش سخنرانی فعال

مرحله‌ی اول: بیان موضوع و انگیزه‌سازی

پیش از این که محتوای اصلی سخنرانی مطرح شود، باید موضوع و اهداف به دانش‌آموزان ارائه گردد و با راهبردهای مناسب، انگیزه و علاقه‌ی آنان جلب شود. از آن‌جا که این روش یک‌سویه است و فقط معلم از آن استفاده می‌کند، ضرورت زمینه‌سازی و جلب توجه دانش‌آموزان بسیار مهم است و سبب تسهیل مراحل بعد می‌شود.

مرحله‌ی دوم: ارائه‌ی مطلب

مطالب و محتوای اصلی درس، در این مرحله ارائه می‌شود و برای

این‌که به صورت مؤثر عمل کند، توجه به نکات زیر ضروری است:

۱. در شیوه‌ی بیان، از یک نواختی پرهیز شود.
۲. معلم مکان و موقعیت ایستادن خود را تغییر دهد.
۳. در حین تدریس، از دانش‌آموزان سؤالاتی بپرسد.
۴. با اقدامات انگیزشی، میزان گوش دادن مؤثر را افزایش دهد.
۵. برای تدریس از تصاویر، نمودار و... استفاده کند.
۶. مسائل ساده و بدیهی را به سرعت و مسائل مهم و قابل توجه را به صورت تشریحی بیان کند.
۷. از آموخته‌ها و نظریات دانش‌آموزان هم بهره‌بگیرد.
۸. بهتر است معلم این روش را با روش‌های فعال دیگر تلفیق کند.
۹. معلم باید با رفتاری غیر از حالت معمولی خود، توجه شاگردان را جلب کند.

مرحله‌ی سوم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

یکی از اقداماتی که انگیزه و علاقه‌ی مخاطبان را در پایان تدریس جلب می‌کند، ارائه‌ی یک جمع‌بندی مناسب است. زیرا دانش‌آموزان دوست دارند نتیجه‌ای از محتوای سخن‌رانی به دست آورند و به روشنی، از نتایج آگاه شوند.

توصیه می‌شود این مرحله با مشارکت دانش‌آموزان انجام شود و پس از نوشتن نتایج روی تخته، همه‌ی شرکت‌کنندگان آن‌ها را بررسی کنند و نظریات خود را مطرح سازند. با توجه به این‌که روش سخن‌رانی، یکی از متداول‌ترین روش‌های مورد استفاده در تاریخ آموزش و پرورش است، خود معلمان تجارب ارزنده‌ای در این زمینه دارند و به این سبب، ارائه‌ی نمونه‌ی تدریس خودداری می‌گردد.

روش تمرین و تکرار

معلم‌ان همواره تأکید کرده‌اند که دانش‌آموزان باید مهارت‌هایی که ارزش یادگیری دارند، به طور صحیح و کامل بیاموزند. تمرین و تکرار خود به خود سبب یادگیری درست، سرعت عمل در یادگیری و کسب مهارت در هر زمینه‌ای می‌شود. تمرین به معنای انسجام یک سلسله عناصر ویژه و ارتباط متقابل آنهاست که در نهایت به یادآوری و تکرار هرچه بهتر و سریع‌تر منجر می‌شود. تمرین و تکرار که کلید اصلی فرآیند یادگیری مهارت‌هاست به طور کلی یک روش مشکل‌گشای انفرادی است که به کم و کیف آموخته‌های اولیه، ارتباط‌های متنوع و تکرار بستگی دارد.

رهنمودها و مهارت‌های عملی

- ۱- پیش از شروع تمرین، معلم باید اطمینان داشته باشد دانش‌آموزان از موضوع مورد تمرین و تکرار آگاهی کامل دارند؟
- ۲- معلم باید بداند آیا دانش‌آموزان از ضرورت و هدف روش تمرین و تکرار آگاهی دارند؟
- ۳- معلم باید فعالیت‌ها را از ساده به مشکل برنامه‌ریزی کند.
- ۴- داشتن برنامه مشخص برای هر جلسه.
- ۵- معلم باید تدابیر لازم برای حفظ انگیزه در دانش‌آموزان را به کار گیرد و آنان را به استفاده از وسایلی که حواس پنج‌گانه را فعال‌تر کند، سوق دهد.
- ۶- معلم می‌تواند با قدم زدن در کلاس و مشاهده کارهای عملی پیشرفت دانش‌آموزان را ارزیابی کند.
- ۷- نظارت دقیق بر کار دانش‌آموزان بویژه دانش‌آموزان دچار مشکل.
- ۸- تشویق دانش‌آموزانی که بدون کمک دیگران پاسخ صحیح ارائه می‌دهند.

امتیازهای این روش :

- ۱- تمرین و تکرار درست، سبب ترغیب دانش‌آموزان به یادگیری می‌شود.
- ۲- دسترسی سریع به پاسخ‌ها ۳- دانش‌آموزانی که برای یادگیری مهارتی خاص تلاش می‌کنند و کم‌کم جریان یادگیری را پشت سر می‌گذارند، احساس می‌کنند در اثر تمرین و تکرار به موفقیت دسته‌یافته‌اند.
- ۴- یادگیری مهارت‌ها و حل مشکل شخصی. ۵- از بین رفتن حالت کسالت آور یادگیری با تنوع تمرین و تکرار.
- ۶- تشخیص دقیق نیازها. ۷- یادگیری مهارت‌های خودآموزی.

محدودیت‌های این روش :

- ۱- در صورت نظارت نادرست ممکن است دانش‌آموزان جواب‌های غلط را تکرار کنند.
- ۲- ممکن است این احساس در دانش‌آموزان ایجاد شود که تنها تکرار مختصر کافی است.
- ۳- ممکن است دانش‌آموزان، هیچگونه هدف و معنایی نبینند و در صورت تکرار ایجاد خستگی کند.
- ۴- این روش برای رشد فردی در زمینه درک مفاهیم و دریافت ارزش‌ها مناسب نیست.
- ۵- این روش مستلزم تنظیم یک برنامه دقیق و توجه به نیازهای فردی دانش‌آموزان است.
- ۶- ممکن است بر یادگیری یک مهارت بیش از اندازه تأکید شود.
- ۷- به دلیل ماهیت انفرادی بودن و به کارگیری آن به شکل گروهی، معلم نمی‌تواند بفهمد چه زمانی دانش‌آموزان برای شرح مطلب جدید آمادگی دارند.

روش نمایشی

روش نمایشی، از روش‌های متداول و مرسوم در آموزش است و در تاریخ این رشته، سابقه‌ای طولانی دارد. همان‌گونه که از نام این روش بر

می‌آید، پدیده یا واقعیتی به نمایش گذاشته می‌شود و مهارت‌های دیدن، از محورهای اصلی این نوع آموزش است. با استفاده از این روش می‌توان با کمترین زمان، به تعداد زیادی از فراگیرندگان اطلاعات داد.

در مورد اجرای این روش، دو مشکل اساسی وجود دارد: دانش‌آموزان فقط از یک حس، یعنی دیدن استفاده می‌کنند و صرفاً دانش و اطلاعات به دست می‌آورند و در این روش غیر فعال هستند. برای حل این دو مشکل مسائل زیرپیشنهاد می‌شود:

برای دوسویه کردن آموزش و فعال کردن دانش‌آموزان، معلم می‌تواند درحین نمایش از آن‌ها سؤال کند و بعضی اوقات یک قسمت از نمایش را به دانش‌آموزان محول کند تا آنان درس را توضیح دهند.

با به‌کارگیری وسائل و تجهیزات مؤثر، می‌توان جذابیت نمایش را افزایش داد. مکانی که معلم مطالب را در آن ارائه می‌دهد، بسیار مهم است. زیرا نمایش باید قابل مشاهده باشد.

مراحل روش

مرحله‌ی اول: آمادگی و توضیح

در مرحله‌ی آمادگی، چند وظیفه‌ی مهم به عهده‌ی معلم است.

- فراهم آوردن امکانات و وسائل لازم.
- نمایش مقدماتی پیش از شروع مرحله‌ی اصلی.
- راهبردهای انگیزه‌سازی معلم باید خیلی قوی باشد.
- معرفی وسایل و دستگاه‌ها، تعریف واژه‌ها و مفاهیم کلیدی از اقدامات این مرحله است.

مرحله‌ی دوم: نمایش دادن

معلم یا نمایش‌دهنده، نمایش را طبق مراحل مشخص شده به ترتیب اجرا می‌کند و فراگیرندگان با دقت به مشاهده‌ی آن می‌پردازند و در صورت لزوم، یادداشت‌ها بر می‌دارند. البته بهتر است نمایش با توضیحات خیلی مختصر و کوتاه همراه باشد.

برای درگیر کردن دانش‌آموزان، می‌توان از آنان سؤال کرد یا توضیح خواست. بهره‌گیری از تکنولوژی آموزشی مناسب و روش‌های متنوع، بر جذابیت بحث می‌افزاید امکان دارد بعضی از موضوعات نمایش‌دانی، بنا بر ماهیت آن‌ها، به چند شکل انجام پذیراست:

استفاده از مدل: برای چیزهای خیلی کوچک و خیلی بزرگ که امکان مشاهده‌ی واقعی آن مشکل است.

استفاده از نمونه: برای موضوعاتی که فراهم کردن اصل و کل آن میسر نباشد، از نمونه استفاده می‌شود.

استفاده از اشیای حقیقی و واقعی.

استفاده از پوستر و تصویر و نقاشی.

مرحله‌ی سوم: آزمایش و سنجش

بعد از نمایش، در صورت امکان، بعضی از فراگیرندگان نمایش را تکرار می‌کنند تا شخصاً به تجربه‌ی آن بپردازند و اگر در حین اجرا سؤالاتی برایشان مطرح شد، از معلم خود بپرسند.

این مرحله برای تعمیم و تثبیت یادگیری مؤثر است و علاوه بر آن، مهارت‌های عملی و کلامی دانش‌آموزان نیز تقویت می‌شود. معلم هم

در اجرای مستقل و طی جریان آزمایش آنان، میزان موفقیت خود و تحقق

اهداف را ارزش‌یابی می‌کند.

روش ایفای نقش

یکی از روش‌هایی که در تکوین شخصیت فردی و اجتماعی فراگیرندگان سهم بسزایی دارد روش ایفای نقش است. موقعیت‌های متفاوت این روش، نمونه‌های کوچکی از ایفای نقش‌های زندگی است و بهتر از بقیه‌ی روش‌ها، فراگیرندگان را در عرصه‌ی زندگی می‌آزماید.

معمولاً در تمام نظام‌های آموزشی تقویت و بهبود روابط اجتماعی شاگردان، یک سیاست اصولی است. از آن جا که انسان اجتماعی است و تمام ارتباطات او در یک فضای سالم سیر می‌کند اگر دانش‌آموزان مهارت‌های زندگی کردن را کسب کنند، در تمام شئون زندگی با موفقیت بیشتری عمل خواهند کرد. به علاوه با آن‌که در تمام درس‌ها، امکان تعامل و تبادل تجربیات به آسانی وجود دارد در درس‌هایی مانند تعلیمات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی را به طور ویژه‌ای کسب می‌کنند.

در این روش، دانش‌آموزان بر اساس علایق خویش، نقش‌های مورد نظر را انتخاب می‌کنند و با نظارت معلم و همکاری همکلاسان، به ایفای نقش می‌پردازند از این طریق، آموزش قوانین و روابط اجتماعی حاکم بر جامعه بهتر انجام می‌شود و به یادگیری مؤثر و کارآمد می‌انجامد. زیرا دانش‌آموزان ضمن شناخت هنجارهای اجتماعی، به تحلیل آنها می‌پردازند و در حین ایفای نقش، نگرش خود را تثبیت می‌کنند و نوعی ارتباط عاطفی و انسانی با دیگران برقرار می‌سازند. در این روش، مهارت‌های کلامی آنان نیز تقویت می‌شود که خود سبب‌ساز درک اطراف است.

امتیازات روش ایفای نقش

۱. ایجاد شور و شوق و انگیزه‌ی درونی در فراگیرندگان
از آن‌جا که دانش‌آموزان خود نقش‌های مورد نظر را انتخاب می‌کنند و بر اساس وظایف محوله به ایفای نقش می‌پردازند، شور و شوق فراوانی برای انجام دادن آن پیدا می‌کنند. به علاوه، تدریس بدین روش به یک صحنه‌ی تفریحی تبدیل می‌شود که طراوت ذهنی خاصی بین بازیگران و مشاهده‌کنندگان به وجود می‌آورد و سبب‌ساز یادگیری مؤثر می‌شود.

۲. مشارکت و فعالیت دانش‌آموزان

امروزه یکی از اصول مهم یاددهی - یادگیری، موضوع فعال بودن فراگیرندگان است. می‌دانیم که یادگیری، ارتباطی دو طرفه و تعاملی است و اگر یادگیرندگان منفعل شوند، فراگیری امکان پذیر نخواهند شد. در این روش، همه‌ی دانش‌آموزان نقش دارند و باید در موعد مقرر آن را ایفا کنند و در جریان آموزش به فعالیت بپردازند.

۳. کاهش کم‌رویی و خجالت دانش‌آموزان

یکی از معضلات دانش‌آموزان و حتی بزرگسالان، کم‌رویی یا خجالتی بودن آنان است. این خصیصه سبب می‌شود افراد گوشه‌گیر شوند و موقعیت‌های مطلوب اجتماعی را از دست بدهند. روش ایفای نقش، به گونه‌ی بسیار موفقیت‌آمیزی روحیه‌ی تعاملی را در دانش‌آموزان تقویت می‌کند و آنان را اجتماعی‌تر می‌آورد.

۴. افزایش مهارت‌های روانی - حرکتی در فراگیرندگان

یکی از محورهای آموزش، تقویت مهارت‌های فیزیکی دانش‌آموزان است. در این زمینه، بهترین روش ایفای نقش است. زیرا در آن یک

صحنه‌ی نمایش وجود دارد و بازیگران باید به نحو مطلوب و با آمادگی روی صحنه به ایفای نقش بپردازند. این تمرین‌های موردی به تدریج موجب تقویت عضلات و هماهنگی بیشتر اعضا می‌گردد و ارتباط مفیدی بین روان و حرکت به وجود می‌آید.

۵. کسب نگرش‌های جدید و قبول ارزش‌های اجتماعی

می‌دانیم که یکی از روی‌کردها و اهداف اصلی آموزش و پرورش، ایجاد نگرش مطلوب در طرز تفکر دانش‌آموزان است و انتظار می‌رود که ضمن کسب مهارت‌های ذهنی، عواطف، نگرش و احساسات آنان نیز تقویت شود و باور عمیقی نسبت به موضوع پیدا کنند. در روش ایفای نقش، بازیگران در حین انجام دادن امور محوله، از عمل کردن اندام‌های حسی خویش متأثر می‌شوند و آگاهانه، در مقام دفاع از رفتارهای نمایشی خویش برمی‌آیند. این اقدام از نظر آموزش و پرورش اهمیت بسیار ویژه‌ای دارد.

۶. تقویت قدرت مدیریت و سازمان‌دهی افراد

مدیریت و برنامه‌ریزی یکی از مهارت‌های اساسی در آموزش و پرورش است و انتظار می‌رود فراگیرندگان، در عرصه‌ی اجتماعی مدیران موفق و برنامه‌ریزان لایقی بشوند. در روش ایفای نقش، همه امکانات، تمهیدات و برنامه‌ها از طریق یکایک دانش‌آموزان فراهم می‌آید و حتی سازمان‌دهی و گزینش نقش نیز به همت خود آنان و با راهنمایی آموزگار صورت می‌پذیرد این امر سبب می‌شود که دانش‌آموزان، جریان‌ها و فعالیت‌ها را به خوبی برنامه‌ریزی کنند و بر آن‌ها مدیریت داشته باشند.

شرکت‌کنندگان در روش ایفای نقش

الف) معلم یا مربی در مقام مسئول اجرا و هماهنگ‌کننده‌ی فعالیت‌ها.
ب) عده‌ای از دانش‌آموزان در نقش بازیگران اصلی از هر گروه، یک نفر به سمت کارگردان انتخاب می‌شود.

پ) بقیه‌ی دانش‌آموزان تماشاچی هستند و در پایان اجرای نقش، به ارزشیابی و تحلیل نمایش می‌پردازند

مراحل روش ایفای نقش

مرحله‌ی اول: شناسایی و انتخاب موضوع، اولین قدم برای ایفای نقش است و انتخاب آن به صورت موضوع درس مورد تدریس یا موضوعات دلخواه انجام می‌شود. در هر دو صورت، ابعاد گوناگون موضوع باید تشریح گردد و به کلیه‌ی فراگیرندگان تفهیم شود تا ایفاگران نقش‌ها، مفاهیم اصلی را درک کنند در این مرحله موارد زیر باید رعایت شود:

- واضح و روشن کردن موضوع، به نحوی که برای همه قابل فهم باشد.

- موضوع کلی مورد علاقه و توافق شاگردان باشد.

- موضوع دارای اهداف مهم اجتماعی باشد.

- موضوع قابل اجرا باشد (بتوان در ساختار ایفای نقش آن را مطرح

ساخت).

- واژه‌های موجود در موضوع، تعریف و مشخص شود

- موضوع جذاب باشد و با توانایی‌های ذهنی و روانی دانش‌آموزان

تناسب داشته باشد.

مرحله‌ی دوم: نوشتن نمایش‌نامه

نگارش نمایش‌نامه پیکره‌ی اصلی روش ایفای نقش است. در این

مرحله از شروع تا پایان، دانش‌آموزان کلیه‌ی فعالیت‌ها را به صورت محاوره‌ای می‌نویسند و در این زمینه، از کمک مربی بهره‌مند می‌گردند. در یکایک مراحل باید اهداف اصلی درس را گنجانده و رعایت ارزش‌های اجتماعی و پرهیز از عادت‌های نامطلوب و محتوای نامناسب الزامی است. بنابراین، محتوای اصلی در روش ایفای نقش همین مرحله است و پیام اصلی درس باید در همین قسمت مطرح شود تا از طریق اجرا، به دانش‌آموزان منتقل گردد. آنان نیز باید در مراحل بعد، راهکارهای اجرایی را به صحنه بیاورند. در ضمن در این مرحله، رعایت توان دانش‌آموزان و در نظر گرفتن اطلاعات و زمینه‌های فکری آنان، اهمیت بسیار دارد.

نمایش‌نامه‌ی نوشته شده، باید دارای ابتدا و انتها باشد و آموزش‌های لازم را ارائه دهد. اگر نمایش‌نامه خوب تنظیم نشود انگیزه‌ی دانش‌آموزان کاهش می‌یابد و ممکن است نمایش، جذابیت مورد نظر را پیدا نکند. بنابراین جملات باید حتی‌الامکان کوتاه و قابل فهم باشد و براساس بینش دانش‌آموزان تنظیم شود بین جملات و محتوا، باید ارتباط و توالی منطقی وجود داشته باشد و موضوعات به صورت اصولی، هم جهت باشد.

مرحله‌ی سوم: تعیین نقش‌ها

انتخاب بازیگران براساس توانایی و علاقه‌ی آنان به نقش‌های مورد نظر، مهمترین نقش روش ایفای نقش است. فعالیت لازم برای این الگو، در این مرحله مشخص می‌شود و تعداد نقش‌ها و گزینش افراد و دیگر موارد اجرایی مدنظر قرار می‌گیرد.

شناخت شخصیت افراد و ویژگی‌های رفتاری، ساختار بدنی (قد، وزن، سن و...) اهمیت بسیار دارد. معلم یا مربی در مقام کارگردان اصلی نمایش، باید قبل از هر چیز بازیگران را خوب بسنجد توانایی‌های آنان را کشف کند و سپس نقش‌های مورد نظر را به آن‌ها پیشنهاد کند. نظر دانش‌آموزان دیگر را مشاهده گران نیز در این انتخاب مؤثر است. گفتنی است که تفسیر و تبیین نقش‌های مثبت و منفی، ارزش بسیار دارد زیرا ممکن است بعضی نقش‌ها که به ظاهر منفی است بر فراگیرندگان آثار سوئی برجای بگذارد. بنابراین نباید شخصیت افراد را بر اساس نقش‌های آن‌ها تعریف کرد. به علاوه، در درس‌های متفاوت، نقش‌ها باید عوض شود و یک نفر، همیشه ایفاگر یک نوع نقش نباشد.

مرحله‌ی چهارم: تهیه‌ی امکانات و تجهیزات لازم

امکانات مورد نظر باید بر اساس نمایش نامه‌ی تدوین شده فراهم گردد. نقش این وسایل در تکوین و تقویت روند اجرا و اثرگذاری نمایش نامه بسیار زیاد است و برای فراگیرندگان جذابیت و کشش ایجاد می‌کند. نحوه‌ی استفاده از فضا، صحنه‌آرایی مناسب و فراهم آوردن دیگر امکانات باید برای بازیگران تشریح شود. در این زمینه، بهتر است از وسایل ساده و در دسترس بهره گرفته شود و تا جایی که امکان دارد، خود دانش‌آموزان وسایل را بسازند.

مرحله‌ی پنجم: آمادگی و تمرین مقدماتی

پس از تعیین نقش‌ها و تشریح وظایف، بازیگران باید با راهنمایی مربی، به تمرین مقدماتی بپردازند. آمادگی‌های لازم را کسب کنند. از جمله‌ی این آمادگی‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

.حفظ کردن نقش مربوط به خود.

.مطالعه‌ی دقیق تمام نمایش نامه، برای آگاهی از نقش دیگران.

.شناخت چهره‌ها و گریم صورت و دیگر اعضا، در صورت نیاز.

.شناخت و ساخت و سایل و امکانات.

.شناخت و تمرین مراحل اجرایی به صورت متوالی.

مرحله‌ی ششم اجرا و نمایش دادن

در این مرحله، گروه بازیگران در حضور مربی و بقیه‌ی دانش‌آموزان، به ایفای نقش می‌پردازند. حضور مربی، در مقام هدایت کننده و کارگردان اهمیت بسیار دارد. او باید بازیگران را به صورت غیر مستقیم هدایت کند مرحله‌ی اجرایی روش ایفای نقش در کلاس، مرحله‌ی اصلی است و تماشاگران با دقت و رعایت دقیق نظم، به تماشای نمایش می‌پردازند و در صورت ضرورت، نکات مهم و نظریات اصلاحی خویش را یادداشت می‌کنند. بنابراین اهداف و انتظارات آموزش و پرورش، باید در رفتار و گفتار بازیگران متجلی شود و روند اجرایی نمایش، این اهداف را تحت الشعاع قرار ندهد.

مرحله‌ی هفتم: بحث و بررسی و ارزش یابی

پس از اتمام مرحله‌ی اجرایی، تماشاگران به صورت گروهی و با هدایت معلم، به ارزش یابی و بررسی کلیه‌ی مراحل اجرایی می‌پردازد و انتقادات و پیشنهادهای خود را ارائه می‌دهند. هدف از این مرحله، اصلاح و تقویت نکات مثبت. رفع نکات منفی نمایش نامه و نقش هاست. بنابراین، کلیه‌ی تصمیماتی که در این مرحله اتخاذ می‌شود، باید در تصمیمات بعدی لحاظ شود.

این پیشنهادها، برای معلم که کارگردان نمایش نامه است، اهمیت بسیار دارد. زیرا با رعایت آن‌ها، اثربخشی روش افزایش می‌یابد. در این مرحله، دریافت و تأثیرنمایش نامه و روند اجرای آن برای دانش‌آموزان نیز باید تحلیل گردد و اگر آزمونی از محتوای این فعالیت برنامه ریزی و اجرا شود، بسیار مفید خواهد بود.

روش استقرایی

تفکر استقرایی را به سه مرحله‌ی کلی تقسیم می‌کند و برای هر یک از عملیات اجرایی، پیشنهادهایی ارائه می‌دهد.

۱. تکوین مفهوم

یکی از وظایف برنامه‌ریزان و معلمان، آموزش و درک عمیق مفاهیم درس به فراگیرندگان است. به زبانی ساده، «آموزش می‌دهیم تا مفاهیم درک شود.» برای دریافت یا تکوین مفهوم، دو رویکرد اساسی وجود دارد:

الف) مربی به انتقال و ارسال یک سوپیه‌ی مفاهیم می‌پردازد. در این حالت، معلم فعال و فراگیرندگان منفعل هستند. ذهن فراگیرندگان مانند مخزنی است که معلم آن را پر می‌کند و مفاهیم درس در وسعت زیاد تکثیر می‌شود. در حالی که می‌دانیم در رویکردهای جدید، یاددهی - یادگیری یک اقدام دوسویه است و ما، به دنبال تولید دانش هستیم، نه تکثیر آن.

ب) در جریان آموزش، مفاهیم زمینه‌سازی می‌شود تا مفهوم با مشارکت فعالانه‌ی دانش‌آموزان و معلم تولید شود. بنابراین، با سعی و تلاش فکری دانش‌آموز، مفاهیم کشف می‌شود. در این حالت،

دانش‌آموزان نقش راهبردی دارند و کلاس به صورت یک کارگاه یا یک ایستگاه یادگیری فعال اداره می‌شود. آموزشی که از این طریق اتفاق می‌افتد، برای دانش‌آموزان ارزشمند است. زیرا خود سازنده و تولیدکننده‌ی آن هستند. در نتیجه، با کمال میل آن علم را می‌شناسند و بر آن تسلط می‌یابند و از آن در موقعیت‌های زندگی استفاده می‌کنند. در مرحله‌ی تکوین مفهوم در الگوی استقرایی، روی کرد، پی‌گیری و تقویت می‌شود. نیل به این مرحله، از طریق روش‌های زیر انجام می‌شود:

تعیین، فهرست کردن مطالب

بعد از این‌که موضوع و مسئله تدریس برای فراگیرندگان مشخص شد، از آنان خواسته می‌شود در خصوص موضوع، هر نمونه‌ای را که سراغ دارند، فهرست کنند. آنان براساس تجارب شخصی، که از طریق محیط و دیگران کسب کرده‌اند، نمونه‌ها را اعلام می‌دارند.

برای رسیدن به اهداف مورد نظر، بهتر است ابتدا دانش‌آموزان به صورت فردی فکر کنند و مطالب مورد نظر خود را بنویسند. سپس با هم‌فکری اعضای گروه، فهرست را گسترش دهند و پس از بحث و بررسی، فهرست واحدی به معلم ارائه دهند که بیانیه‌ی کل گروه باشد. وظیفه‌ی معلم نیز راهنمایی، نظارت بر کار گروه‌ها و تقویت رابطه‌ی افراد با گروه و سنجش عملکرد سرگروه است. پیشنهاد می‌شود در مرحله‌ی اول، مراحل زیر مورد توجه خاص قرارگیرد:

* تشکیل گروه کاری از دانش‌آموزان (یک سرگروه به سمت سخنگو و

مدیر جلسه و چند عضو).

* انجام دادن فعالیت انفرادی در آغاز مرحله‌ی اول و قرائت نظریات

چند دانش‌آموز در حضور بقیه‌ی دانش‌آموزان.

* اختصاص دادن زمان مناسب به تفکر گروهی و مشورت افراد هر گروه.

* تنظیم یک فهرست مشترک برای هر یک از گروه‌ها.

* بحث و گفتگوی بین سرگروه‌ها.

* تشویق و ترغیب گروه‌هایی که توانسته‌اند بیشترین نمونه‌ها را فهرست کنند.

* ایفای نقش نظارتی، هدایتی، و تسهیل‌کنندگی از سوی معلم.

گروه‌بندی بر اساس ویژگی‌های مشترک

پس از این‌که مرحله‌ی اول اجرا شد، دانش‌آموزان باید ابتدا به صورت انفرادی و سپس با نظر بقیه‌ی اعضای گروه، فهرست به دست آمده را به چند بخش تقسیم کنند. گروه‌بندی عناوین بر اساس تشابه آن‌هاست و تشخیص این تشابهات، به عهده‌ی دانش‌آموزان است.

طبیعی است که اگر موضوع برای دانش‌آموزان تفهیم نشده باشد، معلم باید چند دقیقه‌ای درباره‌ی کلیات مسئله به صحبت بپردازد و با استفاده از روش سخن‌رانی، زمینه‌های فکری افراد را تقویت کند. اگر دانش‌آموزان نتوانند دسته‌بندی‌ها را تشخیص دهند، معلم می‌تواند به‌طور غیرمستقیم آنان را یاری دهد. این مرحله به دانش‌آموزان کمک می‌کند تشابهات و تفاوت‌ها را به خوبی درک کنند و بر اساس تصویر ذهنی خود، فهرست نامنظم را به نظم درآورند و معیارهای طبقه‌بندی را بدانند.

عنوان دهی و طبقه‌بندی

در دو مرحله‌ی قبل، که فراگیرندگان با همکاری و هدایت معلم فهرستی از موضوع تهیه و گروه‌بندی کردند، فکر و اندیشه‌ی آنان به صورت خلاقانه‌ای پیشرفت کرد و برگستره‌ی معلوماتشان افزوده گردید. بنابراین، در مرحله‌ی عنوان‌دهی انتظار می‌رود که با توجه به خصوصیات و ویژگی‌های مشترک، اعضای هر گروه نام و عنوان مناسبی انتخاب کنند و سرگروه آن‌را ارائه دهد. اعضای گروه باید به صورت بحث و گفتگوی رودررو، به دفاع از نام‌گذاری خود بپردازند و در نهایت، با کمک معلم، عنوان‌های مناسبی برای طبقه‌بندی خودانتخاب کنند و به توافق برسند. در این مرحله، گروه‌بندی به طبقه‌بندی منجر می‌شود و هر جزء، در طبقه‌ی ویژه‌ی خود جای می‌گیرد.

۲. تفسیر مطالب

یادگیری مؤثر و مطلوب زمانی اتفاق می‌افتد که فراگیرندگان بتوانند در خصوص مسئله و موضوع مورد نظر، اظهار عقیده کنند و به تفسیر و تحلیل آن بپردازند. در سطوح بالای حوزه‌ی شناختی، یادگیری به همین مسئله توجه دارد و مهارت‌های ذهنی دانش‌آموزان را تقویت و بنیان‌های یک تغییر کیفی را در ذهن ایجاد می‌کند. البته باید توجه داشت که دانش‌توانایی تحلیل و تفسیر مطالب، به شناخت دقیق و عمیق مسائل بستگی دارد و مراحل متفاوت الگوی استقرایی، این تسلط و مهارت را در حد بالایی تعیین می‌کند. مرحله‌ی تفسیر مطالب از طریق موارد زیر تحقق می‌یابد:

تشخیص و تعیین جنبه‌های شاخص

طبیعی است که عناوین موجود در طبقه‌ها، خواص و ویژگی‌هایی دارند که بین تمام آن‌ها مشترک و شاخص است و فراگیرندگان باید آن‌ها را معین کنند. بر اساس همین ویژگی‌ها، می‌توان تعریف یا توصیفی از اجرای هر گروه به دست آورد و آن را تجزیه و تحلیل کرد. بر پایه‌ی این خصوصیات، موضوعات تفسیر می‌شود و تشابهات و تفاوت‌های آن‌ها مشخص می‌گردد. در این مرحله، فراگیرندگان خواهند توانست به طور مجزا، مفهوم هر جزء را درک کنند و به توصیف دقیق آن بپردازند.

کشف روابط و استنتاج

در این مرحله، معلم و دانش‌آموز روابط علت و معلولی بین اجزا و طبقات را بررسی و نتیجه‌گیری می‌کنند. چرایی بعضی اجزا و قرارگرفتن آن‌ها نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد، جایگاه عناوین تحلیل می‌شود و در بعضی ویژگی‌ها، ارتباط طبقات مشخص می‌گردد. در این حالت، یک جدول چند بعدی تدوین می‌شود.

استنباط

به طور طبیعی، با اجرای مراحل قبل، استنباط دانش‌آموزان از موضوع افزایش می‌یابد و دلایل مورد نظر، با درک کامل، در ذهن آنان ثبت می‌شود. در این مرحله، عمق معنا درک می‌شود، معلم سوالاتی طرح می‌کند و از دانش‌آموزان می‌پرسد. این سؤالات نشان‌دهنده‌ی عمق

یادگیری و درک دانش‌آموزان از مسئله است. به علاوه، سوالات کمی بعید و واگرا هستند و کاملاً به آنچه که دانش‌آموزان یاد گرفته‌اند، شباهت ندارند. در این قسمت، دلایل و دفاعیات دانش‌آموزان باید گسترده‌تر از مراحل قبلی باشد.

با پایان گرفتن این مرحله، می‌توان گفت که مفهوم مورد نظر آموخته شده است و دانش‌آموزان به مرحله‌ی تسلط بر موضوع رسیده‌اند. در بیشتر موضوعات، آموزش از طریق استقرایی در این مرحله متوقف می‌شود؛ زیرا انتظار و اهداف درس، فراتر از این نیست. مراحل بعدی هم به موضوع و ابعاد متفاوت آن بستگی دارد و در صورت لزوم، اهداف درس ادامه می‌یابد.

کاربرد اصول

اصولی که در مراحل تکوین مفهوم و تفسیر مطالب کشف و تولید شده است، در مرحله‌ی بعد در ابعاد جدیدتری به کار گرفته می‌شود و بر اساس مفهوم اصول، موقعیت‌های جدید بررسی و تبیین می‌گردد و مهم‌ترین امتیاز و اهمیت علم‌آموزی هم همین است. زیرا در آن به جنبه‌های کاربردی توجه می‌شود، اطلاعات از ذهن بیرون می‌آید و در عرصه‌های زندگی، به عمل متصل می‌گردد. می‌دانیم که مهم‌ترین مشکل نظام‌های آموزشی، در این است که در آن‌ها توانایی کاربرد علم و اصول آموخته شده کسب نمی‌گردد و این آموخته‌ها عملاً در زندگی بی‌اثر و بی‌ثمر می‌ماند.

در کاربرد اصول، به تحقیق و روش‌های آن توجه زیادی مبذول

می‌گردد و در یکی از روش‌های آن (فرضیه‌سازی) بر اساس مبانی علمی به تفحص در موضوع پرداخته می‌شود. برای مرحله‌ی کاربرد اصول، سه فعالیت پیش‌بینی شده است:

پیش‌گویی و فرضیه‌سازی

معلم، اطلاعات جدید و ناآشنا را مطرح می‌کند و از فراگیرندگان می‌خواهد بر اساس اصول و مفاهیم تدریس شده، نتایج آن را بیان کنند یا به فرضیه‌سازی بپردازند. فرضیه‌سازی پاسخی مبتنی بر حدس و گمان و اعلام نظریات است. فرضیه‌ی اعضای گروه متفاوت است و وقتی سرگروه نتیجه‌ی بحث را اعلام می‌کند، ممکن است چند فرضیه وجود داشته باشد. این چندگانگی بسیار مفید است؛ زیرا به بحث و گفتگوی علمی منجر می‌شود و زمینه را برای دفاع و پشتیبانی در مرحله‌ی بعد آماده می‌سازد.

توضیح یا پشتیبانی از فرضیه‌ها

پس از فرضیه‌سازی، جریان تدریس باید به سوی تأیید یا رد فرضیه‌ها پیش برود. در این زمینه، ابتدا اعضای هر گروه باید به طور جداگانه بحث کنند. سپس سرگروه دلایل هر گروه را به دیگران ارائه می‌دهد و در صورت امکان، مخالفان و موافقان هر یک از فرضیه‌ها، به بحث می‌پردازند. در این جا، روش حل مسئله‌ی جان دیویی کاربرد زیادی دارد و روش‌های جمع‌آوری اطلاعات، بررسی و اجرای روش‌ها نیز مؤثر است. البته باید گفت که این مرحله با تأیید یا رد فرضیه پایان نمی‌یابد و فقط دلایل موجود بیان می‌گردد و استدلال افراد شنیده می‌شود.

تصدیق پیش‌گویی

بحث و بررسی نهایی دانش‌آموزان و معلم به تصدیق پیش‌گویی و اثبات فرضیه‌ها منجر می‌شود. هر چه توانایی دانش‌آموزان در روش‌های تحقیق بیشتر تقویت شود، در مرحله‌ی فرضیه‌سازی و تصدیق موفق‌تر خواهند بود. پس از پایان مراحل الگوی استقرایی، کلیه‌ی دانش‌آموزان به طور عمیق یاد خواهند گرفت و یادگیری آنان به یک فرآیند تولید اطلاعات، توسعه‌ی نگرش و مهارت‌های روانی - حرکتی تبدیل خواهد شد. این روی‌کرد، همان یادگیری مورد توافق علمای تعلیم و تربیت است.

نمودار مراحل الگوی استقرایی

۱. تکوین مفهوم

- الف) تعیین، برشماری و فهرست مطالب؛
- ب) گروه‌بندی براساس ویژگی‌های مشترک؛
- پ) عنوان‌دهی و طبقه‌بندی.

۲. تفسیر مطالب

- الف) تشخیص و تعیین جنبه‌های شاخص تفسیر؛
- ب) کشف روابط و استنتاج؛
- پ) استنباط و تعمیم

۳. کاربرد اصول

- الف) پیش‌گویی نتایج، توضیح پدیده‌های جدید و فرضیه‌سازی؛
- ب) توضیح و پشتیبانی از فرضیه‌ها؛
- پ) تصدیق پیش‌گویی.

روش مناظره

از دیرزمان، گفتگوی مناظره‌ای افراد آگاه در مورد مطالب بحث‌انگیز، یکی از روش‌های مؤثر برای تفهیم مطالب به‌شمار می‌رفته است. با توجه به این‌که در این روش، بحث و مبادله‌ی اطلاعات با یک روحیه‌ی کاملاً فعال همراه است، به بسط و گسترش همه‌جانبه‌ی مفاهیم می‌انجامد. از طرفی، چون مناظره در محیطی انجام می‌شود که گروه‌های متفاوتی از صاحبان اندیشه و خرد در آن حضور دارند، استدلال‌ها و ارائه‌ی نظرها بر بنیان‌های نظری و علمی کاملاً مستدل استوار است.

معمولاً در این گونه جلسات، شنوندگان به یک روی‌کرد جدید سوق پیدامی‌کنند و آموزش و یادگیری تا حد تسلط بر موضوع پیش می‌رود. پیش از این، در گستره‌ی آموزش و پرورش، از این روش در بخش‌هایی استفاده می‌شد؛ اما چون روشی مستقل نبوده است و فعالیت مقطعی به حساب می‌آمد که بدون نظام و سیستم منطقی و متداول بود، نگارنده آن را در قالب روش تدریس و با سازمان‌دهی جدید، ارائه کرده است.

مراحل روش

مرحله‌ی نخست: طرح موضوع

بدیهی است که برای بحث و مناظره، موضوعی در نظر گرفته می‌شود تا مناظره‌کنندگان، قبل از حضور در جلسه، اطلاعات خویش را سازمان‌دهی و آماده کنند. در عرصه‌ی تدریس نیز، می‌توان موضوع مورد نظر را به دانش‌آموزان اعلام کرد. اما باید از موضوع‌هایی بهره گرفت که قابل بسط و گسترش و دارای زوایای متفاوت باشند. زیرا وجود دیدگاه‌های گوناگون، میدان بحث و تبادل نظر را غنی‌تر می‌کند.

مرحله‌ی دوم: ایجاد چالش

اگر موضوع دارای ابعادی چالش‌انگیز باشد، گفتگوها جالب‌تر خواهد شد. بیان نظریات و ارائه‌ی توضیحات در مورد موضوع، به تناقض عقاید و سلیقه منجر می‌شود و فضا را برای رویارویی و هم‌آوری آماده می‌کند. در این مرحله، معلم یا مربی باید در مقام ناظر و مجری طرح، زمینه‌های لازم را آماده کند تا در مرحله‌ی بعد، طرفین بحث، مواضع خود را اعلام دارند.

مرحله‌ی سوم: بحث و ارائه‌ی نظر

پس از این‌که زمینه‌ی لازم برای بحث ایجاد شد، طرفین مناظره، که ممکن است دو نفر یا بیشتر باشند، به نوبت نظریات خود را اعلام می‌دارند. ناظر یا مجری فعالیت، باید ضمن بازگو کردن شرایط یک بحث منطقی، دقت کند که شرکت‌کنندگان، از حیثه‌ی موضوع مورد بحث خارج نشوند.

در این مرحله، می‌توان از مشاهده‌کنندگان نیز خواست در مورد یک عقیده‌ی خاص نظر بدهند که در این صورت، یک بحث چندقطبی در مورد دیدگاه‌ها صورت خواهد گرفت. هم‌اندیشی افراد هم‌عقیده، جلسه را فعال‌تر خواهد کرد.

مرحله‌ی چهارم: ارزش‌یابی و اعلام نتایج

مطالب ارائه شده به وسیله‌ی طرفین یا گروه‌های متفاوت، ضمن گسترش اطلاعات و آگاهی‌های دانش‌آموزان، آنان را در مسیر رسیدن به یک عقیده‌ی درست قرار می‌دهد. در پایان، معلم می‌تواند مجدداً به آرای آن‌ها مراجعه کند و صحت و درستی نظریات بیان شده را جویا

گردد. البته انتظار می‌رود تعارضات ایجاد شده، به هم‌اندیشی و توافق منجر گردد و این مهم، همان هدفی است که در درس نهفته است.

روش پروژه

یکی از اهداف تعلیم و تربیت در جوامع پیشرفته، تکوین شخصیت افراد برای کسب مهارت‌های اساسی زندگی است. در این زمینه، ارتقای قدرت مدیریت، برنامه‌ریزی و کنترل، از محورهای مهم به حساب می‌آیند و برای نیل به این اهداف، انتخاب روش‌های فعال تدریس، زمینه‌های مناسب را فراهم خواهد آورد.

روش پروژه، به دلیل داشتن ویژگی‌های مطلوب، مهارت‌های مورد نظر را به‌نحو شایسته‌ای تقویت می‌کند. در این روش، فراگیرندگان مقدمات لازم را فراهم می‌آورند و برای انجام دادن پروژه، برنامه‌ریزی سپس برای اجرای صحیح، به‌سازمان‌دهی آن می‌پردازند و طبق اهداف و برنامه‌ی زمانی، فعالیت را شروع می‌کنند و به پایان می‌رسانند.

اجرای کار عملی (پروژه) مستلزم بررسی، جمع‌آوری اطلاعات، انتخاب راهبردهای مناسب و سپس اجرای روش حل مسئله است. یکی دیگر از ویژگی‌های روش پروژه، این است که فراگیرندگان در موقعیت خارج از کلاس و مدرسه و در عرصه‌های واقعی زندگی به فعالیت می‌پردازند. این اقدام، به‌نحو مطلوبی، آموخته‌های مدرسه‌ای را به زندگی واقعی نزدیک می‌کند و موقعیت‌های زندگی، تجلی‌گاه اهداف آموزش و پرورش می‌شود. به همین دلیل، علایق و انگیزه‌های درونی فراگیرندگان افزایش می‌یابد.

ویژگی‌های روش پروژه

۱. کار تهیه‌ی پروژه‌ها تا حدودی نظیر فعالیت دانش‌آموزان در واحدهای کار است. ولی در هر پروژه، ابتدا ارتباط آن با عواملی که باید مورد مطالعه قرار گیرد، مشخص می‌شود.
۲. این روش یادگیرنده را به طور منظم با اجرای مرحله به مرحله‌ی کار آشنا می‌کند و این نظم، کنترل مرحله‌ای نیز دارد.
۳. از آن‌جا که دانش‌آموزان با توجه به علایق خود موضوعی را انتخاب می‌کنند، در مراحل تحقیق و بررسی نیز فعالانه شرکت می‌جویند و می‌توانند کلیه‌ی اطلاعات به دست آمده را در جلسات گروه مطرح کنند و به تصویب برسانند و نظر معلم یا معلمان خویش را نیز جویا شوند.
۴. در این روش، یادگیری عمیق است و برای آن، انگیزه‌ی کافی وجود دارد و پیشرفت دانش‌آموزان، بسیار زیاد و کاملاً محسوس است.
۵. دانش‌آموزان اعتماد به نفس پیدا می‌کنند و بین خود آنان و معلم رابطه‌ی صحیح آموزشی برقرار می‌شود.
۶. بسیاری از رفتارهای اجتماعی نظیر همکاری، تعاون، احساس مسئولیت، انضباط در کار و فعالیت، بردباری و صبر برای انجام دادن فعالیت‌ها، تحمل عقاید مخالف و... در دانش‌آموزان تقویت می‌گردد.
۷. دانش‌آموزان مهارت‌های اساسی تحقیق و پژوهش و کارهای اجرایی مانند مصاحبه، آزمایش، محاسبه، تصمیم‌گیری و اجرا را می‌آموزند.
۸. توانایی‌های گوناگونی در دانش‌آموزان ایجاد می‌شود و فرصت پرورش آن‌ها به دست می‌آید. برای مثال، دانش‌آموزی در گزارش نویسی

پیشرفت می‌کند و دانش آموز دیگری، که توانایی پیاده کردن طرحی را در عمل دارد، این توانایی را در خود پرورش می‌دهد.

۹. به طور کلی، فعالیت‌های آموزشی با میل و رغبت فراگیرندگان صورت می‌گیرد و تحمیلی نیست.

۱۰. بسیاری از دشواری‌های تربیتی در ضمن اجرای این روش برطرف می‌گردد. از جمله:

* میان دروس نظری و زندگی واقعی ارتباط برقرار می‌شود.

* از آن‌جا که دانش‌آموزان در حال فعالیت هستند، در کلاس فرصت بی‌انضباطی پیش نمی‌آید.

* دانش‌آموز محور فعالیت‌های آموزشی و تربیتی است.

* به تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان توجه می‌شود؛ زیرا هر کس با توجه به توانایی‌های خود در طرح و اجرای فعالیت شرکت دارد.

* میان مواد درسی ارتباط منطقی برقرار می‌شود و کاربرد مواد درسی نمایان می‌شود.

* بسیاری از مسائل تربیتی مانند همکاری، مشارکت و از این قبیل آموزش داده می‌شود.

* بین معلم و دانش‌آموز و بین خود دانش‌آموزان تعامل برقرار می‌شود.

مراحل روش پروژه

مرحله‌ی اول: تعیین موضوع و هدف

هر فعالیتی باید برای حصول به هدفی طراحی شود. در این روش، معلمان یا شاگردان هدف را مشخص می‌کنند. برای این که شاگردان از روی میل و علاقه به فعالیت بپردازند، معلم باید با استفاده از اصول

روان‌شناسی، به تعیین اهداف بپردازد. دانش‌آموزان نیز باید برای نیل به مقصود بکوشند. بدیهی است که اگر میل و کششی برای اجرای فعالیت وجود نداشته باشد، این روش بر تکلیف‌های روزمره امتیازی نخواهد داشت و ممکن است شاگردان، بدون این‌که نتایج تربیتی مورد نظر حاصل شود، کاری را به منزله‌ی تکلیف انجام دهند.

مرحله‌ی دوم: ارائه‌ی طرح

مهم‌ترین قسمت این روش، بحث و تفکر درباره‌ی تنظیم طرح است. معلمان باید فرصت بدهند که دانش‌آموزان با اندیشه و ذوق خود، طرح و برنامه‌ی اجرایی فعالیت را تهیه کنند و ارائه دهند. سپس باید طرح اولیه‌ی دانش‌آموزان را بررسی کنند و در مواردی که صلاح می‌دانند، به منظور جلوگیری از اشتباهات احتمالی، اصلاحات لازم را به عمل آورند.

مرحله‌ی سوم: اجرا

معمولاً دانش‌آموزان از فعالیت کردن و اجرای برنامه‌هایی که خود تدوین کرده‌اند، لذت زیادی می‌برند. معلم وظیفه دارد با دقت رسیدگی کند که وسایل لازم برای آغاز کار فراهم آمده و مسئولیت‌ها بر حسب توانایی و قابلیت افراد بین آنان تقسیم شده باشد. وقت نیز باید به گونه‌ای تنظیم شود که فعالیت‌ها در زمان تعیین شده اجرا شود.

معلمان باید به دقت، پیشرفت کار را در این مرحله مورد توجه قرار دهند و مراقب باشند که شاگردان از برنامه و طرح اصلی دور نشوند. هیچ طرحی نباید ناتمام بماند و برخی شاگردان نباید در انجام دادن مسئولیت‌های خویش قصور ورزند.

مرحله‌ی چهارم: قضاوت و ارزش‌یابی

در پایان اجرای طرح یا پروژه، باید کارها و فعالیت‌های انجام شده را ارزش‌یابی کرد و قضاوت‌ها را براساس آن استوار ساخت. ارزش‌یابی صحیح و قضاوت درست در مورد هر فعالیتی، سبب اصلاح و تکمیل آن می‌شود. بدیهی است که انتقادات درست از بطن ارزش‌یابی‌های دقیق بیرون می‌آیند و در اصلاح، تکمیل شخصیت و سازندگی دانش‌آموزان بسیار مؤثرند.

روش حل مسئله

یکی دیگر از روش‌های فعال تدریس، روش حل مسئله است. باید یادآوری کرد که مسئله، به معنی مشکل و معضل نیست و موضوعی که برای ما مشکل ایجاد کند، به حساب نمی‌آید. بلکه در هر اقدامی، رسیدن به هدف همان حل مسئله است. یکی از تفاوت‌های انسان‌ها در مقام موجودات ذی‌شعور و دارای خلاقیت، همین توانایی یافتن راه‌حل از طریق تفکر است.

اگر نظام آموزشی توانایی حل مسئله را به دانش‌آموزان یاد بدهد، به یقین به اهداف خود دست خواهد یافت. زیرا هرچه قدرت تصمیم‌گیری و گزینش راه‌حل‌های مطلوب در فراگیرندگان افزایش یابد، نیازهای روزمره‌ی خود را راحت‌تر رفع می‌کنند و موفق‌تر خواهند بود. یک ضرب‌المثل چینی می‌گوید: «اگر به فردی یک ماهی بدهی، یک وعده غذای او را فراهم آورده‌ای. اما اگر به او ماهیگیری بیاموزی، غذای یک عمر او را تأمین کرده‌ای.» این موضوع نشان می‌دهد که باید به فراگیرندگان، روش حل مسئله و تصمیم‌گیری را بیاموزیم و آنان را به روش‌های گوناگون

مسلح کنیم تا در موقعیت‌های مناسب دست به انتخاب بزنند. تأکید نظام‌های پیشرفته‌ی آموزشی، به ویژه در مسائل پرورشی نیز، بر همین است. باید روی کردهای روش حل مسئله را تقویت کنیم تا دانش‌آموزان بتوانند بنا به مقتضیات زمان، اطلاعات و آموخته‌های خویش را تعمیم دهند و نیروهای بالقوه را به فعل برسانند و در گستره‌ی زندگی، به رفتارهای مطلوب تبدیل کنند.

مراحل روش

درک و فهم مسئله

اولین انتظاری که از فراگیرنده‌ای می‌توان داشت، این است که مسئله را تشخیص دهد. زیرا اگر همه‌ی ابعاد مسئله برای او تبیین شود، در مقام حل آن بر خواهد آمد. به این سبب، از این مرحله به منزله‌ی مرحله‌ی شناخت و درک مفاهیم و خواسته‌های مسئله یاد می‌شود. اما برای این‌که بدانیم فراگیرنده مسئله را درک کرده است یا نه، باید مراحل زیر را پی‌گیری کنیم.

راهبردهای مرحله‌ی درک و فهم

■ توجه دادن ذهن فراگیرندگان به مسئله، به منظور تفکر درباره‌ی حل آن. دانش‌آموزان باید برای حل مسئله آمادگی ذهنی و روانی داشته باشند. ایجاد انگیزه مناسب و تشویق کردن آنان نیز بسیار ضروری است. اما نباید فکر کنند که حل مسئله، فقط یک تکلیف درسی است و با حل آن، آموزش تمام می‌شود. بلکه باید بدانند که هدف از حل مسئله فقط یک تکلیف درسی نیست و با حل آن، آموزش تمام نمی‌شود. بلکه باید بدانند که هدف از حل مسئله، به دست آوردن نظم فکری توأم با

خلاقیت برای حل مسائل روزمره است.

■ تعریف و تشریح واژگان کلیدی: معمولاً در صورت مسئله، واژه‌های گوناگونی به چشم می‌خورد و اگر دانش‌آموزان آن‌ها را درک نکنند، نمی‌توانند برای حل مسئله راهبرد مناسبی انتخاب کنند. زیرا در این حالت، هدف مسئله را نمی‌دانند و برداشت‌های شخصی آنان مانع رسیدن به هدف می‌شود. بنابراین، باید یکایک کلمات صورت مسئله را به اختصار و در حد نیاز، تعریف کرد.

■ فراگیرندگان باید مسئله را به زبان ساده بیان کنند. یکی از مشخصات درک و فهم مسئله، بیان آن به زبانی ساده و روان است. این مهارت بسیار مهم است. زیرا ممکن است صورت مسئله با کلمات و اصطلاحات علمی بیان شود که برای فراگیرندگان قابل درک نباشد. در این صورت، از آنان خواسته می‌شود منظور مسئله را به زبان محاوره بیان دارند.

■ تعیین معلوم‌ها و مجهول‌های مسئله: معمولاً در هر مسئله یک سلسله اطلاعات در حکم معلوم داده می‌شود. سلسله اطلاعات دیگر (مجهول) باید در فرآیند حل مسئله تولید شود. متأسفانه گاهی فراگیرندگان فکر می‌کنند باید اطلاعات را از طریق نوشتن یک یا دو فرمول به دست بیاورند. در نتیجه، اغلب نمی‌فهمند که معلوم کدام و مجهول کدام است و برای حل مسئله، کدام اطلاعات کافی است.

■ تشخیص شرایط و محدودیت‌های مسئله: گاه شرایط و محدودیت‌هایی در مسئله مشخص می‌شود که حل‌کننده باید آن‌ها

را بدانند و در جریان مسئله، به این محدودیت‌ها توجه کند. اگر این موضوعات در نظر گرفته نشود، بدون شک حل مسئله با مشکل جدی روبه‌رو خواهد شد. زیرا فرضیه‌ها از شرایط اعلام شده در فرضیه، متأثرند و نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت.

■ **رسم شکل یا نمودار:** برای این‌که منظور و هدف مسئله مشخص شود، باید برای بعضی موضوعات شکل یا نمودار رسم کرد. نمودارها و شکل‌ها، فهم مسئله را برای فراگیرندگان آسان‌تر می‌کنند. به علاوه، زمانی که برای حل مسئله مراحل متفاوتی موجود و متغیرهای زیادی در صورت مسئله باشد، این راهبرد راهنما و راهگشا خواهد بود.

■ **نقش معلم و فراگیرندگان:** کلیه‌ی راهبردهای گفته شده، با مشارکت فعال فراگیرندگان صورت می‌پذیرد و معلم نقش راهنما را ایفا می‌کند.

روش نقشه‌کشی یا طراحی برای حل مسئله

در این روش، برنامه‌ریزی و طراحی برای حل مسئله، مهم‌ترین اقدام است. ایجاد یک رشته مهارت‌های لازم برای تفکر و جستجوی راه‌های متفاوت، در این مرحله اتفاق می‌افتد. تقویت روحیه‌ی واگرایی در فراگیرندگان هم، جزو اهداف مهم است؛ زیرا داشتن چنین روحیه‌ای، سبب بروز خلاقیت می‌شود. نقشه‌کشی به معنی طراحی برای اجرا و انتخاب راهبرد اجرایی جهت حل کردن مسائل است. اما در این مرحله، مسئله حل نمی‌شود؛ بلکه نقشه‌هایی طرح می‌گردد و بهترین آن‌ها انتخاب می‌شود.

راهبردهای مرحله‌ی نقشه‌کشی

الف) گردآوری و سازمان‌دهی اطلاعات به صورت راهبردهای حل مسئله: براساس اطلاعات به دست آمده از مرحله‌ی اول، راهکارهای عملی حل مسئله، پس از بررسی راه‌های گوناگون انتخاب می‌شود.

ب) تولید روش‌های گوناگون برای حل مسئله: دانش‌آموزان به صورت گروهی به بحث می‌پردازند و راه‌های متفاوتی معرفی می‌کنند. آنان در خصوص کارایی راه‌ها اظهار نظر می‌کنند و در نهایت، سرگروه‌ها تعدادی راه حل ارائه می‌دهند. معلم نیز با نظارت مداوم بر بحث، دانش‌آموزان را یاری می‌دهد.

پ) امکانات و وسایل مورد نیاز برای اجرای روش‌های تولید شده: یکی از وظایف دانش‌آموزان، پیش‌بینی و برآورد امکانات و تمهیدات لازم است.

ت) تجزیه و تحلیل و مقایسه‌ی عملکرد روش‌های پیشنهاد شده: تفاوت‌ها و تشابهات روش‌های پیشنهادی باید بررسی شود. در این میان، باید در نظر داشت که همیشه ساده‌ترین راه، بهترین راه نیست. در نتیجه، باید به عمل‌کردهای پنهان و آشکار روش‌ها توجه داشت و کارایی آن‌ها را معیار انتخاب قرار داد.

ث) طراحی مراحل اجرای هر یک از روش‌ها و راه حل‌ها: مرحله‌ی طراحی که برای راه حل‌ها وجود دارد، باید مشخص شود. به صورت فلوچارت و نمودار عملیاتی تنظیم گردد. این اقدام، روش‌ها را برای همه قابل استفاده می‌کند و دانش‌آموزان بدون توضیحات مجدد، مسئله را حل کنند. شروع و پایان عملیات هم باید کاملاً مشخص شود.

ج) استفاده از دلیل و منطق و روش عملی در طراحی: روش‌های حل مسئله و برنامه‌های اجرایی باید بر روش‌های عملی مبتنی باشد. گاه امکان دارد جواب مسئله، یک رشته رابطه و فرمول غیر منظم باشد. اما همراه حلی مناسب نیست. بنابراین، چرایی یکایک راهبردهای روش باید مشخص شود و مراحل، بدون دلیل کافی ارائه نگردد. توصیه می‌شود جریان حل مسئله به ترتیبی پیش برود که گروه‌ها به یک یا دو راه حل اکتفا نکنند و در صورت امکان، روش‌های گوناگونی به کار بگیرند. هر چه تعداد روش‌های تأیید شده بیشتر باشد، رسیدن به اهداف مورد نظر آسان تر خواهد شد.

۳. اجرای نقشه و راهبردهای انتخاب شده

پس از اینکه راه حل‌های گوناگون انتخاب شد و مورد توافق دانش‌آموزان قرار گرفت، آنان باید دست آوردها را به صورت انفرادی اجرا کنند و کار خود را به گروه گزارش دهند. اعضای گروه نیز باید پس از مباحثه، نتایج را به دیگر دانش‌آموزان ارائه کنند. باید توجه داشت که امکان دارد بعضی راه حل‌های پیشنهاد شده، در مرحله اجرا رد شود و کنار برود.

راهبردهای مرحله‌ی اجرای نقشه

الف) یک رشته مهارت‌های پیش‌نیاز، از جمله کار با وسایل، نحوه‌ی پاسخ‌گویی و انجام دادن پروژه‌های عملی آموزش داده شود.

ب) سازمان‌دهی نیروها و امکانات باید در ابتدای عملیات مشخص شود.

پ) نحوه‌ی رسیدن به نتیجه و هدف، یکی از معیارهای

ارزش‌گذاری راهبردهای حل مسئله است. از دیدگاه فراگیرندگان، بهترین روش، روشی است که قابل فهم باشد و آنان را برای رسیدن به جواب و حقیقت امر بهتریاری دهد. بهتر است راه‌حل با تلاش فکری فراگیرندگان، به دست آید و خود آنان، آن را به کار گیرند.

۴. بازنگری و کنترل

در این مرحله، دانش‌آموزان کلیه‌ی مراحل سه‌گانه را مجدداً با همیاری معلم، کنترل و ارزش‌یابی می‌کنند. سپس در صورت امکان، همه‌ی روش‌های اجرا شده با هم مقایسه می‌شود و نقایص احتمالی مورد بحث قرار می‌گیرد. باید دانست که کنترل و نظارت بر هر کاری، کیفیت و اعتبار آن را افزایش می‌دهد. به همین سبب، امروزه در عرصه‌ی فن‌آوری و صنعت و رقابت‌های بین‌المللی، کنترل کیفیت اهمیت ویژه‌ای یافته است.

راهبردهای مرحله‌ی بازنگری و کنترل

- الف) کنترل و مقایسه‌ی چند نقشه: فراگیرندگان باید مراحل متفاوت هر نقشه را بررسی و بازنگری کنند. بنابراین، در صورت وجود هرگونه ابهام، اعضای گروه باید دوباره موضوع را بررسی و کنترل کنند.
- ب) توصیف و تشریح جواب مسئله: جواب‌های به دست آمده باید کاملاً توصیف شود و واحد پایانی و توضیحات لازم نوشته شود.
- پ) حل مسائل مشابه: براساس روش‌های مورد توافق، باید بعضی مسئله‌های مشابه طراحی و طبق راه‌حل‌ها اجرا شود. در صورت پاسخ‌دهی مناسب، اعتبار راه‌حل‌ها تأیید می‌شود.
- ت) مقایسه‌ی جواب‌های به دست آمده: در صورتی که هر یک از

گروه‌ها، جواب‌های متفاوتی به دست آورده باشند، باید دلیل این تفاوت را پیدا کرد تا مشکل برطرف شود البته نباید انتظار داشت که پاسخ‌ها و نتایج مسائل اجتماعی یکی باشد.

ث) ارتباط دادن جواب‌ها به صورت مسئله: جواب به دست آمده باید با اهداف صورت مسئله هم جهت باشد و این اطمینان به دست آید که مسئله به خوبی حل شده است. این مهم از طریق ارتباط دادن جواب‌ها به صورت مسئله به دست می‌آید.

ج) تعمیم دادن راه‌حل‌ها: یکی از اهداف مهم مسئله، تعمیم نتایج و استفاده از آن‌ها در موقعیت‌های جدید است. بنابراین، باید راهبردهای کاربرد و تعمیم را بررسی کرد. هدف نهایی از اجرای این روش، درونی کردن رفتارها در دانش‌آموزان است. بنابراین، انتظار می‌رود آنان روابط مطلوب را بشناسند و آن‌ها را در زندگی روزمره مورد استفاده قرار دهند. همچنین از طریق، زمینه‌های کاربرد قوانین، اصول و روابط مورد نظر را جستجو و کشف کنند و به کار بست آن‌ها در زندگی اجتماعی توجه داشته باشند. از این طریق، یادگیری زمانی متحقق می‌شود که شخص در موقعیت‌های اجتماعی بیرون از کلاس عمل کند و شهروند خوبی باشد. بنابراین، اتخاذ راه کارهای تعمیم نتایج، برای معلم و دانش‌آموزان، یک وظیفه‌ی راهبردی به حساب می‌آید.^۱

۱- با نگاهی به مقاله «الگوی جورج پولیا» نوشته‌ی محرم آقازاده، رشد تکنولوژی آموزشی، شماره‌ی ۳ (۱۳۷۷).

روش پرس و جو"

مراحل اجرا

مرحله ی اول: ارزشیابی پیش دانسته‌ها

برای اینکه بتوانیم در مراحل بعدی، زمینه ی تبادل نظر و هم‌یاری فراگیرندگان را فراهم آوریم، باید ابتدا میزان اطلاعات و دانستنی‌های آنان را بدانیم. به این سبب، موضوع درس را در قالب یک جدول ارزش‌یابی اطلاعات دنبال می‌کنیم:

نمونه جدول جهت ارزش‌یابی از دانسته‌ها

فراوانی افرادی که اطلاعات درست ندارند	فراوانی افرادی که اطلاعات درست دارند	مفاهیم درس به صورت سؤال مطرح می‌شود

مرحله دوم: مصاحبه با دیگران

با استفاده از مرحله‌ی قبل، دانش‌آموزان به دو گروه تقسیم می‌شوند: افراد مصاحبه‌کننده که موضوع را نمی‌دانند و افراد مصاحبه‌شونده که به موضوع درس پاسخ داده‌اند. از دانش‌آموزان مصاحبه‌کننده می‌خواهیم که به سراغ مصاحبه‌شونده‌ها بروند و فنون و روش‌های یادگیری آنان

را در مورد موضوع یادداشت کنند باید با استفاده از تجارب مصاحبه شونده‌گان، این مرحله را به انجام برسانند. همین امر باعث می‌شود که آنان خود بر موضوع مسلط شوند و به تجارب دیگران اهمیت بدهند. در این قسمت، جدول مرحله‌ی یک تکمیل می‌شود و فرآیندی پویا و فعال از تدریس، در یک فضای مباحثه‌ای دوبه‌دو شکل خواهد گرفت.

مرحله‌ی سوم: گزارش و ارزشیابی

بعد از مصاحبه، دانش‌آموزان مصاحبه‌کننده مطالبی را که جمع‌آوری کرده‌اند، ارائه می‌دهند و به کمک معلم، آن‌ها را روی تخته ثبت می‌کنند.

موضوع مورد بحث (سؤالات مفاهیم درس)

راه‌حلهایی که افراد مصاحبه‌شونده پیشنهاد کرده‌اند	افراد پیشنهاددهنده	نظر دیگر دانش‌آموزان

در این مرحله، معلم وارد بحث و گفتگوهای عملی می‌شود و نتایج درس را با همکاری دانش‌آموزان، نقد و بررسی می‌کند. در پایان، روش‌های بهتری که مورد توافق معلم و فراگیرندگان باشد، در حکم دست‌آورد بحث‌های کلاسی، تأیید و در دفاتر دانش‌آموزان ثبت می‌شود. بهتر است در این مرحله، یک کار تحقیقی ساده نیز

به دانش‌آموزان واگذار شود. برای مثال، می‌توانیم از آنان بخواهیم از اقوام و دوستان خارج از مدرسه سؤال کنند که چگونه مفاهیم را یاد گرفته‌اند. سپس این تجارب را به کلاس ارائه دهند.

در این روش، شاهد پویایی، تفاهم و تعامل اندیشه‌های بدیع و تازه‌ای خواهیم بود که به یک یادگیری مؤثر و کارآمد منجر خواهد شد.

روش مباحثه‌ای (بحث گروهی)

بعضی موضوعات درسی بر تقویت و افزایش مهارت‌های اجتماعی، کلامی و ارتباطی مبتنی است و اهداف مورد نظر، بر آن دسته از مهارت‌ها، که در ارتباطات فردی و جمعی مؤثرند، تأکید زیادی می‌ورزند. این نوع مهارت‌ها، که در تکوین شخصیت فرد در جامعه نقش ارزنده‌ای دارند، از طریق بعضی از روش‌های تدریس به نحو مطلوب‌تری کسب می‌شوند.

یکی از روش‌هایی که به طور فزاینده سبب رشد و گسترش مهارت‌های ارتباطی می‌شود، روش مباحثه‌ای است. این روش بر اساس بحث و گفتگوی گروهی تنظیم می‌شود و فراگیرندگان، امکان بحث و تبادل نظر در مورد یک موضوع را به دست می‌آورند از این طریق، قدرت برقراری ارتباطات و تبادل تجربیات و قدرت کلام و بداعت در آنان تقویت می‌شود.

در روش بحث گروهی، که جزو یادگیری‌های اکتشافی است، دانش‌آموزان فعالانه در فعالیت‌ها شرکت می‌کنند. گیج و برلایند عقیده دارند که روش بحث گروهی، همان امتیازهای روش اکتشافی را دارد و علاوه بر آن، به دانش‌آموزان کمک می‌کند از راه تمرین و استفاده از زبان

و نحوه‌ی ابراز عقاید، خود را بیازمایند.

روش مباحثه‌ای یک روش قدیمی است که همواره برای تجزیه و تحلیل مطالب و موضوعات و بسط و گسترش آن‌ها به کار می‌رود و روشی فعال به حساب می‌آید.

مزایای روش مباحثه‌ای

مفهوم مشارکت و تلاش برای دانش‌آموزان روشن می‌شود.

بحث‌های گروهی، ذهن آنان را پویا و فعال می‌کند.

در پایان، فراگیرندگان به دیدگاه‌های مشترکی می‌رسند و در مورد آن‌ها توافق می‌کنند.

معلم در مقام راهنما و کنترل‌کننده‌ی بحث، ایفای نقش می‌کند.

علاقه و انگیزه‌ی دانش‌آموزان افزایش می‌یابد و تدریس، کسل‌کننده

و ملال آور نمی‌شود.

از طریق مشاهده‌ی رفتارها و بحث‌ها می‌توان توانایی دانش‌آموزان را

سنجید.

کم‌رویی و خجالت دانش‌آموزان کاهش می‌یابد.

عواطف دوستانه‌ی آنان افزایش می‌یابد و یک‌دیگر را بهتر و بیشتر

می‌شناسند.

توانایی تفکر انتقادی در آنان افزایش می‌یابد.

سایر توانایی‌ها و مهارت‌های شناختی در آن‌ها رشد می‌کند و

گسترش می‌یابد.

گرایش‌های دانش‌آموزان به موضوع مورد بحث تغییر می‌کند.

توانایی سخن گفتن و مهارت‌های کلامی آنان برای برقراری ارتباط،

پرورش می‌یابد.

آموزش و یادگیری براستدلال و توجیه منطقی استوار می‌شود. موضوع انتخاب شده برای مباحثه، باید مورد علاقه‌ی دانش‌آموزان باشد. آنان باید از موضوع، پیش‌زمینه‌ای داشته باشند تا امکان شرکتشان در بحث، فراهم آید.

بنابراین، موضوع باید ابعاد متفاوت و گسترده‌ای داشته باشد تا فراگیرندگان بتوانند عقاید متفاوتی ابراز دارند. سازمان دهی افراد برای اجرای روش بحث گروهی، به صورت زیرانجام می‌شود:

۱. مربی یا معلم در مقام طراح و هدایت‌کننده‌ی روش بحث گروهی، چند وظیفه‌ی مهم به عهده دارد:

الف) انتخاب روش بحث گروهی با توجه به موضوع تدریس و طراحی آموزش مناسب.

ب) تعیین روش بحث گروهی و شرح وظایف افراد و ارائه‌ی اهداف مورد نظر.

پ) هدایت و راهنمایی جلسه به سوی اهداف مورد نظر و کنترل بعضی صحبت‌های خارج از بحث.

ت) ارزش‌یابی از پیشرفت کار دانش‌آموزان و انطباق آن با اهداف تدریس.

۲. انتخاب یک دانش‌آموز به سمت منشی یا سخن‌گوی گروه: بدیهی است که روند بحث گروهی، باید ثبت شود و در پایان، کلیات و جزئیات آن مورد بررسی قرار گیرد. در غیر این صورت، ممکن است گفتگوی گرم و پرشور اعضای گروه، باعث فراموش شدن بعضی موارد

شود. انتخاب دانش‌آموزی به سمت منشی جلسات، این مشکل را رفع می‌کند. زیرا می‌تواند در صورت لزوم، اقدامات و تصمیمات را به صورت بیانی‌ه‌ای بنویسد و در اختیار دیگران قرار دهد. همچنین اگر برای ارائه‌ی بحث گروهی به تشکیل جلسات دیگری نیاز باشد، کار هماهنگی مباحث قبلی را به عهده بگیرد.

۳. دانش‌آموزان، شرکت‌کنندگان در بحث گروهی هستند: یکی از امتیازهای روش مباحثه‌ای، مشارکت فعالانه‌ی دانش‌آموزان در زمینه‌ی موضوع مورد بحث است. دانش‌آموزانی که به اجرای این روش تمایل دارند، انتخاب می‌شوند و در جریان بحث‌ها، عقاید خود را ابراز می‌دارند. اگر عده‌ی دانش‌آموزان زیاد نباشد، بهتر است همه‌ی آن‌ها در بحث شرکت کنند.

۴. دعوت از صاحب نظران: در صورت نیاز، می‌توان از کسی که اطلاعات کاملی در باره‌ی موضوع مورد بحث دارد و در این زمینه صاحب نظر است، تا اطلاعاتی ارائه دهد.

۵. انتخاب شخصی به سمت ناظر گروه: ناظر، جدا از فرد مباحثه‌کننده، وظیفه دارد جریان فعالیت‌ها را مشاهده کند و در صورت لزوم، انتقادات و نظریات خود را برای سمت‌دهی بحث‌ها، ارائه دهد. او باید مانع خروج بحث از موضوع اصلی شود و در صورت لزوم، به شرکت‌کنندگان تذکر بدهد. این کار، میزان مشارکت و بهره‌وری را افزایش دهد.

۶. مشاهده‌گران بحث گروهی: در صورتی که عده‌ی دانش‌آموزان بیش از ۲ نفر باشد، چند نفر از آنان باید مشاهده‌گر بحث‌های گروهی

باشوند. این عده، اجازه‌ی شرکت در بحث‌ها را ندارند؛ اما باید سؤالاتی را که در مورد جریان بحث گروهی دارند، یادداشت کنند و در پایان، که جلسه‌ای برای ارزش‌یابی عملکرد بحث تشکیل می‌شود، آن‌ها را مطرح کنند تا شرکت‌کنندگان، به این سؤال‌ها پاسخ گویند.

مراحل یادگیری به روش بحث گروهی

مرحله‌ی اول: موضوع بحث

گیج و برلایند موضوع‌های متفاوت برای بحث را به دو دسته‌ی موضوعات مورد توافق همگان و موضوعات بحث انگیز تقسیم کرده‌اند. *موضوع‌های مورد توافق همگان، موضوع‌هایی هستند که در مورد مفاهیم و تعاریف و موجودیت آن‌ها، اختلاف نظر زیادی وجود ندارد. * موضوع‌های بحث انگیز موضوع‌هایی هستند که به سادگی مورد توافق قرار نمی‌گیرند و افراد، درباره‌ی آن‌ها نظرات و عقاید متفاوتی دارند. با آن‌که مباحث بحث انگیز برای بحث مناسب‌ترند، می‌توان از پاره‌ای موضوعات نوع اول نیز سود جست. از فواید انتخاب این نوع مسائل، این است که دانش‌آموزان فرصت می‌یابند عقاید خود را به طور روشن و قابل فهم ابراز دارند، عقاید دیگران را در مورد همان مطلب بشنوند و سنجش اظهارات ناقص را بیاموزند.

به باور گیج و برلایند، ارزش مطالب بحث انگیز در موارد زیر است: این نوع مطالب خاصیت انگیزشی دارد و بحث درباره‌ی مطالب مورد اختلاف، علاقه‌ی یادگیرندگان و در نتیجه، شرکت فعالانه‌ی آنان را در بحث افزایش می‌دهد.

نیاز دانش‌آموزان را به مقابله با نظریات مخالف، برمی‌آورد. سطح درک و فهم دانش‌آموزان را از منطق، و موقعیت خود بالا می‌برد.

مرحله‌ی دوم: یافتن زمینه‌ی مشترک برای بحث

علاوه بر انتخاب موضوع مورد بحث، باید دانش‌آموزان را برای ایجاد یک زمینه‌ی مشترک جهت ایجاد بحث آماده کنیم. این کار را می‌توان از طریق خواندن فصلی از یک کتاب یا مقاله‌ای از یک روزنامه یا مطلب دیگری از این قبیل انجام داد. نمایش دادن یک فیلم، دیدن یک برنامه تلویزیونی، گردش علمی یا دیدار از یک موزه یا کارخانه نیز از روش‌های مناسب است.

مرحله‌ی سوم: بیان هدف‌های آموزشی (یادگیری) بحث

بیان هدف، جریان را به سوی نتیجه‌گیری سوق می‌دهد و از هدر رفتن انرژی افراد و بی‌نتیجه ماندن بحث جلوگیری می‌کند. تعیین یک محدوده‌ی زمانی برای بحث نیز مفید است و به جریان شکل‌گیری بحث و به نتیجه رسیدن آن در مهلت مقرر کمک می‌کند.

مرحله‌ی چهارم: هدایت جریان بحث و گفتگوی اصلی

بهترین روشی که معلم باید در بحث گروهی در پیش بگیرد، این است که بعد از صحبت‌های معمولی و معرفی موضوع، بلافاصله سکوت اختیار کند و به شنونده‌ای علاقه‌مند مبدل شود. وظیفه‌ی اصلی او در بحث گروهی، تحلیل و ارزش‌یابی جریان بحث، منطق، سازمان و صحت مطالب گفته شده است.

مرحله‌ی پنجم: نتیجه‌گیری و اعلام مفاهیم مشترک و مورد توافق

(دست‌آوردها)

در این مرحله، نتایج بحث‌ها و گفتگوها به صورت مفاهیم مشترک و مورد توافق استخراج می‌شود و فراگیرندگان، آن‌ها را یادداشت می‌کنند. باید توجه داشت مطالبی که همه در مورد آن‌ها به تفاهم می‌رسند آرای شرکت‌کنندگان در بحث گروهی است و به این سبب، باید از تفسیر به رأی آن‌ها خودداری شود.

روش گردش علمی

امروزه، مدرسه تنها یک مکان آموزشی نیست و در اغلب کشورها، به نقش محیط و جامعه در آموزش، توجه خاصی می‌شود. در روزگار ما، مدرسه به فراگیرندگان یاد می‌دهد که چگونه یاد بگیرند، حقایق را کشف کنند، مشکلات خود را برطرف سازند و به کارهای تحقیقی و پژوهشی بپردازند. در نتیجه، انتظار می‌رود دانش‌آموزان ضمن بهره‌گیری از آموخته‌ها، بخش اعظم تجارب و اطلاعات خود را از محیط‌های دیگر به دست بیاورند. زیرا به سبب محدودیت‌های آموزش رسمی مدرسه ای، امکان تجربه‌ی دست اول و شخصی برای فراگیرندگان وجود ندارد و نمی‌توان انتظار داشت که همه‌ی آنان امکان دست‌یابی به یادگیری اکتشافی از نوع تجربه‌ی دست اول را داشته باشند. با این حساب، بخشی از روش‌های تدریس معلم، باید دانش‌آموزان را به خارج از کلاس و مدرسه ببرد و آن‌ها را به نحوی تربیت کند که خوشه چین اطلاعات و علوم زمان خود باشند و در مدرسه، درباره‌ی این اطلاعات به بحث و تعامل بپردازند.

گردش علمی‌فعالیتی است که دانش‌آموزان در خارج از محیط

مدرسه انجام می‌دهند و در این فرآیند، سه وظیفه‌ی مهم برنامه‌ریزی، سازمان دهی و اجرای برنامه به عهده‌ی خود آنان است. همه‌ی این کارها، از طریق مشاهده و جمع‌آوری اطلاعات و به صورت مستقیم صورت می‌گیرد.

معمولاً محل گردش علمی، براساس محتوا و هدف درس انتخاب می‌شود و محدودیتی ندارد. از جمله مکان‌هایی که برای گردش علمی مناسب است، می‌توان از مراکز صنعتی، آموزشی، تفریحی، موزه‌ها، نمایشگاه‌ها، منابع طبیعی و... نام برد.

مدت گردش علمی باید با هدف‌ها، مفاهیم، و مکان گردش، تناسب داشته باشد و می‌توان دانش‌آموزان را به بازدیدهای چند ساعته تا چند روزه برد. گردش علمی از نظر تعداد شرکت‌کنندگان هم محدودیتی ندارد. اما متأسفانه در بعضی مدارس، فعالیت‌هایی تحت عنوان گردش علمی انجام می‌شود که با اهداف و انتظارات تدریس متناسب نیست و گاه، برنامه‌ریزی و سازمان دهی آن بدون آگاهی معلم صورت می‌گیرد و صرفاً یک برنامه تفریحی است. در صورتی که گردش علمی، بر دو اصل تفریح و علم آموزی استوار است و توجه صرف به یکی از این دو اصل، اهداف آموزش و پرورش را خدشه دار می‌کند.

روش اردوی آموزشی

یکی از روش‌های مؤثر در به‌کارگیری آموخته‌های مدرسه‌ای و کاربرست آن‌ها در محیط، رفتن به اردوی آموزشی است. زیرا مکان و موقعیت اردو، تجلی‌گاه اهداف پرورشی در تعلیم و تربیت است و در آن جاست که می‌توان به معنای واقعی، عملکرد مدارس را سنجید و

دانش‌آموزان را برای زندگی آماده کرد.

در گردش علمی و اردوهای آموزشی، دو هدف مهم در نظر گرفته می‌شود: جمع‌آوری اطلاعات، مشاهده‌ی محیط و کشف پدیده‌های علمی؛ کسب تجربه‌ی دسته اول برای به‌کارگیری مفاهیم نظری آموخته شده در کلاس‌ها.

فراگیرندگان، ضمن بازدید علمی، تجارب ذهنی و شناختی خود را به عمل و آزمایش می‌گذارند و از این کار لذت می‌برند. رفتن به اردوی آموزشی، یکی از مؤثرترین و بهترین روش‌هاست.

امروزه یکی از سیاست‌های نظام‌های آموزشی در کشورهای توسعه‌یافته، اعتبار بخشی به دانش‌ها و مهارت‌های فراگیرندگان است که از طریق درگیر کردن آنان با واقعیت‌های زندگی اتفاق می‌افتد. در اردوهای آموزشی، فراگیرندگان با زندگی واقعی روبه‌رو می‌شوند و شاید بتوان گفت این تنها روش آموزشی است که مفاهیم تمام دروس، در عرصه‌ی عمل در آن آموزش داده می‌شود. اما از نظر اجرایی، مشکل‌ترین روش است؛ زیرا به امکانات و هزینه نیاز دارد و معمولاً چنین منابعی در کشور ما اندک است و امکان پوشش دادن همه‌ی فراگیرندگان وجود ندارد. به علاوه، مکان‌هایی هم که به نام اردوگاه آموزشی در اختیار آموزش و پرورش است، برای تحقق اهداف مورد نظر مناسب نیست.

اردوگاه خوب مکانی است که در آن، همه‌ی امکانات اولیه‌ی زندگی وجود داشته باشد؛ اما آماده‌ی استفاده نباشد. زیرا دانش‌آموزان باید با تلاش، بهره‌گیری از علوم و فنون علمی، آن‌ها را برای استفاده

آماده کنند. به این ترتیب، وجود بعضی امکانات و تجهیزات در اردوگاه، مغایر اهداف پرورشی است و دانش‌آموزان نباید بدون تلاش و ارضای حس کنجکاوی، نیازهای خود را برآورند. برخی از نیازهای فراگیرندگان در اردوگاه، عبارت است از:

۱. آب

در اردوگاه، نباید آب خنک در دسترس دانش‌آموزان قرار داشته باشد. باید خود چاه‌هایی حفر کنند و با وسایلی که در دسترس دارند، آب را بیرون بکشند. حتی در صورت نیاز، باید این آب را تصفیه کنند و بعد بپاشامند. این کار، به آنان می‌آموزد که برای قابل استفاده کردن آب باید از علوم، زیست‌شناسی، فیزیک و... کمک بگیرند.

۲. سرپناه و اقامت‌گاه

در اردوگاه، نباید ساختمانی مجلل با امکانات رفاهی وجود داشته باشد. زیرا دانش‌آموزان باید با سنگ، گل، چوب و هرچه که در دسترس است، برای خود سرپناهی درست کنند یا چادر بزنند. آنان برای رسیدن به این هدف، از معماری، ریاضی و... کمک می‌گیرند.

مراحل روش

مرحله‌ی اول: بیان هدف‌ها

معلم باید اردوگاه را محلی معرفی کند که دانش‌آموزان می‌خواهند در آن، همه‌ی درس‌ها را تجربه کنند. و فهرست اهداف آموزشی و پرورشی را به آنان ارائه دهد.

مرحله‌ی دوم: انتخاب مکان و تهیه‌ی تجهیزات لازم

همان‌گونه که ذکر شد، اردو باید دارای پتانسیل‌های لازم و تجهیزات و ضروری باشد. زیرا اگر همه‌ی امکانات در دسترس دانش‌آموزان باشد، آنان خود را در یک موقعیت واقعی احساس نمی‌کنند و برای رفع نیازهای خود به کوشش و تلاش نمی‌پردازند.

مرحله‌ی سوم: هماهنگی با مسئولان مدرسه و اولیای دانش‌آموزان

از آن‌جا که امکان دارد خارج کردن بچه‌ها از مدرسه با مشکلاتی همراه باشد، باید حتماً در این مورد با اولیای آنان و مسئولان ذی‌ربط، هماهنگی‌های لازم را به عمل آورد.

مرحله‌ی چهارم: اقامت در اردوگاه

حضور جمعی از دانش‌آموزان در مکانی دور از منزل، یک رشته روابط اجتماعی به وجود می‌آورد که از نظر پرورشی برای آنان بسیار مهم است. توصیه می‌شود دانش‌آموزان از زندگی در اردوگاه، گزارش کاملی تهیه کنند و به مسئولان و اولیای خود ارائه دهند. تهیه‌ی یادداشت‌های روزانه، زندگی در اردوگاه را لذت بخش‌تر می‌کند.

همان‌گونه که بیان شد، روش اردوی آموزشی، جامع‌ترین اقدام و فعالیت برای تحقق اهداف همه‌جانبه‌ی آموزش و پرورش است که اگر با برنامه‌ریزی اجرا شود، می‌توان از طریق آن به یادگیری واقعی پی‌برد. در چنین اردویی، میزان موفقیت فراگیرندگان اندازه‌گیری می‌شود و آنان یک تجربه‌ی عملی و شخصی برای وارد شدن به محیط زندگی به دست می‌آورند.

در این کتاب، برای روش اردوی آموزشی نمونه‌ی اجرایی طراحی نشده است. اما از آن‌جا که این روش، از جهاتی، شباهت زیادی به

روش گردش علمی دارد، می‌توان از نمونه‌ی اجرایی آن استفاده کرد. از طرف دیگر، به سبب تفاوت‌هایی که بین این دوروش وجود دارد، توصیه می‌شود که از تلفیق آن‌ها خودداری گردد. تفاوت دوروش گردش علمی و اردوی آموزشی در موارد زیر است:

گردش علمی برای آموزش یک درس مانند شیمی، فیزیک، تاریخ یا . . . است. در صورتی که اردوی آموزشی، برای فراگیری چندین درس با اهداف متفاوت است.

گردش علمی در یک محیط محدود مثل بوستان (پارک)، موزه، کارگاه و . . . انجام می‌شود. ولی اردوی آموزشی به محیط بزرگ‌تر و وسیع‌تری نیاز دارد.

گردش علمی چند ساعت به طول می‌انجامد؛ ولی اردوی آموزشی یک تا چند روز طول می‌کشد.

مسئول گردش علمی، یک یا دو تن از معلمان مدرسه‌اند؛ در صورتی که در اردوی آموزشی، مسئولان آموزشی و پرورشی مدرسه باید شرکت داشته باشند.

در گردش علمی، دانش‌آموزان یک یا چند پدیده‌ی علمی را مشاهده می‌کنند. اما در اردوی آموزشی، شبکه‌ای از علوم و اهداف متنوع تجربه می‌شود.

روش قصه‌گویی

قصه‌گویی شیوه‌ی مهم و مؤثری است که راه و رسم ویژه‌ای دارد و مهم‌ترین راه ارائه‌ی برخی مفاهیم. پیام‌های آموزشی به کودکان و نوجوانان است. کودک با شنیدن قصه، به خواندن آن نیز علاقه‌مند

می‌شود و قدرت تخیل به کمک او می‌آید تا از شنیدن قصه لذت ببرد و خود را جانشین قهرمان قصه کند.

روش‌های قصه‌گویی^{۱۲}

الف) قصه خوانی

قصه خوانی، ساده‌ترین شیوه‌ی ارائه‌ی قصه است. برای این کار، قصه گو کتاب را به دست می‌گیرد و متن آن را برای مخاطب می‌خواند. قصه‌خوانی برای کودکانی که هنوز به مدرسه نرفته‌اند، مناسب است. زیرا آنان دوست دارند راز خطوط سیاه کتاب‌ها را کشف کنند.

ب) قصه‌گویی ساده

در این روش، قصه‌گواز حفظ و به کمک حافظه، قصه‌ای را برای کودکان تعریف می‌کند.

پ) قصه‌گویی همراه با پرده خوانی

قصه‌گو هنگام نقل قصه، صحنه‌هایی از آن را که قبلاً نقاشی شده است، به مخاطبان نشان می‌دهد.

ت) قصه‌گویی همراه با تقلید صدا

در این روش، قصه‌گو قصه را به شیوه‌ی ساده پیش می‌برد. اما هنگامی که به گفتگوهای شخصیت‌های قصه می‌رسد، به تناسب تیپ آن‌ها، لحن صدای خود را تغییر می‌دهد. مثلاً هنگام حرف زدن به جای یک پیرزن، صدای خود را زیر و لرزان می‌کند.

ث) قصه‌گویی همراه با تقلید

در این شیوه، قصه‌گو متن قصه را به همان شیوه ساده پیش می‌برد

۱۲ - با استفاده از جزوه‌ی آموزشی گروه پیش دبستانی اداره کل آموزش و پرورش شهرستان، ۱۳۷۸.

اما وقتی به حالات و حرکات شخصیت‌ها می‌رسد، سعی می‌کند این حالات را نشان دهد. مثلاً وقتی از پیرزنی بیمار سخن می‌گوید، خمیده و آرام آرام قدم برمی‌دارد و لابه لای حرف‌های خود سرفه می‌کند. در این شیوه، حرکات دست، سر، صورت و... نیز پیام‌رسان است.

ج) قصه‌گویی با استفاده از بازیگران

اجرای این شیوه از دوره امکان‌پذیر است:

ج ۱) قصه‌گویی (نمایش خلاق) همراه با بازیگران آشکار و مشخص که به معنی اجرای نمایشی یک قصه یا واقعه به صورت غیررسمی است و در آن بازیگران تا حد امکان از گفتگوهای شخصی استفاده می‌کنند.

ج ۲) قصه‌گویی همراه با بازیگران پنهان که در این روش افرادی که قبلاً نقش خود را آموخته و تمرین کرده‌اند، به صحنه می‌روند و مانند بازیگران تئاتر، قصه‌گورا همراهی می‌کنند.

چ) قصه‌گویی با استفاده از عروسک انگشتی، دست‌کشی، چسبی

و... و

مراحل روش قصه‌گویی

مرحله اول: تدوین اهداف

در آموزش به روش قصه‌گویی، معلمان باید به هدف‌های شناختی، مهارتی و نگرشی توجه کامل داشته باشند و قصه را به گونه‌ای سازمان‌دهی کنند که اهداف در محتوای آن محقق شود.

مرحله دوم: انتخاب نوع قصه

قصه انواع متفاوتی دارد و معلم باید بر اساس نیاز دانش‌آموزان و

محتوای درس، یک یا چند نوع را انتخاب کنند.

مرحله‌ی سوم: ساخت قصه

معلم باید بر اساس اهداف و روش انتخاب شده، محتوای قصه را تنظیم کند. البته او می‌تواند قصه را از منبعی اقتباس کند؛ اما باید در نظر داشته باشد که مهم‌ترین مرحله‌ی روش قصه‌گویی، نحوه‌ی ساخت محتوا و رعایت اصول آن است. زیرا جذابیت این شیوه، در پرداخت محتواست.

مرحله‌ی چهارم: اجرای روش

در این مرحله، معلم قصه‌گویی را آغاز می‌کند و با استفاده از شیوه‌های جذاب، توجه دانش‌آموزان را به محتوا جلب می‌کند. مهارت‌های کلامی، حرکات بدن، شیوه‌ی بیان معلم، در جذابیت این روش سهم بسزایی دارد. او می‌تواند برای فعال کردن درس، گاه قصه را متوقف کند و با طرح سؤالاتی یا با استفاده از روش بدیعه پردازی و بداهه‌گویی، دانش‌آموزان را در امر تدریس مشارکت دهد.

مرحله‌ی پنجم: نتیجه‌گیری

پس از قصه‌گویی، می‌توان از دانش‌آموزان نظرخواهی کرد و آنان نیز می‌توانند نتایج به دست آمده، میزان تحقق اهداف را نشان می‌دهند و معلم برای اندازه‌گیری و ارزش‌یابی کیفیت اجرای خود، باید از بازخوردهای دانش‌آموزان بهره بگیرد.

روش کارت‌های احساس

مرحله‌ی اول: بیان اهداف و روش کار

معلم توضیحاتی در مورد موضوع مورد بحث می‌دهد و اهداف درس

را بیان می‌کند. سپس روش کار دانش‌آموزان را، به شرح زیر مشخص می‌کند:

دانش‌آموزان را به گروه‌های ۳ تا ۵ نفری تقسیم می‌کند.

به هر گروه تعدادی کارت تحویل می‌دهد.

سرگروه‌ها، کارت‌های مورد نظر را به صورت دسته‌بندی شده نزد خود نگه‌داری می‌کنند. معمولاً کارت‌ها با یک جمله‌ی کامل کردنی مطرح می‌شوند تا فراگیرندگان عقیده، نظریه یا خواسته‌های خویش را در تکمیل جمله بیان کنند.

مرحله‌ی دوم: بیان عقیده و احساس

اعضای هر یک از گروه‌ها به نوبت از روی دسته‌ی کارت‌ها، یک کارت بر می‌دارند و احساس و نظر خود را در قالب چند جمله بیان می‌کنند و بقیه‌ی اعضای گروه به دقت گوش می‌دهند. به این ترتیب، همه‌ی کارت‌ها به طور چرخشی خوانده می‌شود.

در این مرحله، دیدگاه‌ها و نگرش اعضا در خصوص مفاهیم مشخص می‌شود و برداشت‌های نامعقول به طور غیرمستقیم اصلاح می‌گردد.

مرحله‌ی سوم: گزارش دهی و جمع‌بندی

پس از پایان فعالیت گروهی، سرگروه‌ها گزارش عملکرد گروه خود را به کلاس ارائه می‌دهند و همه‌ی دانش‌آموزان با تبادل نظر و ارتباط مستقیم، به بررسی موضوع می‌پردازند. این روش در درس‌های علوم اجتماعی و دینی کارآیی زیادی دارد و فرآیند تدریس را بسیار لذت بخش و جالب می‌کند. زیرا از طریق یک بازی و سرگرمی، احساسات، عقاید و تمایلات دانش‌آموزان در کلاس مطرح و جمع‌بندی می‌شود.

روش یادسپاری

فرض کنید چند ساعت حافظه‌ی خود را از دست بدهید. چه اتفاقی می‌افتد؟ طبیعی است که اکثر فعالیت‌های اعضای بدن مختل می‌شود؛ چون همه‌ی فعالیت‌های ما به دستور مغز صورت می‌گیرد. پس اولین و مهم‌ترین عامل برای صدور فرمان، داشتن دانش کسب اطلاعات یا شناخت است. برای مثال، طی چند ساعتی که حافظه‌ی خود را از دست داده‌اید، شخصی وارد اتاق می‌شود. شما می‌خواهید به او سلام کنید و به معرفی خودتان هم بپردازید. اما پیش از آن که واژه‌ی سلام یا نام خودتان را بر زبان جاری کنید، باید معنی این کلمات را در ذهن خود مشخص کنید و از همه مهم‌تر، بدانید که تازه وارد، انسان است و اگر به او سلام کنید، می‌شنود. بنابراین، انسان بدون داشتن اطلاعات و فرضیه‌های ذهنی، نمی‌تواند به هیچ کاری دست بزند.

برای بیان روش یادسپاری، خواهیم کوشید عقاید قبلی در مورد این روش را، که براساس آن این روش جزو روش‌های غیرفعال قرار می‌گرفت، اصلاح کنیم. زیرا اگر با دیدی خوش بینانه به این روش نگاه کنیم، در خواهیم یافت که یک روش فعال (ذهنی) است و به دانش‌آموزان برای خلق روش‌های یادگیری کمک می‌کند.

همان‌گونه که می‌دانید، مراحل یادگیری از نظر فیزیولوژی و ذهن، سلسله‌مراتبی دارد که با مدل‌های متفاوتی بیان شده است و یکی از آن‌ها معرفی می‌شود:

مدل یادگیری شناختی (اقتباس از گانیه ۱۹۷۷)

در مدل مورد نظر، سه نوع حافظه ملاحظه می‌کنید (ثبت حسی،

حافظه‌ی کوتاه مدت و حافظه‌ی دراز مدت) که امکان دارد اختلال در هر یک از مراحل، کیفیت یادگیری را مختل کند و موجب فراموشی اطلاعات گردد.

روش یاد سپاری به فرد کمک می‌کند ضمن بررسی فرآیند شناخت و یادگیری خود، روش‌های به یاد سپاری را شناسایی کند و به کار ببرد. اگر از این زاویه به بحث بپردازیم، خواهیم دید که روش یادسپاری یکی از روش‌های فراشناختی است زیرا فرد می‌تواند فرآیندهای ذهنی خود را در یادگیری بشناسد و روش‌های ارزش‌یابی، کنترل و اصلاح آن را اتخاذ کند. اما باید توجه کرد که ممکن است دلیل فراموشی، نارسایی یا ضعف سیستم داخلی ذهن باشد. در نتیجه، هدف از به کارگیری روش یادسپاری، یادگیری معنا دار است و مشکل فراموشی را اصلاح خواهد کرد.

فنون و راهبردهای روش یاد سپاری

- ۱- بخش به بخش حفظ کردن: در این روش، اطلاعات به دسته‌ها و نمودارهای متفاوتی مانند جدول ضرب، جدول علایم شیمیایی، طبقه‌بندی موجودات و... تقسیم می‌شود.
- ۲- مطالب و مسائل مشابه را دنبال هم حفظ نکنیم. بلکه یک توالی مناسب داشته باشیم تا در اثر تنوع، قدرت حفظ کردن را افزایش دهیم.
- ۳- ارتباط دادن مطلب جدید با آموخته‌های قبلی: امکان دارد یک رشته اطلاعات واسطه‌ای را از قبل بدانیم. برای مثال، بهتر می‌توانیم اطلاعات جدید را در مورد حادثه‌ای که قبلاً اتفاق افتاده است، به یاد بسپاریم.

۴- سازمان دادن به مطالب، مانند کدگذاری یا در نظر گرفتن پیش شماره برای بعضی اطلاعات.

۵- ساخت یک داستان یا جمله‌ی کوتاه با مفهوم مورد نظر.

۶- روش اتصال کلمه‌ای که در آن، دو کلمه‌ی آشنا و نا آشنا برای ایجاد پیوند معنی دار در نظر گرفته می‌شود.

۷- اتصال اول کلمات و ساخت یک کلمه‌ی رمز.

۸- مشارکت در مطالعه که به صورت دو به دو انجام می‌شود.

۹- تصویرسازی ذهنی.

۱۰- روش مکان‌ها، یعنی ارتباط دادن مفاهیم به مکان خاصی که بتوانند یاد سپاری را افزایش دهند.

۱۱- پیوندهای مضحک برای مفاهیم، مانند استفاده از ضرب المثل.

۱۲- استفاده از تضاد.

۱۳- خلاصه کردن.

۱۴- بزرگ نمایی.

۱۵- استفاده از چند حس.

۱۶- اتصال زمانی.

مراحل روش یاد سپاری

مرحله‌ی اول: معرفی محتوای آموزشی

در این مرحله، معلم موضوع و مفهوم مورد نظر آموزش را مطرح می‌کند و به جای این‌که از دانش‌آموزان بخواهد با یک روش غیر فعال و وقت گیر، به تکرار بیش از حد حفظ و نگهداری مفهوم بپردازد، سعی

کند آن‌ها را در آموزش معنادار مفهوم و محتوا، درگیر سازد. البته ممکن است محتوای آموزش یادگیری لغات فارسی، عربی، انگلیسی یا حفظ شعر، اماکن و... باشد. در هر صورت یادگرفتن مطالب حفظ کردنی و یادسپاری آنها دوروش مهم دارد:

نخست روشی که با مشقت و فشار ذهنی انجام می‌شود و روش دوم، روش استفاده از راهبردهای یادسپاری است که در این صورت یادگیری معنادار و پایدار اتفاق خواهد افتاد. بنابراین انتظار می‌رود معلمان آنچه را که باید آموزش داده شود، به روش‌های گوناگون معرفی کنند.

مرحله‌ی دوم: معرفی تکنیک‌ها و راهبردهای یادسپاری

پس از این‌که موضوع و مفهوم آموزش تفهیم شد، دانش‌آموزان باید تعدادی راهبرد یا تکنیک از روش‌های یادسپاری را بدانند. زیرا با آگاهی از این راهبردها می‌توانند موضوعات گوناگون را به یاد بسپارند. به این نکته هم باید توجه داشت که هرچه دانش‌آموزان تکنیک‌های بیشتری بشناسند، فرصت استفاده و به‌کارگیری آن‌ها را هم بیشتر خواهند داشت. در نتیجه، راحت‌تر می‌توانند برای انواع مفاهیم الگوسازی کنند. در این مرحله، معلم می‌تواند فهرست تعدادی راهبرد و تکنیک را به دانش‌آموزان بدهند و چند نمونه‌ی یادگیری براساس آن‌ها معرفی کند. سپس از دانش‌آموزان بخواهند برای یادگیری موضوعات، آن‌ها را تمرین کنند. بهتر آن است که در یک جلسه‌ی هم‌اندیشی، علاوه بر فهرست معرفی شده‌ی معلم، خود دانش‌آموزان نیز روش‌هایی را از تجارب گذشته بیان کنند تا فهرست کامل‌تری از فنون و راهبردهای یادسپاری تولید شود.

مرحله‌ی سوم: اجرای راهبردهای تولید شده در خصوص موضوع و

مفاهیم درس

بعد از این که دانش‌آموزان موضوع آموزشی و راهبردهای روش یادسپاری را شناختند، از آنان خواسته می‌شود در مدت معینی با استفاده از راهبردها، مفاهیم را به یاد بسپارند (دانش‌آموزان در زمینه‌ی انتخاب راهبرد و نحوه‌ی یادگیری اختیار کامل دارند و نباید هیچ نوع الزامی در کار باشد).

پس از آن که فراگیرندگان راهبردها را بررسی کردند، خود نحوه یادگیری را بیان می‌کنند و سایر دانش‌آموزان از تجارب آنان بهره‌می‌گیرند. این اقدام موجب می‌شود که تجارب شخصی افراد در اجرای راهبردها سبب تمرین مؤثر در کلاس و بهره‌مندی از تجارب دیگران شود. این عمل از نظر یادگیری اهمیت بسیار دارد. البته می‌توان این مرحله را هم در حکم تکنیک خاص به دانش‌آموزان ارائه داد.

مرحله‌ی چهارم: بررسی، ارزش‌یابی و تعمیم

در پایان یادگیری به روش یادسپاری، معلم جدولی روی تخته سیاه رسم می‌کند که همه‌ی راهبردهای به کار گرفته شده در کلاس را در آن می‌نویسد. سپس در مورد کارایی آن‌ها از دانش‌آموزان نظرخواهی می‌کند و پس از ثبت این نظریات، براساس نظرنسبی آنان، راهبردهای کارآمد و مؤثری ارائه می‌دهد و برای استفاده و بهره‌گیری در همه‌ی دروس

پیشنهاد می‌کند.

اولیت بندی بر اساس نظر دانش آموزان	راهبردهای بکار گرفته شده در کلاس
------------------------------------	----------------------------------

توصیه می‌شود راهبردهای تولید و آزمون شده برای اطلاع و استفاده دیگران به صورت روزنامه‌ی دیواری و اطلاعیه معرفی شود.

روش بازی‌های تربیتی

روش آموزش و پرورش در دوره‌های تحصیلی، به ویژه در دوره‌ی پیش دبستانی، به طور قطعی روش بازی است. بنابراین باید بخش زیادی از فعالیت‌ها به صورت بازی ارائه شود. از طریق بازی می‌توان نیازهای فردی و علائق دانش‌آموزان را ارضاء کرد. روحیه‌ی دانش‌آموزان بیش از هر چیز به بازی معطوف است. اگر در بازی‌های آموزشی و تربیتی اهداف درس گنجانده شود، یادگیری به بهترین نحو اتفاق خواهد افتاد.

در روش بازی، روابط اجتماعی فراگیرندگان، مشارکت پذیری و اعتماد و روحیه‌ی تعاون تقویت می‌شود. بازی برنامه‌ای متعادل و فرآیند محور^{۱۳} فراهم می‌آورد که همه‌ی اهداف رشد را تحقق می‌بخشد. بازی رشد فرآیندهای یادگیری همچون مشاهده، تجربه‌آموزی، حل مسئله

و خلاقیت را در کودکان تقویت می‌کند و در عین حال، به ارتقای مهارت‌های جسمی، گفتاری و اجتماعی یاری می‌رساند. فعالیت‌های بازی گروهی و انفرادی بازخوردهایی فوری برای معلم در توجه نشان دادن به هر کودک فراهم می‌آورد. مهم‌تر از همه، یادگیری را برای فراگیرندگان لذت بخش می‌سازد و در آن، انگیزه‌ای مداوم برای رفتن به مدرسه و آموزش‌های مدرسه‌ای به وجود می‌آورد.^{۱۴}

دانش‌آموزان از نظر علائق و توانایی‌ها متفاوت‌اند. بنابراین عده‌ی زیادی از آنان تمایل زیادی به بازی دارند و هر فعالیتی را در قالب بازی دوست دارند. معلم باید از این موقعیت برای آموزش مفاهیم درس را در فعالیت‌های ورزشی سازمان‌دهی کند. البته این اقدام تا حدودی دشوار است؛ اما اثربخشی آن در یادگیری قابل توجه است.

مراحل روش

مرحله‌ی اول: تدوین اهداف

تدوین و استخراج اهداف درس، اولین اقدامی است که معلم باید انجام دهد و به صورت فهرست بنویسد. پس از آن، باید اولویت اهداف را مشخص کند. زیرا فعالیت‌ها و نوع بازی باید بر اساس اهداف درس طرح‌ریزی شود.

مرحله‌ی دوم: انتخاب یا ساخت طرح بازی

معلمان باتجربه، با مطالعه و مذاقه اهداف می‌توانند بازی مورد نظر را انتخاب کنند. البته بعضی اوقات می‌توان بازی مورد نظر را

۱۴ - به نقل از کتاب برنامه‌ی آموزش و پرورش در پیش دبستان، نوشته‌ی وینتاکول، ترجمه‌ی

فرخنده مفیدی (تهران: سمت، ۱۳۷۴)

از منابع دیگر هم انتخاب کرد. در غیر این صورت، معلم باید یک بازی ابتکاری طراحی کند.

پیشنهاد می‌شود که در انتخاب و ساخت بازی باید دو مسئله مورد توجه قرار گیرد: اول اهداف درس و دوم جنبه‌های تفریحی بازی. این دو اصل در کنار هم معلم را در رسیدن به مقصد یاری می‌دهند.

مرحله‌ی سوم: اجرای بازی

اجرای بازی‌ها به صورت گروهی یا انفرادی است. در هر دو صورت، معلم باید فضا و امکانات لازم را فراهم آورد و ضمن هدایت مستمر، ناظر فعالیت‌ها باشد.

مرحله‌ی چهارم: نتیجه‌گیری

پس از بازی، فراگیرندگان باید در یک گفتگوی کلاسی، نتایج به دست آمده از بازی و احساس و علاقه‌ی خود را بیان کنند و همه‌ی نظریات را بنویسند. یکی از فواید این مرحله، یاد آوری اهداف و توجه دادن دانش‌آموزان به انتظارات معلم است. بعضی اوقات به سبب علاقه‌ی شدید دانش‌آموز به بازی، اهداف درس پنهان می‌ماند. صرفاً جنبه‌های تفریحی در ذهن او نقش می‌بندد. در این صورت، بحث و بررسی بعد از پایان بازی بسیار ارزشمند است.

روش بررسی، کنترل و اصلاح

اصلاح و بهبود رفتارهایی که از اهداف مهم تعلیم و تربیت است. یکی از آرمان‌های انسان، گذر از وضعیت‌های موجود و رسیدن به موقعیت و شرایط مطلوب است. بدیهی است که هرگونه اقدام برای پیمودن این فاصله، شناخت وضعیت موجود و مطلوب است. بنابراین، دانش‌آموزان

باید چنین شناختی داشته باشند. برای کسب این شناخت، در اغلب درس‌ها و موضوعات می‌توان از روش بررسی، کنترل و اصلاح بهره گرفت.

مراحل روش

مرحله‌ی اول: بررسی و شناخت وضعیت موجود

معلم باید فراگیرندگان را راهنمایی کند تا طبق جدول زیر، وضعیت موجود را بنویسند.

ویژگی‌ها یا وضعیت موجود:

البته باید توجه داشت که این فرم، متناسب با موضوع درس تکمیل می‌شود. مثال:

* ویژگی‌ها و موقعیت مدرسه‌ی ما.

* توانایی‌های من (دانش آموز).

* روش‌هایی که من مطالعه می‌کنم.

* وضعیت کتاب درسی ما.

* ویژگی‌های مکان مطالعه‌ی من.

* وضعیت اقتصادی یا فرهنگی خانواده‌ی من.

* وضعیت اعمال و رفتارهای اسلامی.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود می‌توان موضوعات مختلفی را با

روش فوق تدریس کرد.

مرحله‌ی دوم: بررسی و شناسایی وضعیت مطلوب

پس از تکمیل جدول مربوط به وضعیت موجود، دانش‌آموزان با

استفاده از منابع دیگر، ویژگی‌ها، خصوصیات و شرایط مطلوب را بررسی

و در جدول دیگری فهرست می‌کنند.

ویژگی‌ها و وضعیت مطلوب:

مرحله‌ی سوم: بررسی و مقایسه و کنترل وضعیت موجود و مطلوب دانش‌آموزان، برای بررسی دو جدول قبل، جدولی رسم و آن‌ها را مقایسه می‌کنند.

ویژگی‌ها و شرایط موجود	ویژگی‌ها و شرایط مطلوب	ویژگی‌هایی از وضعیت مطلوب که در وضعیت موجود وجود ندارد.

مرحله‌ی چهارم: اصلاح

از دانش‌آموزان خواسته می‌شود با مشورت دیگران، روش‌هایی برای پیشنهاد دهند و نقشه‌ها و راهبردهایی تولید کنند که با اجرای آن‌ها، وضعیت موجود به وضعیت مطلوب تبدیل گردد. البته می‌توانی این مرحله را از طریق روش‌های حل مسئله یا مناظره یا بحث گروهی تقویت کرد.

روش‌های تدریس تلفیقی:

با عنایت به این که امروزه برنامه درسی درهم تنیده و تلفیقی مورد

استقبال برنامه‌ریزان آموزشی و درسی است لذا هر یک از موضوعات و مفاهیم درسی دارای هدف‌های چندگانه و متنوع است بدیهی است که برای یادگیری یک پارچه و به هم پیوسته بکارگیری روش‌های خطی کارآمدی مطلوبی نخواهد داشت برای ارائه چنین موضوعات چند وجهی بهتر است از روش‌های تدریس تلفیقی استفاده نمود. به عبارت دیگر یک واحد درسی را با استفاده از چند روش تدریس می‌توان پی‌گیری نمود.

نقش تربیتی معلمان (آموزش احکام)

«... گاهی ممکن است کاری از شما دبیر ریاضی، ادبیات یا معلم کلاس اول دبستان صادر شود که به شخصیت نوجوان شکل مطلوب بدهد که صد سال از حرف زدن به شکل‌های دیگر اثرش بهتر است.»
«مقام معظم رهبری»

آموزش و پرورش کلید توسعه همه جانبه جوامع بشری است زیرا اساسی‌ترین وظیفه و مأموریت در راستای تربیت انسان کیفی، توسعه یافته و مولد را دارد. نظام آموزش و پرورش در ایجاد فرصت‌های تحول و توسعه نقش کلیدی و محوری دارد و این مهم از طریق توانمندسازی عوامل انسانی میسر خواهد شد. سند تحول بنیادین نیز اهمیت ویژه‌ای به نقش معلم در تربیت قائل شده است. شاید واژه معلم ربانی را بتوان برای معلم ترازسند تحول بنیادین انتخاب نمود.

معلم ربانی عبارت است از: معلمی که مفاهیم، محتوا و مواد درسی را زمینه‌ای برای تامل و تفکر فراگیران در عالم خلقت فرض می‌کند و همواره در مسیر قرب الهی آنان را هدایت می‌نماید بنابراین همه دروس در جهت قول و فعل خدا قرار دارند.

علم و هستی به طبیعت منحصر نیست و ماوراء طبیعت نیز وجود دارد. بنابراین به جای طبیعت می‌توان از واژه «خلقت» استفاده کرد. اگر عالم را خلقت تلقی کنیم آنگاه به خالق توجه خواهیم کرد. یعنی این خلقت را چه کسی آفریده است؟ سپس وقتی قطعه‌ای از خلقت را در دروس گوناگون یاد می‌دهیم؛ (شیمی، فیزیک، اجتماعی، تاریخ، زمین‌شناسی، زیست‌شناسی و...) اگرچه در چپستی موضوع (اجزا،

روابط، قوانین و مادیت) را بیان می‌کنیم ولی بالاتر از آن به چرایی خلقت، خالق، هدفمندی و غایت آن نیز توجه خواهیم کرد.

یعنی دانش‌آموز نیز جلوه‌هایی از ربانیت را پیدا خواهد کرد در این صورت علم و دانش جهت دار می‌شود و سکولار نخواهد بود. در این حالت تمام علوم و دانش‌ها نمی‌توانند اسلامی و دینی نباشند. اصلاً علم غیراسلامی نداریم و اگر معلمی منهای این مفهوم را آموزش دهد یک یادگیری ابتر و ناقص عرصه کرده است.

معلم ربانی: ۱- علمی می‌اندیشد ۲- حرفه‌ای عمل می‌کند
۳- اسلامی رفتار می‌کند.

علمی که عالم ربانی می‌دهد هدایت‌گری است نه انتقال دانش. انسان تنها موجودی است که تمایل به سوی کمال دارد و همواره در حال رشد و تعالی است. خداوند متعال نیز انسان را به فطرت الهی مزین نموده است و این فطرت، پویایی و جوشش در انسان ایجاد می‌کند و همواره در حال شدن و به کمال رسیدن است. بر اساس این ظرفیت چند سؤال اساسی مطرح می‌گردد؛ ۱- کمال مطلوب انسان چیست؟ ۲- راه و رسم نیل به کمال مطلوب چگونه است؟ ۳- انسان کیست؟ ۴- جهان و هستی چیست؟ ۵- شناخت و معرفت انسان چگونه بدست می‌آید؟ ۶- منشأ و خالق هستی چه کسی است؟ و... برای رسیدن به پاسخ سوالات اساسی فوق که برای هرانسانی مطرح می‌شود، باید یک منظومه مدون طراحی گردد زیرا در پاسخگویی به سوالات مطرح شده فوق نمی‌توان بصورت خطی و کلیشه‌ای و غیرمنظم ارائه نظر نمود. حتماً باید یک همسویی و یکپارچگی لازم بین آنها باشد. لذا این مهم

نیازمند یک مکتب فلسفی است که با ادله‌های لازم موضع خود را نسبت به سؤالات اساسی روشن ساخته و بتواند جامعه را رهنمون سازد. با توجه به موارد فوق انتظار می‌رود که همه معلمان در جریان آموزش از هر موقعیتی برای مسایل تربیتی بهره‌گیری نمایند یعنی نقش تربیتی خویش را ایفاء نمایند البته راه و رسم این مدل فعالیت (یعنی ایفای نقش همه معلمان در آموزش احکام) متفاوت خواهد بود.

در این حالت معلمان در خلال آموزش‌ها بطور غیرمستقیم از فرصت‌های پیش آمده بهره‌گیری می‌کنند. بدیهی است که در این حالت انتظار اجرای یک روش کامل و جامع وجود ندارد بلکه بصورت یک فعالیت یا اقدام کوتاه مدت شکل می‌گیرد.

(نمونه روشهای اجرا شده برای بعضی درس‌ها)

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: چگونگی و کیفیت وضو

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- مراحل انجام وضو را بدانند. ۲- مراحل وضو را به صورت عملی انجام دهند ۳- شرایط صحیح وضو را تشخیص دهند
روشهای یاددهی-یادگیری	نمایش و عملی
فضا و مدل کلاس	کلاس درس وضو خانه مدرسه
وسایل و رسانه آموزشی	رساله، مقداری آب، فیلم کوتاه وضو
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	حضور معلم در بدو ورود به کلاس با مقداری آب در ظرف مخصوص
ارزشیابی تشخیصی	۱- چه موقع وضو می‌گیرند ۲- در خصوص وضو توضیح دهند ۳- تجربه و خاطره ای بیان کنند

عناصر	شرح مطالب
فعالیت‌های یادگیری	<p>مدل اول: معلم نمایش یک فیلم کوتاه در خصوص مراحل وضو را نشان می‌دهد سپس از بچه‌ها می‌خواهد مراحل وضو را هر گروه در ورقه‌ای بنویسند و سپس به کلاس گزارش دهند، بعد از گزارش از یک نفر از هر گروه می‌خواهد که به طور عملی مراحل وضو را نشان دهند و بقیه گروهی درباره آن نظر دهند (اشکالات احتمالی را رفع کنند)</p> <p>و در پایان به سوالات دانش‌آموزان، معلم جواب می‌دهد</p> <p>مدل دوم: در این مدل معلم به طور عملی مراحل وضو را اجرا می‌کند سپس از چند نفر می‌خواهد در حضور همه‌ی کلاس وضو بگیرد و بقیه نظر دهند. سپس تصاویری از مراحل وضو را به دانش‌آموزان می‌دهد تا به ترتیب تصاویر را تنظیم کنند و به دیوار کلاس نصب کنند</p>
ارزشیابی پایانی	<p>سوالاتی در خصوص وضو مطرح و دانش‌آموزان جواب می‌دهند</p>
پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی	<p>۱- در حضور خانواده وضو بگیرند و نظر آنان را دریافت کنند</p> <p>۲- شرایط و کیفیت مراحل وضو را از یکی از اقوام بپرسند و یادداشت کنند</p> <p>۳- اگر یکی از اعضای خانواده اشکالی در وضو داشته باشد چگونه به او یاد می‌دهید.</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: شکیات

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- دانش‌آموزان موارد شک در نماز را بدانند ۲- اعمال بعد از شک را انجام دهند. ۳- روش‌هایی برای کاهش شک در نماز را بشناسند. ۴-
روشهای یادگیری	پرسش و پاسخ- یادگیری
فضا و مدل کلاس	کلاس معمولی و تشکیل گروه‌های کوچک
وسایل و رسانه آموزشی	توضیح المسائل
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	پرسش از دانش‌آموزان: آیا اتفاق افتاده است که در بعضی از اعمال نماز شک کرده باشید؟ (در خصوص تعداد رکعت، انجام سجده و قنوت و ...)
ارزشیابی تشخیصی	۱- تعریف و مفهوم "شک" یعنی چه؟ ۲- در موقع شک در کارها چه باید کرد؟

شرح مطالب	عناصر
<p>ابتدا از دانش‌آموزان خواسته می‌شود که (به صورت انفرادی) شکایات نماز را بنویسند (فکر کنند و در هر مرحله‌ای که ممکن است برای انسان شک ایجاد شود را یادداشت کنند)، سپس از آنان خواسته می‌شود یادداشت‌های خود را برای کلاس بخوانند معلم یا یکی از دانش‌آموزان فهرست شکایات را به ترتیب مراحل نماز در تابلو کلاس می‌نویسند. پس از آن معلم به ترتیب هریک از شکایات را بیان می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد در خصوص راه حل بگویند. راه‌حل‌ها را در تابلو یادداشت می‌کنند و بهترین آن (جواب درست) را انتخاب می‌کنند. همه شکایات را در کلاس مطرح و از طریق پرسش و پاسخ جواب می‌دهند معلم نیز هدایت‌گری می‌کند و در صورت لزوم با استفاده از رساله صحت جواب‌ها را بیان می‌کند.</p> <p>در نهایت جدولی درست می‌کنند که در آن به ترتیب مراحل نماز شکایات را می‌نویسند و راه رفع شک را هم در آن ثبت می‌کنند و نوشته فوق را به مدت یک هفته در کلاس نصب می‌کنند.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>
<p>در فرایند پرسش و پاسخ انجام شده است.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- فهرست به دست آمده را در جمع خانواده مطرح کنید و در خصوص آن گفت و گو نمایید.</p> <p>۲- با مصاحبه از دیگران روش‌هایی پیدا کنید که شک کردن در مراحل نماز به حداقل برسد.</p> <p>۳- اگر کسی برخی شکایات را نمی‌داند چگونه و با چه روشی به او یاد می‌دهید، توضیح دهید.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس

عنوان یا موضوع: نماز (فرض کنید یکی از همکلاسی‌هایتان نسبت به نماز بی توجه است و یا گاهی نماز نمی‌خواند)

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- دلایل اهمیت دادن به نماز را بداند. ۲- نسبت به فریضه نماز علاقه‌مند شود. ۳- نمازهای واجب را به موقع به جا آورد. ۴- فلسفه نماز را بداند.
روشهای یاددهی- یادگیری	گفت و گوی آزاد و بحث گروهی
فضا و مدل کلاس	کلاس معمولی
وسایل و رسانه آموزشی	کتاب‌هایی در خصوص فلسفه نماز
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	طرح یک مسئله: فرض کنید یکی از موارد متن بالا اتفاق افتاده
ارزشیابی تشخیصی	۱- اهمیت نماز در قرآن را بیان کنید ۲- چرا باید نماز را جدی بگیریم (دلایل)

شرح مطالب	عناصر
<p>معلم موضوع را شرح می‌دهد و در خصوص اهمیت، جایگاه و ارزش نماز بحث می‌کند سپس یک موقعیت فرضی مطرح می‌کند؟ فرض کنید که یک فردی از آشنایان یا اقوام نسبت به نماز کاهلی می‌کند و جدی نمی‌گیرد. برای هدایت او از چه روش‌هایی می‌توان استفاده کرد.</p> <p>همه به صورت انفرادی چند دقیقه فکر کنید؟ پس از زمان مقرر یک یک دانش‌آموزان روش‌های خود را بیان می‌کنند سپس به چند گروه تقسیم می‌شوند و پس از بحث کردن به مدت ۱۰ دقیقه سرگروه روش‌های مورد نظر را جمع و مطرح می‌کند معلم روش‌های هرگروه را روی تابلو می‌نویسد و دانش‌آموزان در خصوص روش‌ها بحث می‌کنند و نهایتاً پنج روش موثر و مفید از دید دانش‌آموزان مصوب می‌شود.</p> <p>سپس در اختیار آنان قرار می‌گیرد که فردی یکی از روش‌ها را در طول دو هفته آینده (در صورت امکان) عملی کند.</p> <p>همچنین (به کسی که لازم است) هدایت‌گری کند و نتایج به دست آمده را برای آینده به کلاس بیاورد و کارایی و اثربخشی آن را مطرح کند.</p> <p>البته معلم نیز نظرات و تجارب خود را ارائه می‌دهد.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>
<p>در مراحل روش انجام می‌شود</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>

عناصر	شرح مطالب
پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی	۱- سیره ائمه اطهار (ع) را مطالعه کنید و نحوه برخورد آنان با موضوع افراد کاهل نماز را در کلاس ارائه دهید. ۲- با افراد صاحب نظر و آگاه مصاحبه کنید و راه‌حل‌های آنان جمع‌بندی و در کلاس مطرح کنید.

مدل و الگوی طرح درس

عنوان یا موضوع: نماز (قرائت صحیح حمد و سوره در نماز)

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- اهمیت گفت و گو با خدا (نماز) را درک کند. ۲- نحوه خواندن صحیح نماز را بداند. ۳- به صورت عملی خواندن صحیح حمد و سوره را انجام دهد. ۴- روش‌های مناسبی برای رفع اشکال اطرافیان را پیدا کند. ۵-
روشهای یاددهی-یادگیری	حل مسئله
فضا و مدل کلاس	کلاس معمولی، مدل کلاس گروه‌های کوچک
وسایل و رسانه آموزشی	پوستر حمد و سوره، کلیپ تلاوت سوره حمد و توحید، فیلم صوتی قرائت سوره حمد و توحید

عناصر	شرح مطالب
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	<p>طرح یک سوال: آیا تاکنون شخصی بزرگتر از خودتان در مورد مسائل دینی از شما سوال کرده است؟ به چه روش‌هایی به آن‌ها پاسخ داده‌اید؟ امروز بحث ما در خصوص اشکالاتی که ممکن است افراد بزرگتر از خودتان داشته باشند و ما می‌خواهیم آن اشکالات را رفع نماییم.</p>
ارزشیابی تشخیصی	<p>- اهمیت قرائت در نماز را سوال نماید</p>
فعالیت‌های یادگیری	<p>معلم در مرحله اول روش (درک و فهم مسئله): توضیحاتی در خصوص اهمیت قرائت حمد و سوره در نماز را می‌دهد و احکام مربوط به آن را یادآوری می‌کند و رعایت قواعد و قوانین تلاوت سوره‌ها را شرح می‌دهد. سپس دانش‌آموزان را به چند گروه ۴ یا ۵ نفره تقسیم می‌کند و آنان سرگروه برای گروه تعیین می‌کنند و از گروه خواسته می‌شود که هر گروهی نسبت به قرائت صحیح حمد و سوره دقت کنند و راه و روش‌هایی پیشنهاد کنند و بدون اشکال تلاوت نمایند. در این مرحله روش‌ها و تکنیک‌های لازم را فهرست نمایند. در مرحله‌ی بعدی از هر گروهی خواسته می‌شود که با روش‌های مطرح شده شروع به قرائت صحیح سوره‌ها نمایند و اشکالات همدیگر را رفع نمایند، بدیهی است که تجارب دانش‌آموزان می‌تواند برای بقیه آموزنده باشد. در پایان از هر گروه چند نفر برای کل کلاس تلاوت می‌کنند و بقیه بچه‌ها نظرات خود را ارائه می‌کنند و از بین روش‌ها و تجارب بهترین را انتخاب می‌کنند و برای یادگیری خودشان استفاده می‌نمایند.</p>

شرح مطالب	عناصر
همه‌ی دانش‌آموزان یکبار سوره‌ها را تلاوت می‌کنند و همه نظارت می‌نمایند.	ارزشیابی پایانی
<p>۱- سوره‌ها را در منزل تلاوت کنند و به اعضا خانواده ارائه نظر نمایند.</p> <p>۲- از خانواده بخواهید یکبار سوره‌ها را بخوانند شما ارائه نظر نمایند.</p> <p>۳- یکبار صوت تلاوت خودتان را ضبط و در صورت تمایل در کلاس پخش نمایند.</p> <p>۴- هنگام نماز یکی از نماز جماعت‌های پخش شده در صدا و سیما را گوش کنید و احساس خود را بیان کنید.</p> <p>۵- تلاوت زیبای رهبری معظم انقلاب (امام خامنه‌ای) را گوش کنید و احساس خود را بنویسد.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: احکام نماز

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- وضعیت خویش در اجرای احکام نمازها را بداند. ۲- روش‌های اصلاح و ارتقاء وضعیت خویش را شناسایی نماید. ۳- وضعیت مطلوب اجرای احکام را بشناسد. ۴- توانایی ارزیابی و بهبود وضعیت خویش را کسب نماید.
روشهای یاددهی- یادگیری	بررسی، کنترل و اصلاح
فضا و مدل کلاس	کلاس معمولی
وسایل و رسانه آموزشی	توضیح المسائل
انگیزه سازی و مهارت شروع	بیان حدیث امام کاظم (علیه السلام) از ما نیست کسی که هر روز محاسبه اعمال خویش نکند. (الاختصاص صفحه ۲۶)
ارزشیابی تشخیصی	۱- وضعیت اجرای احکام برای خرد سال چگونه است؟ ۲- چه احکامی برای شما الزامی و لازم است؟

شرح مطالب	عناصر
<p>طبق مراحل روش:</p> <p>معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که به صورت انفرادی جدول زیر را (که نشان دهنده وضعیت او در خصوص اجرای احکام نماز است) تکمیل کند.</p> <p>مرحله ۱: بررسی و شناخت وضعیت موجود من:</p> <p>وضعیت من در خصوص اجرای احکام نماز:</p> <p>۱- ۲- ۳- ۴- ۵-</p> <p>مرحله ۲: بررسی و شناسایی وضعیت مطلوب اجرای احکام نماز:</p> <p>وضعیت مطلوب یک مومن در خصوص اجرای احکام نماز:</p> <p>۱- ۲- ۳- ۴-</p> <p>بدیهی است که جدول ۲ را می‌توانند به صورت گروهی و با استفاده از تجارب دیگران، اسناد و تجارب بزرگان دینی تکمیل کرد. در این خصوص معلم نیز کمک می‌کند پس از تکمیل توسط گروه، سرگروهی فهرست گروه را قرائت می‌کند و در نهایت معلم فهرست نهایی را در تابلو می‌نویسد. فهرست نهایی وضعیت مطلوب و ایده‌آل مورد نظر اسلام خواهد بود.</p> <p>مرحله ۳: بررسی، مقایسه وضعیت خود با وضعیت مطلوب دانش‌آموزان جدول زیر را با استفاده از جدول ۱ و ۲ تکمیل می‌کنند.</p> <p>وضعیت من (از جدول یک) وضعیت مطلوب (از جدول دو)</p> <p>ویژگی‌هایی از وضعیت مطلوب که در وضعیت موجود نیست راه‌حل‌ها</p> <p>مرحله ۴: در بخش راه‌حل‌ها دانش‌آموز نسبت به نقایص موجود شکاف بین وضعیت موجود خود و وضعیت مطلوب آگاه می‌شود و راه‌حل‌هایی برای اصلاح پیشنهاد می‌نماید.</p> <p>در نتیجه‌گیری که به صورت انفرادی انجام می‌شود دانش‌آموز راه‌حل‌ها را در یک ماه آینده می‌تواند اجرا کند و نقایص احتمالی در وضعیت خویش را اصلاح نماید.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>انتهای فرایند کلاسی ارزشیابی پایانی نیز اجرا می‌شود.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>برنامه‌ی تولید شده در این مورد را طی یک ماه اجرا و به معلم گزارش نمایند.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس

عنوان یا موضوع: تقلید

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	<p>۱- مفهوم و معنی تقلید را بدانند.</p> <p>۲- ضرورت انتخاب مرجع تقلید را درک کنند.</p> <p>۳- روش‌های انتخاب مرجع را بشناسند.</p> <p>۴- شرایط مرجع تقلید را بفهمند.</p>
روش‌های یاددهی - یادگیری	مناظره
فضا و مدل کلاس	کلاس معمولی
وسایل و رسانه آموزشی	رساله چند مرجع تقلید
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	بیان یک تجربه در خصوص عمل جراحی ستون فقرات که پزشکان نظرات گوناگون دارند و شخصی می‌خواهد تصمیم‌گیری کند.
ارزشیابی تشخیصی	<p>۱- تقلید یعنی چه؟</p> <p>۲- تصمیم‌گیری در خصوص مسایلی که تخصص لازم را نداریم چگونه است؟ ۳</p> <p>۳- برای انتخاب یک دوچرخه چگونه عمل می‌کنید؟ شرح دهید.</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>معلم طبق روش تدریس مناظره فعالیت‌های کلاس را مدیریت می‌کند:</p> <p>ابتدا توضیحاتی در خصوص تقلید و شرایط آن را ارائه می‌دهد و نظر دانش‌آموزان را جویا می‌شود. بر اساس گفت‌وگوهای بین دانش‌آموزان ممکن است چند نوع نظری ارائه گردد.</p> <p>در این مرحله معلم، کلاس را به چند گروه تقسیم می‌کند یعنی طرفداران هر یک از نظرها در یک گروه قرار می‌گیرند به طور مثال ممکن است عده‌ای از دانش‌آموزان موافق تقلید نباشند و عده‌ای دیگر موافق آن در این صورت کلاس به دو گروه تقسیم می‌شود، برای هر گروه یک سرگروه تعیین می‌شود. وقت کافی داده می‌شود تا آنان گفت‌وگو و تبادل نظر نمایند. سپس نماینده هر گروه در جلو کلاس در دو صندلی نشسته و دلایل خود را بیان می‌کنند معلم نیز کمکش می‌کند و نظرات خود را بیان می‌کند.</p> <p>پس از ارائه نظرها مجدداً از کل دانش‌آموزان کلاس نظرخواهی مثبت می‌شود، معلم بحث‌ها را هدایت می‌کند و مسیر بحث‌ها را به سمت نتیجه‌گیری هدایت می‌کند در پایان نظر علماء نیز مطرح می‌شود و جمع‌بندی نهایی توسط معلم شکل می‌گیرد، در فرایند این روش از دانش‌آموزان با بحث‌های گروهی جمعی به دلایل و پاسخ‌های قانع‌کننده می‌رسند. لذا باور و نگرش آنان به ضرورت تقلید و انتخاب مرجع تقویت می‌شود.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>در این روش به طور طبیعی ارزشیابی از دانش‌آموزان انجام می‌گیرد ولی در صورت نیاز چند سوال در خصوص این موضوع از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- مراحل و نحوه انتخاب مرجع تقلید را از بزرگترها پرسید و گزارشی در این خصوص به کلاس ارائه دهید.</p> <p>۲- در چه مواردی نمی‌توان از دیگران تقلید کرد بررسی و گزارش بنویسید.</p> <p>۳- چند دلیل بنویسد که ضرورت تقلید کردن را ثابت می‌کند.</p> <p>۴- از طریق جست و جو و مصاحبه افراد صاحب نظر شرایط مرجع تقلید را بررسی و شرح دهید.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: آموزش نماز

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- احکام نماز را بدانند. ۲- نسبت به اجرای احکام نماز مقید باشند. ۳- به طور عملی اقامه نماز نمایند. ۴- روش‌های مطلوب و موثر برای تبلیغ نماز کشف نمایند. ۵-
روش‌های یاددهی - یادگیری	ایفای نقش
فضا و مدل کلاس	نمازخانه
وسایل و رسانه آموزشی	پوستر، کلیپ نماز
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	شروع درس به دلیل اینکه توسط دانش‌آموزان به صورت نمایشی و ایفای نقش انجام می‌شود لذا این نوع شروع انگیزه لازم را ایجاد خواهد کرد.
ارزشیابی تشخیصی	۱- چرا باید نماز بخوانیم؟ ۲- انواع نمازها را نام ببرید.

شرح مطالب	عناصر
<p>طبق روش ایفای نقش دانش‌آموزان با راهبری معلم مراحل ذیل را انجام می‌دهند. (البته تعدادی از دانش‌آموزان در یک گروه ۴ تا ۷ نفری انتخاب می‌شوند) یعنی گروه بازیگران نمایش</p> <p>۱- شناسایی طبق کتاب مراحل روش ایفای نقش</p> <p>مرحله ی اول: شناسایی و انتخاب موضوع، بدیهی است موضوع نماز است و باید یک سناریو خوب و جذاب تهیه شود. مرحله ی دوم: نوشتن نمایش نامه</p> <p>نگارش نمایش نامه پیکره ی اصلی روش ایفای نقش است. در این مرحله از شروع تا پایان، دانش‌آموزان کلیه ی فعالیت‌ها را به صورت محاوره‌ای می‌نویسند و در این زمینه، از کمک مربی بهره‌مند می‌گردند. البته ممکن است سناریو را از جایی گرفته باشند و آن را کامل و تغییر دهند یا اینکه خودشان بصورت خلاقانه بنویسند. نمایش نامه ی نوشته شده، باید دارای ابتدا و انتها باشد و آموزش‌های لازم را ارائه دهد. اگر نمایش نامه خوب تنظیم نشود انگیزه ی دانش‌آموزان کاهش می‌یابد و ممکن است نمایش، جذابیت مورد نظر را پیدا نکند.</p> <p>بنابراین جملات باید حتی الامکان کوتاه و قابل فهم باشد و بر اساس بینش دانش‌آموزان تنظیم شود. بین جملات و محتوا، باید ارتباط و توالی منطقی وجود داشته باشد و موضوعات به صورت اصولی، هم جهت باشند.</p> <p>مرحله ی سوم: تعیین نقش‌ها</p> <p>انتخاب بازیگران بر اساس توانایی و علاقه ی آنان به نقش‌های مورد نظر، مهمترین نقش روش ایفای نقش است. فعالیت لازم برای این الگو، در این مرحله مشخص می‌شود و تعداد نقش‌ها و گزینش افراد و دیگر موارد اجرایی مدنظر قرار می‌گیرد.</p> <p>دانش‌آموزان بر اساس علاقه و توانایی نقش‌های تعیین شده در سناریو را انتخاب می‌نمایند.</p> <p>مرحله ی چهارم: تهیه ی امکانات و تجهیزات لازم</p> <p>امکانات مورد نظر باید بر اساس نمایش نامه ی تدوین شده فراهم گردد. نقش این وسایل در تکوین و تقویت روند اجرا و اثر گذاری نمایش نامه بسیار زیاد است و برای فراگیرندگان جذابیت و کشش ایجاد می‌کند. نحوه ی استفاده از فضا، صحنه‌آرایی مناسب و فراهم آوردن دیگر امکانات باید برای بازیگران تشریح شود. در این زمینه، بهتر است از وسایل ساده و در دسترس بهره گرفته شود و تا جایی که امکان دارد، خود دانش‌آموزان وسایل را بسازند.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>مرحله‌ی پنجم: آمادگی و تمرین مقدماتی پس از تعیین نقش‌ها و تشریح وظایف، بازیگران باید با راهنمایی مربی، به تمرین مقدماتی بپردازند. آمادگی‌های لازم را کسب کنند. از جمله‌ی این آمادگی‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: - حفظ کردن نقش مربوط به خود. - مطالعه‌ی دقیق تمام نمایش‌نامه، برای آگاهی از نقش دیگران. - شناخت چهره‌ها و گرم صورت و دیگر اعضا، در صورت نیاز. - شناخت و ساخت وسایل و امکانات. - شناخت و تمرین مراحل اجرایی به صورت متوالی. مرحله‌ی ششم: اجرا و نمایش دادن در این مرحله، گروه بازیگران در حضور مربی و بقیه‌ی دانش‌آموزان، ایفای نقش می‌پردازند. حضور مربی، در مقام هدایت‌کننده و کارگردان اهمیت بسیار دارد. او باید بازیگران را به صورت غیر مستقیم هدایت کند مرحله‌ی اجرایی روش ایفای نقش در کلاس، مرحله‌ی اصلی است و تماشاگران با دقت و رعایت دقیق نظم، به تماشای نمایش می‌پردازند و در صورت ضرورت، نکات مهم و نظریات اصلاحی خویش را یادداشت می‌کنند. بنابراین اهداف و انتظارات آموزش و پرورش، باید در رفتار و گفتار بازیگران متجلی شود و روند اجرایی نمایش، این اهداف را تحت‌الشعاع قرار ندهد. مرحله‌ی هفتم: بحث و بررسی و ارزشیابی پس از اتمام مرحله‌ی اجرایی، تماشاگران به صورت گروهی و با هدایت معلم، به ارزشیابی و بررسی کلیه‌ی مراحل اجرایی می‌پردازد و انتقادات و پیشنهادهای خود را ارائه می‌دهند. هدف از این مرحله، اصلاح و تقویت نکات مثبت. رفع نکات منفی نمایش‌نامه و نقش‌هاست. بنابراین، کلیه‌ی تصمیماتی که در این مرحله اتخاذ می‌شود، باید در تصمیمات بعدی لحاظ شود.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>در بخش نتیجه‌گیری از روش، اهداف ارزشیابی محقق می‌شود.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- یک سناریو ساده بنویسید و برای اعضای خانواده نمایش اجرا کنید. ۲- یک قطعه فیلم یا کلیپ از آموزش و احکام نماز پیدا کرده و به کلاس بیاورید.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: اقسام نماز

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	<p>۱- نمازهای واجب را بدانند</p> <p>۲- نمازهای مستحبی را بدانند</p> <p>۳- تفاوت نمازهای واجب و مستحب را بشناسند</p> <p>۴- نحوی اقامه تعداد نماز (فراخور درس) را بدانند.</p> <p>۵- به طور عملی بعضی از نمازها را ادا نمایند.</p> <p>۶- نسبت به فریضه نماز اهتمام ورزیده و علاقه مند شود.</p>
روشهای یادگیری	استقرایی
فضا و مدل کلاس	کلاس درس معمولی
وسایل و رسانه آموزشی	رساله یکی از مراجع تقلید، کلیپ نمایش از چند نوع نماز، تصاویر از چند نوع نماز (پوستر)
انگیزه سازی و مهارت شروع	تلاوت آیه‌ای از قرآن در خصوص نماز و ترجمه‌ی آن
ارزشیابی تشخیصی	در مراحل اولیه اجراء روش در مرحله‌ی بعدی انجام می‌شود.

شرح مطالب	عناصر
<p>مراحل روش استقرایی اجرا می‌شود</p> <p>۱- دانش‌آموزان یک برگه کاغذ بر می‌دارند و فهرستی از انواع نمازها را می‌نویسند و چند نفر فهرست خود را برای کلاس می‌خوانند سپس گروه‌های ۳ یا ۴ نفری تشکیل می‌دهند و فهرست انفرادی را به فهرست گروهی تبدیل می‌کنند و سرگروه لیست گروه را برای کل کلاس قرائت می‌کند.</p> <p>۲- از دانش‌آموزان خواسته می‌شود تا فهرست‌ها را به دو گروه (طبقه) تقسیم کنند. نوع و نحوه طبقه‌بندی به دانش‌آموزان گفته نمی‌شود تا براساس همان معیاری که تشخیص می‌دهند طبقه‌بندی نمایند.</p> <p>۳- از دانش‌آموزان خواسته می‌شود طبقه‌بندی خودشان را بیان کنند (گروهی) سپس دلیل طبقه‌بندی هر گروه بیان می‌شود. اگر گروهی باشد که به دو طبقه نمازهای واجب و مستحب تقسیم کرده باشد معلم بیان می‌کند که منظور ما در این جلسه این طبقه‌بندی بود ولی اگر هیچ گروهی به طبقه‌بندی واجب و مستحب تقسیم نکرده است معلم راهنمایی‌های غیرمستقیم می‌کند تا آنان به هدف برسند.</p> <p>۴- از دانش‌آموزان خواسته می‌شود تا طبقه‌بندی‌ها را نام‌گذاری نمایند و ویژگی‌ها هر دو طبقه را بیان کنند و تعریف ارائه دهند.</p> <p>۵- معلم پس از گزارش سرگروهی نام نمازهایی که در فهرست‌ها وجود ندارد را بیان می‌کند و از بچه‌ها می‌خواهد که آن را حدس بزنند که جزء کدام گروه و طبقه است.</p> <p>۶- بعد از حدس زدن دلایل هر گروه بیان می‌شود و نهایتاً به جواب درست می‌رسند (در صورت نیاز معلم کمک می‌کند)</p> <p>۷- نتایج بحث توسط سرگروه جمع‌بندی می‌شود و نمودار اقسام نمازها در تابلو کلاس رسم می‌شود.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>در این درس ارزشیابی پایانی در مراحل درس وجود دارد و معلم وضعیت دانش‌آموزان را می‌تواند تشخیص دهد.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- با خانواده درس امروز را مطرح و نظرات آنان را هم دریافت نمایید.</p> <p>۲- هر کدام از دانش‌آموزان یک آیه در قرآن در خصوص نماز جست و جو و ترجمه آن را بنویسند.</p> <p>۳- هر کدام از دانش‌آموزان یک حدیث در خصوص نماز به کلاس ارائه دهد.</p> <p>۴- گزارش از یک نماز که خود فراگیران شرکت کردند بنویسند.</p> <p>۵- دو نوع نماز را به دلخواه انتخاب کنند و تشابه و تفاوت آن را بنویسد.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: قبله مسلمانان

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- تعرف قبله مسلمانان را بدانند. ۲- قبله قبلی و فعلی صدر اسلام را بشناسند. ۳- روش‌های تشخیص قبله را بیان کنند. ۴- در موقعیت واقعی سمت قبله را تعیین کنید. ۵- نقش قبله در وحدت مسلمانان را شرح دهند. ۶- نسبت به قبله مسلمانان علاقه‌مند شوند.
روشهای یاددهی-یادگیری	بحث گروهی عملی
فضا و مدل کلاس	جهت اجرا: روش بحث گروهی کلاس درس مدل U شکل جهت روش عمل محیط حیاط مدرسه یا نمازخانه، سالن و
وسایل و رسانه آموزشی	تصویر کعبه (پوستری یا نقشه)، قطب نما، کلیپ از کعبه
انگیزه سازی و مهارت شروع	نمایش کلیپ از مکه (کعبه)
ارزشیابی تشخیصی	به روش شفاهی سؤالاتی از زمینه درس از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود مثال: ۱- در خصوص کلیپ توضیح دهند. ۲- چه چیزی جزو مشترکات معلمین است. ۳- . . .

شرح مطالب	عناصر
<p>دانش‌آموزان به صورت دایره شکل قرار می‌گیرند (در صورت جمعیت کم در کلاس)</p> <p>معلم به روش بحث گروهی مسئله قبله مسلمانان کجاست؟، بحث را هدایت می‌کند (در خصوص تعریف، تاریخچه و) پس از اجرای کامل روش جمع بندی نهایی توسط منشی و رئیس جلسه انجام می‌شود.</p> <p>با اجرای این روش هدف های ۱الی ۲ و ۵و محقق می‌شود. در ادامه کار دانش‌آموزان در موقعیت فضای دوم (حیات مدرسه، سالن، نماز خانه و . . .) قرار می‌گیرند.</p> <p>معلم مطرح می‌کند که در این محیط به چه روش هایی می‌توانیم قبله را تعیین کنیم؟</p> <p>دانش‌آموزان را به چند گروه ۴ نفره تقسیم می‌کند و هر گروه بررسی و گفت و گو می‌کنند و در پایان سرگروه‌ها نتیجه بررسی‌ها را بیان می‌کنند معلم نیز در فرایند کار اصلاحات لازم را انجام می‌دهد و پس از بازگشت به کلاس درس جمع‌بندی (روش‌های تعیین قبله) روی تخته سیاه یا وایت برد نوشته می‌شود.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>
<p>معلم در خصوص موضوع درسی سؤالاتی را مطرح می‌کند تا دانش‌آموزان جواب دهند</p> <p>مثال: ۱- قبله مسلمانان را نام ببرید و شرح دهند.</p> <p>۲- روش‌های تعیین قبله را بیان کنند.</p> <p>۳- بهترین روش تعیین قبله را توضیح دهند.</p> <p>۴- احساس خودشان در خصوص درس را بیان کنند.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- در یک پارک چگونه جهت قبله را تعیین می‌کنند.</p> <p>۲- قبله منزل خود را تعیین کنید و روش کار را شرح دهید.</p> <p>۳- هنگام مسافرت در یک جاده بیابانی چگونه جهت قبله را تعیین می‌کنید.</p> <p>۴- آیات قرآن کریم در خصوص قبله را مشاهده و ترجمه آن را بنویسید.</p> <p>۵- چرا کعبه به عنوان قبله مسلمین انتخاب شده است.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس

عنوان یا موضوع: مجموعه احکام (نماز- وضو- تیمم- قبله و . . .)

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- توانایی اجرای واقعی احکام دینی ۲- ارتقاء مهارت‌های عملی دانش‌آموزان
روشهای یاددهی- یادگیری	اردوی آموزشی علمی
فضا و مدل کلاس	اردوگاه
وسایل و رسانه آموزشی	وسایل مورد نیاز برای یک روز اردوی دانش‌آموزی (وسایل شخصی، توضیح المسائل، قبله‌نما و وسایل بهداشتی، غذایی و . . .)
انگیزه سازی و مهارت شروع	حضور در فضا و محیط اردوگاه، انگیزه مناسبی را برای دانش‌آموزان خواهد داشت
ارزشیابی تشخیصی	در اولین اقدام معلم و مربی اهداف اردو را مطرح می‌کنند و از دانش‌آموزان می‌پرسند: چه مهارت‌هایی برای یک روز اردو باید داشته باشند؟

شرح مطالب	عناصر
<p>همانگونه که می‌دانید پروژه اردوی آموزشی دارای ابعاد آموزشی و تربیتی زیادی است در اصل اردو تجلی گاه آموخته‌های مدرسه ای است بنابراین اهداف زیادی در این پروژه وجود دارد که محقق می‌شود و دانش‌آموزان به توانایی‌ها و مهارت‌های زیادی دست پیدا می‌کنند.</p> <p>مرحله اول: بیان هدف از اردو</p> <p>معلم در این قسمت توضیحات لازم را برای اهداف این سفر می‌دهد و فهرستی از اهداف را برای دانش‌آموزان ارائه می‌کند.</p> <p>مرحله دوم: مکان اردوگاه و موقعیت آن معلم یا مربی شرح داده می‌شود.</p> <p>مرحله سوم: هماهنگی‌های لازم با والدین و موسسین موسسه و اداره انجام می‌شود.</p> <p>مرحله چهارم: حضور در اردوگاه و اقامت یک روزه در این مرحله معلم و مربی دانش‌آموزان را در موقعیت واقعی قرار می‌دهند و آنان موظفند در خصوص اجرای احکام . . . برنامه ریزی و اجرا کنند.</p> <p>به عنوان مثال:</p> <p>۱- یک گروه از دانش‌آموزان موظفند که موقع نماز قبله را تعیین کنند(با استفاده از منابع طبیعی و نهایتاً قبله‌نما)</p> <p>۲- گروهی موظف می‌شوند تا تیمم کنند به طور فرضی آب کم است یا موقعیت تیمم حاکم است.</p> <p>۳- گروهی موظف می‌شوند تا نظر مراجع تقلید مختلف را در خصوص نماز جماعت یا مسائل دیگر مطرح نمایند.</p> <p>۴- . . .</p> <p>به همین صورت دانش‌آموزان یک روز کامل را علاوه بر تفریح و بازی احکام مورد نظرشان طراحی و اجرا کنند.</p> <p>مرحله پنجم: در پایان روز نتایج اردو و دست‌آوردهای آن بررسی و در دفتر یادداشت بچه‌هانشسته می‌شود.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>معلم سوالاتی را در خصوص احکام مطرح می‌کند و دانش‌آموزان جواب دهند</p> <p>۱- نتایج اردو را بیان کنید.</p> <p>۲- احساس خود را از این روز بیان کنید.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- نتایج اردو را در یک صفحه نوشته و در خانواده مطرح کنید.</p> <p>۲- یک نقاشی از اردو رسم و به پدر و مادر یا یکی از اعضاء خانواده خود هدیه کنید.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: تیمم

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	<p>۱- معنی تیمم و کاربرد آن را بداند.</p> <p>۲- چگونگی (مراحل و اعمال) تیمم را انجام دهد.</p> <p>۳- چیزهایی را که بر آن‌ها تیمم می‌توان نمود را بشناسد.</p> <p>۴- شرایط صحیح بودن تیمم را بداند.</p> <p>۵- در موارد لازم به تیمم علاقه نشان دهد.</p>
روشهای یاددهی - یادگیری	توضیحی و پروژه
فضا و مدل کلاس	کلاس معمولی جهت روش توضیحی و محیط منزل و خارج از مدرسه جهت روش پروژه
وسایل و رسانه آموزشی	کتاب توضیح المسائل
انگیزه سازی و مهارت شروع	معلم خاطره‌ای از یک مسافرت را توضیح می‌دهد که آب کمی برای رفع تشنگی وجود دارد. سپس مسئله را با این سوال مطرح می‌کند: به نظر شما در این موقع چگونه باید وضو گرفت؟ (ایجاد سوال)
ارزشیابی تشخیصی	<p>۱- برای چه کارهایی باید وضو گرفت؟</p> <p>۲- اگر به هر دلیل نتوانیم وضو بگیریم، به جای آن چه عملی را باید انجام دهیم؟</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>معلم در خصوص تیمم توضیح می‌دهد و سوال ایجاد شده در مرحله انگیزه‌سازی را به بحث می‌گذارد از این طریق موضوع تیمم را مطرح می‌کند و اطلاعات لازم در محتوای درس را به طور مختصر مطرح می‌کند و سوالات دانش‌آموزان را مدیریت می‌کند.</p> <p>سپس روش پروژه و مراحل آن را به زبان ساده به دانش‌آموزان یادآوری می‌نماید و سپس از آن موضوعات اصلی درس را فهرست می‌کند و روی تابلو می‌نویسد و از دانش‌آموزان می‌خواهد که به صورت گروهی (در صورت امکان) و فردی یکی از موضوعات را انتخاب کنند و برای جلسه‌ی آینده بررسی و پروژه انجام دهند.</p> <p>مسائل قابل واگذار به صورت پروژه:</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱- معنی و کاربرد تیمم در عبادات ۲- مراحل و چگونگی تیمم ۳- شرایط صحیح بودن تیمم ۴- چیزهایی که به آنها تیمم می‌توان کرد ۵- مواقعی که باید تیمم نمود ۶- انواع تیمم ۷- ... <p>دانش‌آموزان پس از انتخاب یکی از موارد بالا با هم‌اندیشی یکدیگر فرایند انجام پروژه‌ها را طراحی می‌کنند. (زمان، مکان، فرایند و ...). بعد از خروج از مدرسه در محیط خارج از مدرسه طی یک هفته مراحل پروژه انجام می‌دهد و نتایج آن را برای کلاس می‌آورد.</p> <p>در جلسه بعدی (ادامه آموزش تیمم) دانش‌آموزان گزارش‌های خودشان را می‌دهند و سوالات دانش‌آموزان دیگر را پاسخ می‌دهند و نهایتاً توسط معلم جمع‌بندی می‌شوند.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
در قسمت ارائه گزارشات و جمع بندی انجام می شود.	ارزشیابی پایانی
<p>۱- نتایج آموزش در کلاس به اعضای خانواده اطلاع رسانی نمایند.</p> <p>۲- مراحل تیمم را به صورت نقاشی رسم نمایند.</p> <p>۳- به طور عملی مراحل تیمم را با خانواده انجام دهند و گزارش آن را به کلاس بیاورند.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس

عنوان یا موضوع: اعمال و احکام دینی (نماز، وضو، قبله، تقلید و تیمم)

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- دانش‌آموزان احساس و منویات درونی خویش را درخصوص عبادات ارائه نمایند. ۲- انگیزش و نگرش مثبت نسبت به احکام نشان دهند.
روشهای یاددهی- یادگیری	کارت‌های احساسی
فضا و مدل کلاس	کلاس درس مدل یوشکل (U)
وسایل و رسانه آموزشی	کارت‌های آماده شده توسط معلم که واژه‌های نماز، وضو، تقلید، قبله، تیمم و... نوشته شده است.
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	ارائه کارت‌ها در درون پاکت ایجاد انگیزه نماید.
ارزشیابی تشخیصی	۱- چند مورد از عبادات دینی را نام ببرید. ۲- ...

شرح مطالب	عناصر
<p>روش کارت‌های احساس مرحله‌ی اول: بیان اهداف و روش کار معلم توضیحاتی در مورد موضوع مورد بحث می‌دهد و اهداف درس را بیان می‌کند. سپس روش کار دانش‌آموزان را، به شرح زیر مشخص می‌کند:</p> <ol style="list-style-type: none"> ۱. دانش‌آموزان را به گروه‌های ۳ تا ۵ نفری تقسیم می‌کند. ۲. به هر گروه تعدادی کارت تحویل می‌دهد. (روی هر یک از کارت‌ها واژه‌های نماز روزه تقلید وضو و . . نوشته می‌شود. ۳. سر گروه‌ها، کارت‌های مورد نظر را به صورت دسته بندی شده نزد خود نگه داری می‌کنند. معمولاً کارت‌ها با یک جمله‌ی کامل کردنی مطرح می‌شوند تا فراگیرندگان عقیده، نظریا خواسته‌های خویش را در تکمیل جمله بیان کنند. <p>مرحله‌ی دوم: بیان عقیده و احساس اعضای هر یک از گروه‌ها به نوبت از روی دسته‌ی کارت‌های یک کارت برمی‌دارند و احساس و نظر خود را در قالب چند جمله بیان می‌کنند و بقیه‌ی اعضای گروه به دقت گوش می‌دهند. به این ترتیب، همه‌ی کارت‌ها به طور چرخشی خوانده می‌شود.</p> <p>مرحله‌ی سوم: گزارش دهی و جمع بندی پس از پایان فعالیت گروهی، سر گروه‌ها گزارش عملکرد گروه خود را به کلاس ارائه می‌دهند و همه‌ی دانش‌آموزان با تبادل نظر و ارتباط مستقیم، به بررسی موضوع می‌پردازند. این روش در درس‌های علوم اجتماعی و دینی کارآیی زیادی دارد و فرآیند تدریس را بسیار لذت بخش و جالب می‌کند. زیرا از طریق یک بازی و سرگرمی، احساسات، عقاید و تمایلات دانش‌آموزان در کلاس مطرح و جمع بندی می‌شود.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>۱- ارزشیابی بر اساس فرایند ارائه نظرات، عقاید و نگرش دانش‌آموزان</p> <p>۲- روش‌های کیفی انجام می‌شود.</p> <p>۳- البته این نوع ارزشیابی برای درس فوق جنبه دانشی و مهارتی ندارد در. . . و باورها و نگرش‌ها می‌باشد لذا مدل و الگوی ارزشیابی آن نیز باید متناسب باشد.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- در خصوص جلسه امروز با خانواده گفت و گو کنید ؟ و نتایج آن را به کلاس بیاورید.</p> <p>۲- احساس و نگرش‌های جالب و مفید افراد در خصوص اعمال دینی را برای ارائه در کلاس آماده نمایید (پرس و جواز اطرافیان و آشنایان و . . .)</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: غسل

شرح مطالب	عناصر
<p>۱- ضرورت و دلایل غسل را بدانند.</p> <p>۲- مراحل غسل ترتیبی را به طور عملی نشان دهند.</p> <p>۳- مراحل غسل ارتماسی را به طور عملی نشان دهند.</p> <p>۴- شکایات غسل را بفهمند.</p> <p>۵- انواع غسل‌ها را بدانند.</p>	اهداف کلی درسی
پرس و جو و همیاری	روشهای یاددهی - یادگیری
کلاس معمولی گروه‌های کوچک	فضا و مدل کلاس
برگه‌های کاغذ که روی آنها سوالاتی در خصوص غسل نوشته شده است.	وسایل و رسانه آموزشی
تصویری (نقاشی) از شنا و حمام کردن یک نفر به کلاس آورده می‌شود.	انگیزه سازی و مهارت شروع
در حین اجرای روش اتفاق می‌افتد.	ارزشیابی تشخیصی

شرح مطالب	عناصر
<p>با توجه به اینکه دانش‌آموزان خجالت می‌کشند که از معلمان بعضی سوالات شرعی را بپرسند لذا راحت‌تر هستند که از دانش‌آموزان هم سن و سال سوال کنند.</p> <p>معلم در جلسه قبل بعضی از دانش‌آموزان مستعد را موظف می‌کند تا مطالعاتی در خصوص موضوعات ذیل داشته باشند.</p> <p>۱- ضرورت و دلایل غسل</p> <p>۲- مراحل غسل ترتیبی و ارتماسی</p> <p>۳- شکایات غسل</p> <p>۴- انواع غسل</p> <p>در ادامه تدریس از دانش‌آموزان فوق (سرگروه) می‌خواهیم هر کدام در یک جای خاص از کلاس در یک صندلی بنشینند و یک برگه که نام آن موضوعی که درباره‌ی آن مطالعه داشته است را نصب کند.</p> <p>معلم از بقیه دانش‌آموزان می‌خواهد که هر نوع سوال و توضیحی در خصوص موضوعات دارند سراغ دانش‌آموزان سرگروه بروند و هر کدام از سرگروهان مانند تشکیل یک کرسی به بقیه داوطلبان در س می‌دهند) با توجه به اینکه در مسائل غسل بچه‌ها خجالتی هستند لذا از دانش‌آموزان هم سن و سال بهتر یاد می‌گیرند و همه سوالات خود را مطرح می‌کنند)، به همین نحو دانش‌آموزان در گروه‌های مختلف حاضر می‌شوند و آموزش‌های لازم را می‌بینند.</p>	<p>فعالیت‌های یادگیری</p>

شرح مطالب	عناصر
<p>ارزشیابی ضمن ارائه گزارش اعضای گروه اتفاق می‌افتد.</p>	<p>ارزشیابی پایانی</p>
<p>۱- تفاوت‌های غسل ترتیبی و ارتماسی را توضیح دهند. ۲- در زمان‌های قدیم کدام نوع غسل (ترتیبی و ارتماسی) بیشتر رواج داشته شرح دهید. ۳- اگر کسی از دوستانتان برای پرسشی از موضوع غسل خجالت داشته باشد چه روشی برای آموزش او پیشنهاد می‌نمایید.</p>	<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>

مدل و الگوی طرح درس عنوان یا موضوع: رفع اشکال وضوگیری افراد

عناصر	شرح مطالب
اهداف کلی درسی	۱- روش‌های رفع اشکال از مراحل وضو را بدانند. ۲- مراحل وضوگیری را درک و فهم کنند. ۳- نسبت به روش‌های موثر آموزش وضو آگاه شوند.
روش‌های یاددهی- یادگیری	قصه‌گویی
فضا و مدل کلاس	کلاس درس یا نمازخانه
وسایل و رسانه آموزشی	کتاب داستان راستان شهید مطهری، پوستر آموزشی
انگیزه‌سازی و مهارت شروع	بیان یک مصداق از قصه‌ها و داستان‌های کوتاه قدیمی در خصوص موضوع درس
ارزشیابی تشخیصی	۱- چه اشکالاتی ممکن است در هنگام وضو سازی پیش بیاید. ۲- آیا تا کنون اتفاق افتاده است که کسی بزرگتر از شما در وضوسازی اشکالی داشته و شما نتوانستید به او کمک کنید؟ سوالی مطرح می‌کند: فرض کنید یک نفر بزرگتر از شما در مراحل انجام وضو اشکال دارد و بخشی از وضو را اشتباه انجام می‌دهد. شما چگونه ایراد اشکال او را یادآوری می‌نمایید؟ به طوریکه ناراحت نشود و خجالت نکشد.

عناصر	شرح مطالب
<p>فعالیت‌های یادگیری</p>	<p>با توجه به علاقه وافر دانش‌آموزان به قصه و داستان‌های آموزنده قدیمی، این روش کارایی بالایی در آموزش دارد.</p> <p>یکی از روش‌هایی که در قرآن کریم نیز مشاهده می‌شود روش بیان قصه‌ها، داستان‌ها و سرگذشت پیشینیان است معلم طبق مراحل روش قصه‌گویی فعالیت‌ها را شروع می‌کند.</p> <p>مرحله‌ی اول: معلم هدف و موضوع درس را بیان می‌کند و ذهن فراگیران را نسبت به موضوع حساس می‌سازد.</p> <p>«... بحث امروز چگونگی رفع اشکال احکام افراد بزرگتر است (اقوام، آشنایان و...)»</p> <p>مرحله‌ی دوم:</p> <p>انتخاب قصه مورد نظر توسط معلم انجام می‌شود یعنی قبل از زمان حضور در کلاس در طراحی آموزشی بررسی و انتخاب نموده است این قصه می‌تواند از قرآن، کتب مذهبی و... باشد یا ممکن است قصه‌ای باشد که خود فرد ساخته است</p> <p>مرحله‌ی سوم:</p> <p>در این مرحله می‌تواند به چند مدل انجام شود به عنوان مثال: قصه‌ها را بیان کند سپس از بچه‌ها بخواهد نظرات و راه حل‌ها را بدهند یا اینکه اول آنان را با مسئله درگیر کند سپس قصه را بگوید.</p>
<p>ارزشیابی پایانی</p>	<p>- مراحل و ضوابط نام ببرید</p> <p>- روش‌های آموزش و اصلاح اشکالات و ضوابط بیان کنید</p> <p>- قصه و داستان‌های قدیمی چه تاثیری بر آموزش دارد؟</p>
<p>پروژه‌های تکمیلی و تکلیفی</p>	<p>- یک قصه از کتاب‌های دینی و مذهبی جست و جو کنید که در خصوص آموزش احکام باشد.</p> <p>- از بزرگترها بخواهید قصه‌ای در خصوص مسایل دینی بیان کنند و شما نوشته و به کلاس بیاورید.</p> <p>- بهترین روش که تاکنون در خصوص آموزش احکام شنیده‌اید بنویسید.</p>

تجارب تربیتی معلمان:

آنچه که در روش‌های ۱۴ گانه گذشته مطرح شده مربوط به زمانی است که یک معلم یا مربی می‌خواهد به طور کامل در یک جلسه بخشی از احکام را به دانش‌آموزان یاددهد بدیهی است که در این حالت باید کلیه مراحل آموزشی (هدف، روش، فضا، وسایل، انگیزه سازی، ارزشیابی، یاددهی و یادگیری و تکلیف‌دهی) را بررسی و یک طرح جامع برای آموزش را طراحی نماید.

ولی اگر معلمان دروس دیگر بخواهند در خلال آموزش مفاهیم درسی به آموزش احکام پردازند چگونه باید عمل کنند.

آیا آنان می‌توانند همانند معلمان تخصصی آموزش احکام عمل کنند، بدیهی است که چنین وظیفه‌ای ندارند ولی می‌توانند تجارب تربیتی خاصی برای آموزش احکام به کار گیرند و در کمتر از یک یا دو دقیقه فعالیت‌ها را به روش مبتنی بر احکام انجام دهند. البته این اقدامات جزو تجربه تربیتی معلمان می‌باشد.

مجموعه‌ای از تجارب قابل استفاده برای معلمان تخصصی دروس در آموزش احکام:

شامل معلمان ریاضی، علوم، جغرافی، تاریخ، هنر، زبان، فیزیک و شیمی و

بعد از پایان کلاس درس (هنگام زمان نماز) دانش‌آموزان را به همراه خود به وضو خانه برده و مراحل وضو را انجام داده و دانش‌آموزان را با احکام وضو آشنا سازد.

معلم علوم یا شیمی و . . . هنگام آموزش آب و خواص آن شرایط آب

وضو را هم در چند دقیقه به بچه‌ها یاد دهد.

معلم تاریخ در هنگام درس تاریخ کربلا و واقعه‌ی عاشورا، اهمیت نماز اول وقت که امام حسین (علیه السلام) و یاران اقامه کردند را یادآوری کند.

معلم زیست شناسی: هنگام آموزش علم پزشکی و نظر پزشکان در موقع تصمیم‌گیری یک عمل جراحی معلم به ضرورت وجود مرجع تقلید اشاره کند که ما در همه امور نیازمند بهره‌گیری از نظرات خبرگان هستیم. معلم زمین‌شناسی در هنگام آموزش سنگ‌ها و انواع خاک‌ها بحث تیمم را مطرح کند و در چند دقیقه چند نفر از فراگیران عملاً تیمم انجام دهند.

معلم جغرافی هنگام آموزش عملی جهت‌یابی اصلی، نحوه تعیین قبله را هم یاد دهد و نسبت جهت قبله با جهت اصلی را تنظیم نماید.

۷- معلم ورزش هنگام آموزش شنا (انواع غسل‌ها) را به صورت عملی به دانش‌آموزان آموزش دهد.

۸- معلم هنر هنگام تدریس طراحی و رنگ‌آمیزی مراحل وضو-نماز و تیمم را به تصویر نمایش دهد.

۹- معلم عربی برای تدریس دستور زبان عربی ذکرهای نماز را مورد بحث قرار می‌دهد و آیات و جملات را تجزیه و تحلیل ادبی کند.

۱۰- معلم بهداشت در مورد احکام روزه و تاثیر آن بر سلامت جسم توضیح دهد.

۱۱- معلم بهداشت هنگام تدریس مراقبت از زخم‌ها و وضوی جبیره را یاد دهد.

- ۱۲- معلم جغرافی هنگام تدریس آموزش مکان‌یابی شرایط مکان نمازگزار را شرح دهد.
- ۱۳- معلم ریاضی هنگام تدریس ساعت دقیقه و ثانیه زمان اذان و وقت نماز را توضیح دهد.
- ۱۴- معلم ادبیات موقع تدریس شعرهای مرتبط با عبادت موضوع نماز را بیان نماید.

منابع و ماخذ:

- آرمند، محمد، ۱۳۷۲ روشهای تدریس، رشد معلم
 -آقازاده، محرم، ۱۳۷۷، الگوهای تدریس ساخت گرایي و یادسپاری، ر شدتکنولوژی آموزشی
 -آقازاده، محرم، ۱۳۷۷، الگوهای تدریس جورج پولیا، ر شدتکنولوژی آموزشی
 -اسبورن، الکس. اس، استعدادهمگانی، ابداع و خلاقیت، ترجمه حسین قاسم زاده، ۱۳۷۵
 -بختیاری، ابوالفضل، روشهای تدریس، جزوه دانشگاهی
 -بوس جویس وهمکاران، ۱۳۷۳، الگوهای تدریس، ترجمه محمد رضا بهرنگی، تهران: مرکز نشر و ترجمه
 -روؤف، علی، ۱۳۷۵، کارمایه معلمان درگذر یاددهی یادگیری، تهران، مدرسه
 -سیف، علی اکبر، ۱۳۷۴، اندازه‌گیری وارزشیابی پیشرفت تحصیلی، آگاه
 -صفوی، امان، ۱۳۷۴، کلیات روشها و فنون تدریس، تهران: آگاه‌الله
 -فضلی خانی، منوچهر و همکاران، ۱۳۷۷، نظری فراشناخت در آموزش، تهران: تربیت
 -فضلی خانی، منوچهر، ۱۳۷۹، روشهای فعال تدریس در برنامه‌های آموزشی، تهران: منادی تربیت
 -فضلی خانی، منوچهر، ۱۳۸۷، راهنمای عملی روشهای اکتشافی و فعال در آموزش، تهران: آزمون نوین
 -فضلی خانی، منوچهر، ۱۳۹۵، لذت یادگیری، تهران: انتشارات مدرسه
 -کیامنش، علیرضا، ۱۳۶۸، طبقه‌بندی هدفهای تربیتی، تهران، آموزش و پرورش تهران
 -وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، تهران
 -وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۹۱، برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، تهران
 -یغما، عادل، ۱۳۷۲، کاربرد روشها والگوهای تدریس، تهران: مدرسه

حیثمہ عرف

ادارہ کل قرآن، عترت و نماز

